

JAMES BOND –ELOKUVAT GEOPOLITIIKAN AIKAKAUSISSA

Jukka Turunen 150704

Joensuun yliopisto

Maantieteen pro gradu -tutkielma

Maaliskuu 2007

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, kuinka geopolitiikassa eri aikakausina esille nousevat teemat esiintyvät James Bond –elokuvissa. Tutkimuksessa oli mukana kaikki vuoden 2006 loppuun mennessä julkaistut viralliset Bond-elokuvat, yhteensä 21 kappaletta. Elokuvien tulkinnassa käytettiin laadullista sisällön analyysia. Työ on kokonaisuudessaan laadullinen tutkimus. Tutkimustuloksista tärkeimmiksi nousivat Bond-elokuvien geopolitiittinen edistyksellisyys. Bond-elokuvat ovat jo 1960-luvulla käsitelleet teemoja, jotka ovat esiintyneet vasta 1980 – ja 1990 –luvun geopolitiikassa. Muita keskeisiä tutkimustuloksia ovat Bond-elokuvien tapahtumien sijoittaminen geopolitiikan teorioissa keskeisiksi esitettyihin alueisiin, sekä Bond-elokuvien voimakas brittiläisen identiteetin korostaminen.

Jatkotutkimusaiheita tutkimustuloksista syntyi useita. Mielenkiintoisimmaksi nousi Bond-elokuvien syvälinen analyysi kriittisen geopolitiikan teemojen avulla. Näin itse Bond-elokuvissa esitettävä geopolitiikka selvitettäisiin.

Tekijä: Jukka Turunen

Opiskelijanumero: 150704

Tutkimuksen nimi: James Bond –elokuvat geopolitiikan aikakausissa

Tiedekunta/oppiaine: Yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunta/maantiede

Sivumäärä: 90

Aika: 2.3.2007

Työn laatu: Pro gradu –tutkielma

Avainsanat: James Bond, geopolitiikka, kylmä sota

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	6
1.1. Miksi James Bond?.....	6
1.2. Tutkimusongelma	7
1.3. Laadullinen tutkimusote	7
1.3.1 Laadullinen sisällön analyysi.....	8
1.3.2. Työn empiirinen toteutus.....	10
1.4. Aiemmat tutkimukset.....	11
2 GEOPOLITIIKKA JA MAANTIETIEDE	12
2.1 Geopolitiikan sijoittuminen maantieteen kenttään	12
2.2. Poliittinen maantiede	13
2.3. Geopolitiikka maantieteessä	14
2.4. Geopolitiikan keskeiset termit	14
2.4.1. Tila.....	15
2.4.2. Sijainti.....	15
2.4.3. Valta.....	16
2.4.4. Geostrategia	17
2.5. Geopolitiikan kritiikki	18
3. GEOPOLITIIKAN MENNEISYYS	19
3.1. Geopolitiikan historia	19
3.1.1. Sydänmaateoria.....	19
3.1.2. Saksalainen geopolitiikka.....	20
3.2. Geopolitiikka toisen maailmansodan jälkeen	21
4. KYLMÄN SODAN GEOPOLITIIKKA	23
4.1. Kylmään sotaan johtaneet tekijät.....	23
4.2. Kylmän sodan aikaiset geopolitiittiset teoriat.....	24
4.2.1. Spykmanin malli.....	24
4.2.2. Cohenin malli.....	25
4.3. Kylmän sodan geopolitiikan pääpiirteet	26
4.4. Kylmä sota	26
4.4.1. Kylmä sota vuosina 1945 – 1956.....	27
4.4.2. Kylmä sota vuosina 1957 - 1979	29
4.4.3. Kylmä sota vuosina 1980 - 1991	32

4.4.4. Kylmän sodan konfliktivyöhykkeet.....	33
5 GEOPOLITIIKKA KYLMÄN SODAN JÄLKEEN.....	36
5.1. Geopolitiikan murros ja uusi maailmanjärjestys	36
5.2. Kriittinen geopolitiikka.....	37
5.3. Geopolitiikan vaiheet kylmän sodan jälkeen	38
5.3.1. Geopolitiikka vuonna 1993 – 2001.....	39
5.3.2. Geopolitiikka vuodesta 2001 alkaen.....	40
6. JAMES BOND	42
6.1. Yleistä Bondista.....	42
6.2. Ian Fleming.....	43
6.3. James Bond –kirjat	43
6.4. James Bond –elokuvat	44
7. BOND-ELOKUVIEN ANALYYSI.....	47
7.1. Bond-elokuvien jakautuminen geopolitiikan aikakausien mukaan	47
7.2. Kylmän sodan toisen vaiheen Bond-elokuvat	48
7.2.1. Salainen agentti 007 ja tohtori No	48
7.2.2. Salainen agentti 007 Istanbulissa.....	49
7.2.3. Kultasormi	50
7.2.4. Pallosalama	51
7.2.5. Elät vain kahdesti.....	52
7.2.6. Hänen majesteettinsa salaisessa palveluksessa.....	54
7.2.7. Timantit ovat ikuisia	54
7.2.8. Elä ja anna toisten kuolla.....	55
7.2.9. 007 ja kultainen ase	57
7.2.10. 007 rakastettuni.....	58
7.2.11. Kuuraketti	59
7.3. Kylmän sodan geopolitiikan viimeisen vaiheen Bond-elokuvat	60
7.3.1. Erittäin salainen	60
7.3.2. Octopussy	61
7.3.3. 007 ja kuoleman katse	63
7.3.4. 007 vaaran vyöhykkeellä	65
7.3.5. 007 ja lupa tappaa	66
7.4. Kylmän sodan jälkeen valmistuneet Bond-elokuvat	67
7.4.1. 007 ja kultainen silmä.....	67

7.4.2. Huominen ei koskaan kuole.....	69
7.4.3. Kun maailma ei riitä	70
7.4.4. Kuolema saa odottaa.....	72
7.4.5. Casino Royale.....	74
8. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	77
8.1. Yhteenveto.....	77
8.2. Loppusanat ja jatkotutkimusaiheet	82

LÄHTEET

LIITTEET

LUKIJALLE

Tämä Pro Gradu –työ on syntynyt tekijän henkilökohtaisesta mielenkiinnosta Bond-elokuvia kohtaan. Toivottavasti työn sisältö avautuu lukijalle kokonaisuudessaan, vaikka tämä ei olisi yhtään Bond-elokuvaa koskaan katsonutkaan. Työn tekemisessä ja ajatusten järjestämisessä sekä oikolukemisessa minua on auttanut FM Riina Nevalainen, jota haluan kiittää tähän työhön uhratuista tunteista. Haluan myös kiittää työn ohjaajaa, FT Ari Lehtistä, joka antoi minulle vapaat kädet työn tekemisessä.

1. JOHDANTO

1.1. Miksi James Bond?

James Bond on minulle elokuvallinen käsite. Muistan, kuinka pikkupoikana katsoin yhdessä serkkuni kanssa ensimmäisen Bond-elokuvani: *Erittäin Salainen (For Your Eyes Only)*. En muista nähneeni mitään niin hienoa televisiosta ja kuultuani, että ”Bondeja” on tehty useampia, minun oli hankala peittää innostuneisuuttani. Bond-elokuvat olivat täydellistä viihdettä, ne tarjosivat toimintaa, mielikuvituksellisia laitteita, upeita paikkoja, sekä onnellisen lopun, jossa maailma lopulta pelastuu. Aikuisiälläni katselen edelleen Bond-elokuvia, mutta pelkän elokuvanautinnon hakemisen lisäksi mietin näkemääni. Bond-elokuvat ovat fiktiivisiä elokuvia, joista voi löytää rinnastuksia tosielämään. Ilman kylmää sotaa ei silloinen Neuvostoliitto toimisi niin useassa Bond-elokuvassa Bondia vastaan asettuvana ryhmittymänä. Neuvostoliitto tuntui nuorempana olevan vastuussa lähes kaikesta pahasta, mitä maailmalla tapahtuu. Kun olin nuorempi, elokuvat vaikuttivat ajatusmaailmaani ja asenteisiini.

Tästä kiinnostuneena halusin selvittää, kuinka todenmukaisen kuvauksen Bond-elokuvat antavat sen hetkisestä maailmasta. Tätä kysymystä voi lähestyä useista eri näkökulmista: vertauskohtia todellisuuteen voi etsiä ihmisten pukeutumisesta, puhetyylistä ja käytöstavoista aina teknologiaan ja maailmapolitiikkaan asti. Itseäni kiinnosti erityisesti se, miten maailmanpolitiikka heijastuu Bond-elokuvista. Erityisesti kylmän sodan aikaiset ja sen jälkeiset maailmanpoliittiset tapahtumat ovat tämän työn kannalta oleellisessa asemassa. Työn aihepiirin rajaamista ajatellen keskityin kylmän sodan aikaisen ja sen jälkeisen geopolitiikan tutkimiseen. Näistä esille nousseita teemoja vertasin Bond-elokuviin.

Joidenkin arvioiden mukaan Bond-elokuvan on nähnyt noin puolet maapallon väestöstä (Black, 2000). Tämä seikka yksinään oikeuttaa niiden tutkimisen; kuinka näin laajalle levinnyt populaarikulttuurin tuote esittää katsojalleen sen maailman, johon se sitoo elokuvissa käytävät tapahtumat?

1.2. Tutkimusongelma

Tutkimusongelma sisältää ne keskeiset tutkimuskysymykset, joihin tutkimuksella haetaan vastauksia (Graduttaja 2005). Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää se, miten Bond-elokuvien taustalla vallinnut geopoliittinen ilmapiiri ilmenee Bond-elokuvissa. Tämän ongelman selvittämiseksi olen muotoillut yhden päätutkimuskysymyksen, johon kytkeytyy useita alatutkimuskysymyksiä.

Päätutkimuskysymyksenä tässä työssä toimii seuraava:

- Miten Bond-elokuvia tehdessä vallinnut geopoliittinen ilmapiiri näkyy Bond-elokuvissa?

Tämän lisäksi olen muotoillut alakysymyksiä, joihin yritän etsiä vastauksia:

- Miten kylmän sodan ideologinen kaksinapaisuus esitetään Bond-elokuvissa?
- Mikä on Iso-Britannian geopoliittinen asema Bond-elokuvissa?
- Millainen on eri alueiden geostrateginen asema Bond-elokuvissa suhteessa todellisuuteen?
- Miten geopoliittiset konfliktivyöhykkeet (*shatterbelts*) vaikuttavat elokuvien tapahtumapaikkoihin?
- Millaisia geopoliittisia erityispiirteitä Bond-elokuvista on havaittavissa?
- Miten maailmanpolitiikan merkittävät tapahtumat näkyvät Bond-elokuvissa?
- Miten kylmän sodan päättyminen näkyy Bond-elokuvissa?

1.3. Laadullinen tutkimusote

Tätä tutkimusta palvelee parhaiten laadullinen tutkimusote. Laadullinen, eli kvalitatiivinen tutkimusote eroaa perinteisestä, määrällisestä eli kvantitatiivisesta tutkimusotteesta monella tavalla. Kumpikaan tutkimusote ei ole toista parempi, mutta niiden soveltuvuus eri aiheiden tutkimista kohtaan vaihtelee. Karkeasti yleistäen laadullisessa tutkimuksessa tutkija on vahvasti mukana työssä, tutkija on subjektiivinen henkilö, joka tiedostaa tämän. Tutkijan subjektiivisuus ilmenee aina tutkimuskysymyksestä lähtien, päättyen analyysiin.

Kvantitatiivinen tutkimusote pyrkii olemaan objektiivinen, hyvin yleistettävissä oleva tutkimus, johon tutkijan tulisi vaikuttaa mahdollisimman vähän. (Hirsijärvi, Remes, Sajavaara 2005, 126 – 128.)

Tätä työtä kuvaa hyvin subjektiivisuus. Tutkimusongelman muodostaminen lähtee tutkijasta itsestä liikkeelle eivätkä tutkimustulokset ole yleistettävissä, vaan ne koskevat nimenomaan Bond-elokuvia. Tutkijalla on aiheesta ennakkokäsitys, joka vaikuttaa tutkimukseen monin eri tavoin. Teorian rajaus ja elokuva-aineiston käsittely ovat niitä vaiheita, jotka ovat erityisen alttiita tekijän päätöksille. Joku toinen kiinnittää elokuvissa eri seikkoihin huomiota, ja saa näin myös eri tuloksia. Tämä on syytä pitää mielessä tätä tutkimusta lukiessa.

Laadullisen tutkimuksen arvo tutkimuksen teon välineenä pohjautuu sen avoimuuteen. Laadullisen tutkimuksen eri vaiheet esitetään tutkimuksissa yksityiskohtaisesti ja avoimesti, joten lukija pystyy arvioimaan laadullisen työn tutkimusprosessin kokonaisuudessaan. Lukija voi tehdä omat johtopäätökset siitä, onko työssä käytetyt menetelmät relevantteja ja saadut tulokset järkeviä.

1.3.1 Laadullinen sisällön analyysi

Tässä tutkimuksessa käytettävä aineisto analysoidaan laadullisen sisällön analyysin keinoin. Sisällön analyysi luokitellaan nykyisin lähinnä laadullisen aineiston analyysimenetelmäksi, jonka avulla voidaan kuvata puhutun ja kirjoitetun kielen sisältöä (Seitamaa-Hakkarainen, 1999). Sisällön analyysiä voi soveltaa elokuvien analysointiin hyvin. Seitamaa-Hakkaraisen (1999) mukaan sisällön analyysissä kuvataan analysoitavan materiaalin sisältöä, rakennetta tai molempia. Tässä työssä analyysin kohteena toimii elokuvamateriaalin sisältö, jota Seitamaa-Hakkaraisen (1999) mukaan ovat aihe tai teema.

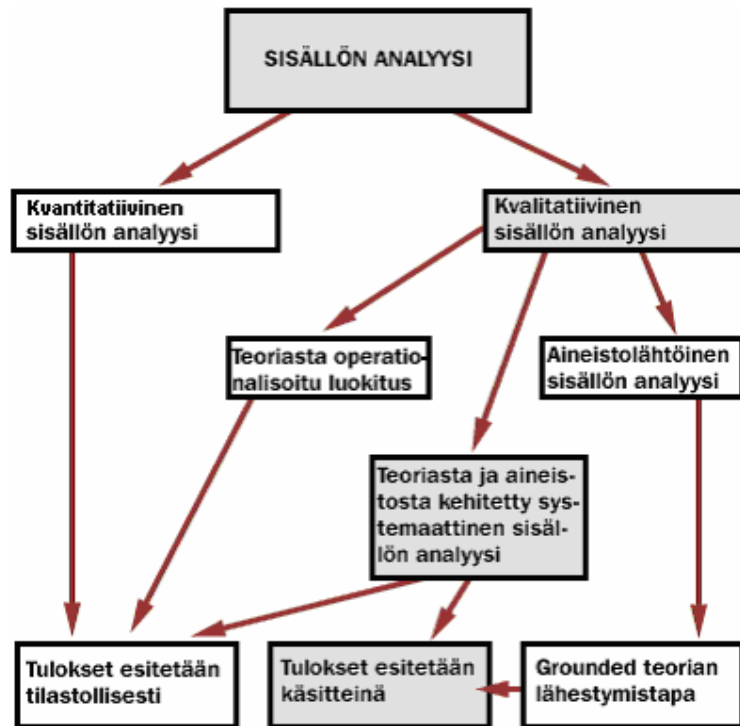
Sisällön analyysin avulla tutkija pyrkii analysoimaan tutkimuskohteeseen liittyviä sisältöjä ja rakenteita. Jotta analysointi on mahdollista, tulee tutkimusaineisto jakaa eri sisältöluokkiin. Täytyy muistaa, että laadullinen sisällön analyysi on luonteeltaan varsin vapaata: ei ole olemassa yhtä ainoaa tapaa tehdä luokittelukategorioita, eivätkä

aineistoihin kehitetyt luokittelujärjestelmät välttämättä soveltu toisenlaiseen aineistoon. (Seitamaa-Hakkarainen, 1999.)

Tutkimusongelma ja teoreettinen viitekehys muodostavat lähtökohdat sisältöluokkien valinnalle ja määrittelylle (Seitamaa-Hakkarainen, 1999). Tässä työssä sisältöluokkien määrittelyä tehdään jatkuvasti työn edetessä, tämä on tyypillistä laadulliselle tutkimukselle. Tämän työn sisältöluokkien lähtökohtana toimivat teoriassa esitetyt, kylmän sodan eri vaiheet. Teoriasta ja katsotuista elokuvista saadut tulokset esitetään käsitteinä.

Sisällön analyysin avulla tutkija pyrkii analysoimaan tutkimuskohteeseen liittyviä sisältöjä ja rakenteita. Jotta analysointi on mahdollista, tulee tutkimusaineisto jakaa eri sisältöluokkiin. Tutkimusongelma ja teoreettinen viitekehys muodostavat lähtökohdat sisältöluokkien valinnalle ja määrittelylle. (Seitamaa-Hakkarainen, 1999.) Tässä työssä sisältöluokkien määrittelyä tehdään jatkuvasti, työn edetessä. Tämä on tyypillistä laadulliselle tutkimukselle. Tässä työssä sisältöluokkien lähtökohtana toimivat kylmän sodan eri vaiheet.

Laadullisessa sisällön analyysissä laadullisten aineistojen analyysi ei yleensä ole tutkimusprosessin viimeinen vaihe. Tutkimus on syklistä ja aineiston analyysi alkaa aineiston keruun yhteydessä. Aineiston analyysi alkaa yleensä koko aineiston läpi käymisellä, jolloin siitä saadaan yleiskuva. (Seitamaa-Hakkarainen, 1999.) Tässä työssä olen jakanut Bond-elokuvat ensin kahteen suurempaan aineistoluokkaan. Katson näihin sisältöluokkiin kuuluvat Bondit ja luon niistä yleiskuvan, sekä suoritan mahdolliset muut luokittelukategoriat. Kvalitatiivisessa sisällön analyysissä luokittelukategorioiden kehittyminen ja muuttuminen on tyypillistä, erityisesti analyysin aikana (Seitamaa-Hakkarainen, 1999). Seitamaa-Hakkaraisen (1999) mukaan luokittelukategoriat ovat joustavia välineitä aineiston hahmottamiseen. Kuvassa 1. on esitetty sisällön analyysi kokonaisuudessaan. Siihen on merkitty harmaalla sävyllä tässä työssä käytettävä analyysimalli.

Kuva 1. Sisällön analyysi (Seitamaa-Hakkarainen 1999)

1.3.2. Työn empiirinen toteutus

Ennen aineiston analyysiä jaan elokuvat kahteen laajaan sisältöluokkaan: kylmän sodan aikana valmistuneisiin Bond-elokuviin, sekä kylmän sodan jälkeisiin Bondeihin. Tämän jälkeen jaan kylmän sodan aikaiset Bondit pienempiin sisältöluokkiin, jonka perusteena ovat kylmän sodan eri vaiheet, nämä vaiheet tulevat esille kylmän sodan aikaista geopolitiikkaa käsittelevässä osiossa. Kylmän sodan jälkeen valmistuneet Bondit käsittellään yhtenä sisältöluokkana johtuen tuona aikana valmistuneiden Bondien vähäisestä lukumäärästä (5 kpl). Yhden tai kahden elokuvan sijoittaminen yhteen sisältöluokkaan ei ole mielestäni riittävä otos, jotta sisältöluokasta tulee luotettava.

Koska analysoitavaa materiaalia on 21 elokuvan verran, ei tässä työssä voi niitä kaikkia analysoida kovin syvällisesti. Tämän työn kannalta on tärkeämpää muodostaa kokonaiskuva siitä, miten Bond-elokuvat sijoittuvat maailman geopolitiiseen ilmapiiriin eri aikakausina. Tämän mahdollistamiseksi elokuvista analysoidaan seuraavat seikat: elokuvan sijainti, minne elokuvan tapahtumat sijoittuvat, vertaus elokuvan aikakauden

geopoliittiseen ilmapiiriin, Britannian ja Yhdysvaltojen suhteet sekä minkäläistä brittiläistä identiteettiä Bond-elokuvissa rakennetaan. Esittelen mahdollisesti esille tulevat esimerkit lyhyesti. Erittelen myös täysin geopolitiikasta vieraantuneet elokuvat ja pohdin miksi tällaisia elokuvia on tehty.

1.4. Aiemmat tutkimukset

James Bondiin liittyvää, tieteellistä materiaalia on olemassa verraten vähän, kun otetaan huomioon sen pitkä menneisyys ja kuinka suuren suosion elokuvasarja on maailmalla saanut. Harrastajalle materiaalia löytyy paljon. Internetissä on olemassa lukuisia sivustoja, joissa löytyy erilaista Bond-tietoutta, sanoma- ja aikakauslehdissä kirjoitellaan runsaasti Bondiin liittyviä artikkeleita ja niin edelleen. Tony Bennetin ja Janet Woollacotin tutkimus *Bond and Beyond: The Political Career of a Popular Hero* (1987) analysoi James Bond –hahmoa kirjoissa sekä elokuvissa. James Chapmanin *Licence to Thrill: A Cultural History of the James Bond Films* (1999) painottuu Bond-elokuvien tutkimiseen. Chapman huomioi teoksessaan sen, miten Bond-elokuvat ovat ottaneet huomioon muuttuvan elokuvateollisuuden ja yhteiskunnan vaatimukset (Loikala 2006, 14). Christoph Lindner on koonnut kirjaansa *The James Bond Phenomenon. A critical Reader* (2003), tekstejä useilta eri kirjoittajilta. Heidän tekstinsä vaihtelevat kirjojen tutkimisesta elokuvien analysointiin, mutta varsinaisesti elokuvien maailmanpoliittista tilannetta kirjassa esiintyvät artikkelit eivät käsittele.

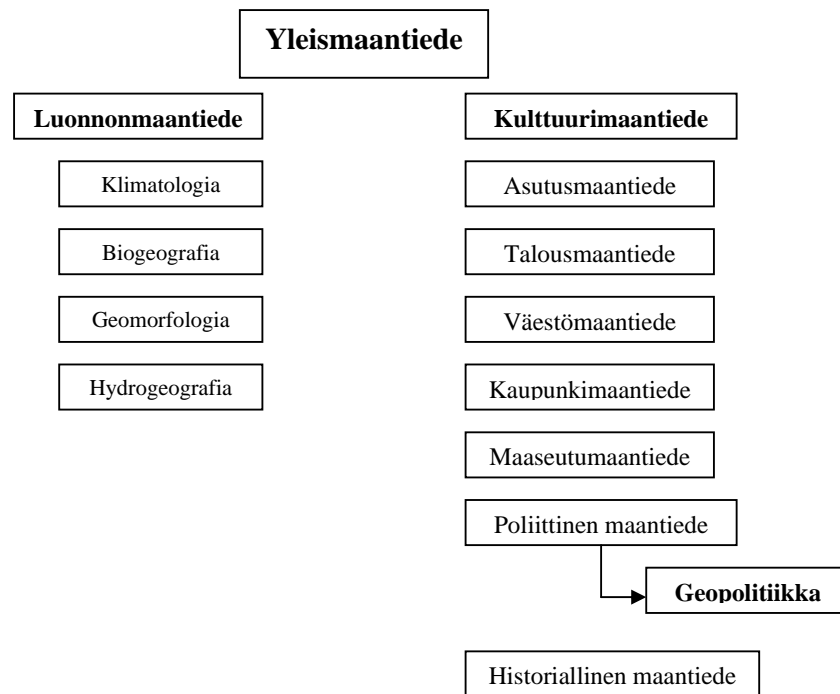
Tämän työn kannalta merkittävin aikaisempi tutkimus on Jeremy Blackin vuonna 2000 julkaistu *The Politics of James Bond: From Fleming's Novel to the Big Screen*. Blackin tutkimus kuvailee Bond-tarinoiden muutosta eri aikakausina, erityisesti maailmanpolitiikkaan sidottuna. Black käsittelee teoksessaan maailmanpoliittisen mielialan heijastumista Bond-elokuvien teemoihin. Blackin analyysi ei ole sidottu paikkaan tai sijaintiin, vaan pikemminkin kulttuurissa tapahtuviin muutoksiin. Black käsittelee kirjassaan niin Bond-kirjoja kuin -elokuviakin. Bond-elokuvien käsittely painottuu politiikantutkimuksen historian näkökulmaan, joka linkittää Bond-elokuvien tapahtumia maailmalla tapahtuviin poliittisiin tapahtumiin. Se yhdistää Bond-elokuvien sijainnin siirtomaapolitiikan lisäksi myös maailmanpolitiikan tapahtumiin.

2 GEOPOLITIIKKA JA MAANTIETIEDE

2.1 Geopolitiikan sijoittuminen maantieteen kenttään

Geopolitiikka on poikkitieteellinen käsite, jota käyttää ainakin maantiede, aluetiede, politiikantutkimus, poliittinen sosiologia, historiatiede ja kulttuurintutkimus (Harle & Moision 2003, 8). Maantieteestä puhuttaessa sen katsotaan kuuluvan kulttuurimaantieteen (*human geography*) teoreettiseen kenttään (Flint 2006, 1). Sen merkitys on muuttunut eri aikakausina samalla, kun maantieteellisessä sekä poliittisessä ajattelussa on tapahtunut muutoksia (Harle & Moision 2003, 9). Näitä aikakausia käsittelemme tarkemmin tuonnempana.

Jotta geopolitiikan asema kulttuurimaantieteessä selkiytyy, tarkennan seuraavassa sitä, mitä kulttuurimaantieteellä tarkoitetaan. Maantiede tieteenalana jaetaan usein kahteen kokonaisuuteen, aluemaantieteeseen ja yleismaantieteeseen. Aluemaantiede tutkii maapallon pinnan jakautumista yksilöllisiin alueisiin. Se tutkii näiden ilmiöiden perusteella hahmottuvia maantieteellisiä alueita, esimerkiksi tiettyä valtiota, toiminnallista aluetta tai aluekokonaisuuksia, kuten kehitysmaita. Yleismaantiede tutkii niitä prosesseja, jotka tekevät tietyistä alueista yksilöllisen muhina alueisiin verrattuna. Yleismaantieteen käsittelemät ilmiöt liittyvät toisiinsa moninaisten syy- ja riippuvuussuhteiden yhdistämäksi kokonaisuudeksi. Yleismaantiede jaetaan vielä luonnonmaantieteeseen (*physical geography*) ja kulttuurimaantieteeseen (*human geography*). Kulttuurimaantiede jakautuu vielä pienemmiksi kokonaisuuksiksi, jotka käsittelevät aiheita historiallisesta maantieteestä aina alueiden suunnitteluun asti. (Strahler & Strahler 2003, 6.) Kuvassa 2. on kuvattu yleismaantieteen eri kentät. Geopolitiikka eriytyi poliittisesta maantieteestä (*political geography*) omaksi tieteenalaksi ensimmäisen maailmansodan jälkeen Saksassa, jossa maantieteellisiä argumentteja ryhdyttiin käyttämään noudatettavan politiikan perusteina (Parker 1988, 56). Geopolitiikasta ja poliittisesta maantieteestä puhuttaessa ei ole aina selvää, mitä eroa näiden kahden termin välillä on. Termit menevät helposti sekaisin, tai niitä käytetään toistensa synonyymeinä (Tuomi 1996, 32). Molemmat tutkivat ihmisyhteisöjen, kuten valtioiden välisiä suhteita, mutta niiden tutkimuksen painopisteet eroavat toisistaan (Braden, Shelley 2000, 6).

Kuva 2. Yleismaantieteen jako (Strahler & Strahler 2002, 7)

2.2. Poliittinen maantiede

Poliittisen maantieteen tehtävänä on tarkastella politiikan ja maantieteen välisiä suhteita, paikallisesta aina kansainväliselle tasolle asti (Braden & Shelley 2000, 7). Paikallisella tasolla poliittista maantiedettä on esimerkiksi vaalien tutkiminen. Kansainvälisellä tasolla poliittinen maantiede voi tarkastella valtioiden rajojen kehittymistä ja niihin liittyviä kiistoja, sekä esimerkiksi valtamerien resurssien käyttöä (Braden & Shelley 2000, 7).

Poliittisen maantieteen katsotaan kehittyneen 1700-luvun Ranskassa, jossa tilankäyttöön liittyvät seikat otettiin huomioon Ranskan yhtenäistymiseen ja laajentumiseen tähtäävässä politiikassa (Godlewska, 1994, 32-33). Ranskasta poliittisen maantieteen tutkimuksen painopiste siirtyi Saksaan, joka oli Napoleonin sotien jälkeen taloudellisessa sekä poliittisessa nousussa (Tuomi, 1996).

2.3. Geopolitiikka maantieteessä

Maantieteessä geopolitiikalla on perinteisesti tarkoitettu valtioiden pyrkimyksiä parantaa poliittista, sotilaallista ja taloudellista asemaansa muihin valtioihin nähden, käyttäen hyväksi tilaa ja sen hallintaa erityisesti sotilaallisen voiman avulla (Tuomi, 1996). Geopolitiikka käyttää eri kulttuurimaantieteen osa-alueita tutkiakseen sitä voimankäyttöä, joiden avulla alueiden hallinnasta kamppaillaan (Flint 2006, 27). Alueiden hallinnan tärkeydestä kertoo se, että sotilaallisia konflikteja niiden hallinnasta on syntynyt kautta tunnetun historian (Braden, Shelley 2000).

Geopolitiikalla on ollut pitkä ja monipuolinen historia, joten sen määritelmä on muuttunut ja monipuolistunut nykypäivään tultaessa. Perinteisen geopolitiikan rinnalle nousi 1980-luvun lopulla ”uusi” geopolitiikka, jonka ydinideana oli valtioiden taloudellisen voiman merkityksen kasvu samalla, kun sotilaallisen voiman merkitys väheni. 1980-luvun lopussa jotkut tutkijat ryhtyivät käyttämään ”kriittisen geopolitiikan” käsitettä, joka keskittyi tarkastelemaan geopolitiikan omaa poliittisuutta. (Harle & Moisio 2003, 9 – 10.) Uusien geopolitiittisten muotojen synnyttyä vanhat eivät ole kadonneet, tieteenala on monipuolistunut ja elänyt vuosisatojen kuluessa muuttuen yhä monipuolisemmaksi. Tässä työssä tarkastellaan geopolitiikkaa kunkin aikakauden tuotteena ja kuinka tämä heijastuu Bond-elokuviin. Siksi yksi geopolitiikan määritelmä ei riitä kuvaamaan sitä, mitä tässä työssä geopolitiikalla tarkoitetaan.

2.4. Geopolitiikan keskeiset termit

Geopolitiikassa käytettyjä keskeisiä käsitteitä on myös hyvä selventää, sillä ne esiintyvät tässä työssä useasti. Termien tarkka määrittely on tarpeen, sillä niillä voi olla useita merkityksiä. Tässä työssä käytetyt termit täytyy ymmärtää siinä kontekstissa, jossa ne on esitetty.

2.4.1. Tila

Geopolitiikan ja maantieteen yleisimpiä termejä lienee tila. Tilalla voidaan tarkoittaa tarkasti rajattua fyysistä tilaa tai sosiaalista toimintakenttää. Geopolitiikassa tilalla on perinteisesti tarkoitettu valtiorajojen jakamia tai valtioiden intresseissä olevia alueita. (Tuomi 1996, 38.) Tilan käsitettä ehkä eniten geopolitiikassa on käytetty elintilasta (*lebensraum*) puhuttaessa, erityisesti saksalaisessa geopolitiikassa. Tilasta puhuttaessa esille nousee myös sen hallintaan liittyviä termejä. Tilaa voidaan hallita suorasti tai epäsuorasti. Suoralla hallinnalla tarkoitetaan alueen hallintaa oman hallinnon ja lainsäädännön avulla (Tuomi 1996, 38). Esimerkiksi Suomen valtio hallitsee Suomen rajojen sisälle rajoittuvaa aluetta suoralla hallinnalla, käyttäen hallinnan välineinä lainsäädäntöä. Epäsuorasta hallinnasta puhutaan, kun hallitaan aluetta käyttäen hyväksi alueen omia organisaatioita tai paikallisia johtajia (Tuomi 1996, 38). Esimerkkinä epäsuorasta hallinnasta voi toimia jonkin valtion johtajan kiristäminen ja tämän päätösten manipulointi omien päämäärien ajamiseksi.

2.4.2. Sijainti

Toinen keskeinen käsite geopolitiikassa on sijainti, joka määrittää valtion sijainnin joko suhteessa muihin valtioihin tai absoluuttisena sijaintina maapallon pinnalla (Braden & Shelley 2000, 6). Valtioiden sijainti suhteessa muihin valtioihin on eräs geopolitiikan keskeisimmistä teemoista, mikäli kansainvälistä geopolitiikkaa aiotaan ymmärtää. Jos Yhdysvallat sijaitsisi Venäjän naapurissa, eikä valtameren toisella puolella, olisi ensimmäisen maailmansodan kulku ollut varmasti erilainen. Maantieteellinen sijainti vaikuttaa siihen, kuinka oman voiman vaikutusta voidaan ulottaa rajojen ulkopuolelle (Boulding 1962, 227 – 226). Tätä kutsutaan voiman projisoimiseksi. Lähellä olevat valtiot muodostavat toisilleen helpommin uhkan kuin kaukana olevat (Tuomi 1996, 39).

2.4.3. Valta

Valta on eräs poliittisen maantieteen ja geopolitiikan keskeisimmistä termeistä (Allen 2003, 95 – 96). Valta voidaan jakaa Mannin (1993) mukaan neljään osa-alueeseen sen mukaan, mikä toimii vallan tuottamisen perusteena.

1. *Poliittinen valta* viittaa valtion viranomaisien harjoittamaan, sosiaalisen elämän kontrollointiin poliisin ja armeijan avulla. Viranomaisilla on mahdollisuus luoda ja ylläpitää lakeja, jotka tuottavat valtaa muun muassa säätelemällä verotusta, jolla on suora vaikutus talouselämään. Poliittinen valta on jatkuvasti kamppailun kohteena, sillä sen kontrollointi merkitsee valtion suoraa kontrollointia. (Ó Tuathail 2006a, 10.) 1990-luvun kriittisen geopolitiikan mukaan poliittista valtaa voivat viranomaisien lisäksi harjoittaa myös yksilöt ja erilaiset organisaatiot, esimerkiksi terroristijärjestöt.
2. *Ideologinen valta* säätelee ihmisen ja yhteiskunnan noudattamia käytänteitä ja arvoja. Sillä on valtaa ohjata kulttuuria tiettyyn suuntaan, muovata yhteiskunnassa vallalla olevia arvoja sekä mitä normeja pidetään lainmukaisina. Ideologinen valta pitää sisällään myös erilaiset yhteiskunnalliseen toimintaan liitettävät rituaalit. Uskonnolliset instituutiot, joukkotiedotusvälineet sekä poliittiset puolueet ovat esimerkkejä niistä toimijoista, jotka käyttävät ideologista valtaa yhteiskunnassa. (Ó Tuathail 2006a, 10.) Ideologinen valta on kylmän sodan geopolitiikan keskiössä, sillä kylmä sota perustui kapitalistisen- ja kommunistisen yhteiskuntajärjestelmän valtakilpailulle.
3. *Taloudellinen valta* piilee yhteiskunnan raha- sekä tavaraliikenteessä. Ihmisten mahdollisuus tuottaa ja kuluttaa luo yhteiskunnassa luokkajärjestelmän, joka eroaa valtiokohtaisesti toisistaan. Valtaa voidaan keskittää pienelle eliitille, jotka omistavat riittävästi tai se voidaan jakaa yhteiskunnassa laajalti, riippuen yhteiskunnan taloudellisista säännöistä. (Ó Tuathail 2006a, 10.) Geopolitiikassa taloudellisen vallan käsite tuli esiin 1980-luvun ”uuden” geopolitiikan myötä.
4. *Sotilaallinen valta* kumpuaa yhteiskunnan turvallisuutta ja puolustautumista hoitavista organisaatioista. Se keskittyy sotilaseleettiin, jotka johtavat erilaisia

valtion virastoja. Sotilaseliitin huolenaiheena on ”kansallinen turvallisuus”, jonka katsotaan olevan tärkeä valtion säilymisen kannalta. Siksi näillä virastoilla voi olla käytössään suuria osia valtion resursseista. Joissakin tapauksissa sotilasjohtajat voivat kaapata vallan ja nousta valtionpäämiehiksi. (Ó Tuathail 2006a, 10.) Sotilaallinen ja ideologinen valta yhdessä ovat kylmän sodan keskeisiä, valtapoliittisia osa-alueita.

Nämä edellä mainitut vallan tuottajat voivat olla vuorovaikutuksessa keskenään, ne voivat toimia yhdessä tai toisiaan vastaan (Ó Tuathail 2006a, 10). Esimerkkinä Ó Tuathail (2006a, 10) mainitsee poliittisen puolueen, joka voi nostaa poliittista valtaansa liittoutumalla voimakkaan taloudellisen, sotilaallisen tai ideologisen ryhmittymän kanssa.

Edellä mainittujen vallan tuottajien lisäksi geopolitiikassa on tullut esille kriittisen geopolitiikan myötä ”geovallan” (*geo-power*) käsite. Termin on luonut irlantilainen Gearóid Ó Tuathail, jonka mukaan valtaa voidaan havainnoida erilaisissa diskursseissa, ihmisten välisessä kommunikaatiossa (Allen 2003, 101 – 102). Geovallan käytöstä Allen (2003, 102) mainitsee esimerkkinä Yhdysvaltojen ”roistovaltio” (*rogue states*) –käsitteen antamisen tietyille valtioille tai julkisuudessa paljon esillä ollut ”sota terrorismia vastaan”. Yhdysvallat oikeuttaa luomiensa termien tuottavan geovallan avulla toimensa muulle maailmalle, tehden niistä jollain tasolla oikeutettuja. Geovaltaan paneutuminen syvällisemmin ei tämän työn puitteissa ole järkevää, sillä se vaatii Bond-elokuvissa esiintyvien diskurssien perinpohjaista analyysiä. Työn painotus on muissa geopolitiisissa teemoissa, joista erityisesti sijainti on syvällisemmän tarkastelun kohteena.

2.4.4. Geostrategia

Geostrategiasta puhuttaessa tarkoitetaan jonkin pienemmän alueen tai valtion asemaa suurvaltojen välisessä kilpailussa (Tuomi 1996, 42). Mikäli alue on syrjäinen suhteessa suurvaltoihin, sen geostateginen asema on vähäinen ja sen asema turvatumpi kuin geostrategialtaan keskeisessä asemassa olevan (Karsh 1988, 81 - 82). Esimerkiksi Uusi-Seelanti oli geostrategialtaan turvatussa asemassa kylmän sodan aikana, kun taas Berliinin kaupunki oli eräs merkittävimmistä geostategisista paikoista.

2.5. Geopolitiikan kritiikki

Geopolitiikalla on ollut arvostelijoita hyvin varhaisesta vaiheesta lähtien. Saksassa geopolitiittisia ajatuksia arvosteltiin jo 1920-luvulla. Arvostelijat kritisoivat mm. saksalaisen geopolitiikan orgaanista ajattelua, jossa käytettyä termistöä otettiin käyttöön esimerkiksi biologiasta. Toisen maailmansodan jälkeen geopolitiikan käsitettä vierastettiin, sillä sen katsottiin liittyvän keskeisesti Saksan laajentumispolitiikkaan. Ydinaseiden läsnäolon katsottiin tekevän maantieteellisten alueiden hallinnasta merkityksettömäksi. Geopoliittiset ajattelumallit näkyivät esimerkiksi Yhdysvaltojen ulkopolitiikan päätöksissä, ja 1980-luvulle tultaessa geopolitiikkaa kohtaan aiemmin osoitettu mielenkiinto palasi. (Tuomi 1996, 42 - 44.) Erityisesti kylmän sodan aikaista geopolitiikkaa on kritisoitu sen yleistävästä luonteesta (Tuomi 1996, 45). Kylmän sodan aikaista geopolitiikkaa leimasi ideologinen kaksinapaisuus; alueiden katsottiin joko olevan liitossa Yhdysvaltojen, tai Neuvostoliiton kanssa. Geopolitiikan teorian tehtiin palvelemaan oman maan ulkopolitiikan etua, eikä voida puhua, että geopolitiikka olisi ollut missään mittakaavassa objektiivista tiedettä (Taylor 1993, 60 – 62).

Kaikesta kritiikistä huolimatta geopolitiittinen ajattelu on edelleen olennainen osa esimerkiksi Yhdysvaltojen ulkopolitiikan ajattelua (Tuomi 1996, 46). Se oli sitä kylmän sodan aikaan, jolloin geopolitiikka näkyi erityisen hyvin patoamispolitiikkana tunnetussa, poliittisessa doktriinissa, jonka tarkoituksena oli estää Neuvostoliiton vaikutusvallan leviäminen maailmalla. Tämän työn kannalta oleellista on se, että geopolitiikalla on ollut merkittävä vaikutus länsivaltojen, erityisesti Yhdysvaltojen ulkopolitiikkaan. Pystyn näin analysoimaan Bond-elokuvien taustalla vaikuttavaa geopolitiittista ilmapiiriä ja sen vaikutusta itse elokuviin.

3. GEOPOLITIIKAN MENNEISYYS

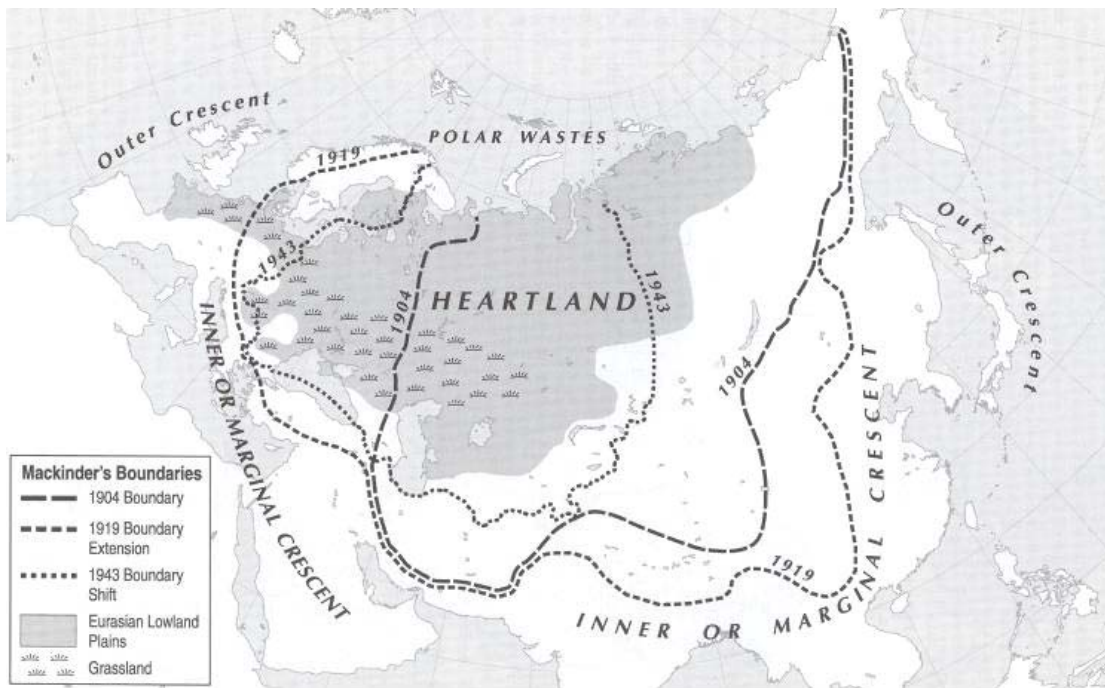
3.1. Geopolitiikan historia

Terminä geopolitiikka esiintyi ensimmäisen kerran vuonna 1901 ruotsalainen Rudolf Kjellénin teoksessa *Staten som Livsform*. Kjellénin mukaan geopolitiikka on yksi politiikkatieteen keinoista kuvata orgaanista valtiojärjestelmää (Tuomi 1996, 34). Ensimmäisenä suurena geopoliittisena teoriana pidetään yleisesti Sir Halford Mackinderin (1861 – 1947) luomaa *sydänmaateoriaa*. Mackinderin teorian mukaan Euraasian sisäalue muodosti keskeisen maailmanpoliittisen alueen (*pivot area*) (Cohen 1973, 42). Mackinderin huolenaiheena oli maavoimien, erityisesti Saksan, Venäjän ja Kiinan vaikutus maailmanjärjestykseen kontrolloimalla Euraasian mannerta (Braden & Shelley 2000, 12). Sydänmaateorian keskeisenä piirteenä oli, että maailmanlaajuisessa mittakaavassa laaja Euraasia oli globaalien vallan luonnollinen tyyssija (Moisio 2003, 21). Mackinder loi ensimmäisen version sydänmaateoriasta vuonna 1904, jota hän muokkasi kaksi kertaa: vuosina 1919 ja 1943 (Taylor 1985, 37) (Kuva 3). Vuoden 1919 versio on tämän työn kannalta merkityksellisin, sillä myöhemmistä geopolitiikan teorioista ainakin Spykmanin ja Cohenin teorit perustuvat siihen (Moisio 2003, 22).

3.1.1. Sydänmaateoria

Mackinder päivitti sydänmaateoriaansa heti ensimmäisen maailmansodan (1914 – 1918) jälkeen vuonna 1919. Ensimmäinen maailmansota ei ollut sota, jota käytiin ideologioiden puolesta, vaan sotimisen tavoitteena oli vahvistaa alueiden hallinnan lisäksi myös luonnonresurssien, teollisuusalueiden sekä liikenneväylien hallintaa (Blouet 2001, 35). Saksa, Venäjä, Itävalta-Unkari, Japani, Ranska sekä Italia halusivat laajentaa alueidensa hallintaa. Tämä johti konflikteihin Euroopan valtajärjestyksestä ja erityisesti Keski-Euroopan kontrolloinnista (Blouet 2001, 37 – 39). Mackinder laajensi vuoden 1904 versioon hahmottelemaansa keskusaluetta (*pivot area*) sydänmaana (*Heartland*) tunnetuksi alueeksi, joka käsitti Keski-Aasian lisäksi myös Tiibetin ja Mongolian ylämaat, sekä alueita Intiasta ja Kiinasta (Cohen 1973, 42) (Kuva 3). Mackinderin sydänmaateorian

uusittu versio otti huomioon maaliikenteen nopeutumisen, väkiluvun kasvun sekä teollistumisen vaikutukset (Cohen 1973, 44). Näiden muutoksien ansiosta myös Baltian- sekä Mustameren alue kuului sydänmaan (*Heartland*) strategiseen alueeseen (Cohen 1973, 44). Toisena merkittävänä lisäyksenä Mackinder otti mukaan myös Itä- ja Keski-Euroopan (Cohen 1973, 42). Ensimmäinen maailmansota osoitti Mackinderille, kuinka Euroopan kontrolloinnilla oli tärkeä osansa maailmanpolitiikassa. Mackinder esitti kuuluisan lausahduksen: ”Kuka kontrolloi Itä-Eurooppaa, komentaa Sydänmaata. Kuka komentaa Sydänmaata, komentaa Maailman-Saarta. Kuka komentaa Maailman-Saarta, komentaa maailmaa”, juuri sydänmaateorian tässä versiossa. Itä-Euroopan, Saksan ja Slaavilaisten valtioiden kontrollointi oli avain maailman herruuteen. Tämä oli tuolloin Saksan ja Venäjän ulottuvilla (Cohen 1973, 44). Vuoden 1919 malli on tunnetuin Mackinderin sydänmaateorian versioista, ja sitä käytetään useimmiten puhuttaessa sydänmaateoriasta.

Kuva 3. Mackinderin sydänmaateorian eri vaiheet (Cohen 2003, 18)

3.1.2. Saksalainen geopolitiikka

1900-luvun saksalaiset geopolitikot omaksuivat ja kehittivät poliittisena maantieteilijänä tunnetun Friedrich Ratzelin ajatuksia. Ratzel puhuu teoksessaan *Politische Geographie* valtion orgaanisesta luonteesta, johon kuuluu valtion liikkuminen sekä kasvu. Orgaaninen

valtio tarvitsee Ratzelin mukaan tilaa elääkseen, lisätila vaikuttaa elämään ylläpitävästi. Ratzel koki, että itsenäiset valtiolliset yksiköt sulautuvat toisiinsa ja lopulta koko maailma on muuttunut yhdeksi valtiolliseksi organismiksi, joka pitää sisällään enemmän tai vähemmän alistettuja elimiä. (Moisio 2003, 18 – 19.) Ratzelin ajatukset orgaanisesta valtiosta heijastui saksalaiseen geopolitiikkaan, jossa hänet muistetaan parhaiten organismiopin perustajana (Slowe 1990, 21).

Ratzelin lisäksi saksalaiseen geopolitiikkaan on vahvasti vaikuttanut ruotsalainen Rudolf Kjellén. Hän omaksui Ratzelin käsityksiä valtion orgaanisesta luonteesta ja käytti näitä omissa teorioissaan. Kjellénin mielestä elinvoimaisen valtion luonteeseen kuuluu sen kasvu, sekä siirtomaiden hankinta ja niissä olevien vähemmistökansojen sulauttaminen. Valtion sisäiset ominaisuudet, kuten poliittinen ilmapiiri ja väestö ajavat sen laajenemaan, mutta ulkoinen ympäristö, esimerkiksi naapurivaltiot toimivat laajenemista säätelevästi. (Moisio 2003, 18 – 19.)

Varsinaisesti saksalaisen geopolitiikan perustajana voidaan pitää Karl Haushoferia, joka johti toisen maailmansodan aikana, vuonna 1924 Münchenin yliopistoon perustettua geopolitiikan laitosta. Haushoferilla oli suorat suhteet natsipuolueeseen ja hänestä tuli eräs Saksan lupaavimmista tiedemiehistä. Haushofer tuli kuuluisaksi maailmalla, kun Yhdysvallat käytti hänen teorioitaan Saksan leviämisestä sodassa Saksaa vastaan. Haushofer kehitti omia teorioitaan Ratzeliin ja Mackinderiin pohjautuen, joilta hän otti elintilan ja sydänmaan käsitteet. (Taylor 1985, 40 – 41.) Haushofer yhdisti nämä ajatukset omaksi teoriakseen muuttaen niitä hiukan. Hänen mielestään maavoimat olivat merivoimia mahtavampia, joten hänen teoriansa sisälsivät yhteistyön venäläisten kanssa. Tämä yhteistyö varmistaisi Haushoferin mukaan saksalaisten sydänmaan hallinnan. Haushoferin mielestä valtio tarvitsee elintilaa (*lebensraum*), jotta se on itseriittäinen niin poliittisesti kuin taloudellisesti (Braden, Shelley 2000).

3.2. Geopolitiikka toisen maailmansodan jälkeen

Toisen maailmansodan loputtua 1945, maailmalla vallinnut geopoliittinen ilmapiiri poikkesi aiemmasta. Sodan loputtua koko maailmasta tuli geopoliittisesti merkittävä alue, josta käytiin kamppailua kahden sodan jälkeisen suurvallan, Yhdysvaltojen ja

Neuvostoliiton toimesta. Tätä ajanjaksoa kutsutaan yleisesti kylmäksi sodaksi, ja se kesti yli 40 vuotta, aina vuoteen 1990 asti, jolloin Neuvostoliitto hajosi.

Kylmä sota –terminä viittaa sen eroavan ”normaalista” sodasta. Peter J. Taylorin (1993, 79) mukaan termi kuvaa hyvin sitä, kuinka kylmän sodan pattitilanne eroaa suorasta, sotilaallisesta konfliktista. Kylmä sota on geopolitiikan kannalta merkittävin ajanjakso (Blouet 2001, 133). Kylmän sodan geopolitiikan sanotaan olevan voimakkaasti ideologista geopolitiikkaa, jossa itä ja länsi ovat toisiaan vastustavia voimia (Agnew 1998, 119). Kylmän sodan vaihe geopolitiikan historiassa on analyysini kannalta merkittävin, sillä Bond-elokuvien keskeisiä teemoja ovat idän ja lännen suhteet kylmän sodan aikana (Kallioniemi 2006, 113). Pierce Brosnanin ja Daniel Craigin tähdittämiä Bond-elokuvia lukuun ottamatta kaikki muut Bond-elokuvat ovat valmistuneet kylmän sodan aikana (Liite 3). Tästä johtuen minulle on muodostunut ennakkokäsitys, jonka mukaan sen aikaiset geopolitiittiset tapahtumat ovat vaikuttaneet voimakkaimmin Bond-elokuvien muotoutumiseen. Kiinnitän analyysissä huomiota siihen, miten maailman geopolitiittisissa rakenteissa tapahtuneet muutokset kylmän sodan päättymisen jälkeen on havaittavissa Bond-elokuvissa.

4. KYLMÄN SODAN GEOPOLITIikka

4.1. Kylmään sotaan johtaneet tekijät

Toisen maailmansodan aikana Yhdysvallat ja Venäjä olivat toimineet liittolaisina yhdessä Iso-Britannian kanssa. Neuvostoliiton ja Saksan taistellessa toisen maailmansodan lopussa Euraasian hallinnasta Yhdysvaltain presidentti Harry S. Truman toivoi, että kummatkin osapuolet uupuisivat taisteluissa. Muutoin toisesta saattaisi tulla Euraasian sydänmaata kontrolloiva suurvalta. (Blouet 2001, 148.) Sodan loputtua ja liittoutuneiden voitettua, syntyi uusi geopoliittinen järjestys näiden kolmen suurvallan välille (Braden, Shelley 2000, 23).

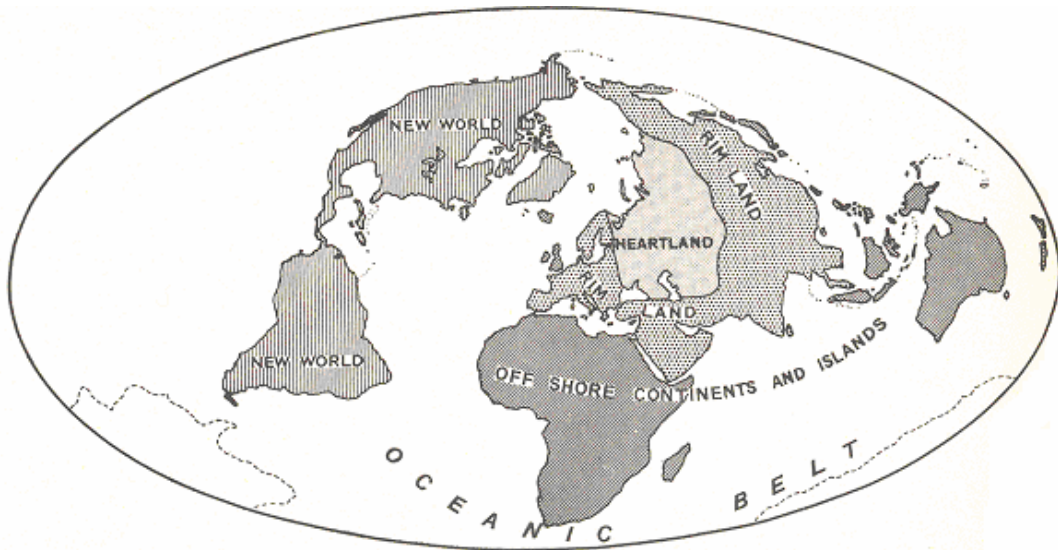
Iso-Britannia, joka aiemmin toimi maailmanpoliittisena mahtimaana, jäi sivustaseuraajaksi, kun Neuvostoliitto ja Yhdysvallat olivat kylmän sodan ytimessä (Taylor 1993, 79). Sodan häviöjä Saksa ei enää kyennyt vaikuttamaan maailman geopoliittiseen tasapainoon. Euroopan asema maailman geopolitiikan keskiössä oli kylmän sodan alkaessa muuttunut. Braden ja Shelley (2000, 22) toteavat osuvasti, että aiemmin Eurooppa kontrolloi maailman geopolitiikkaa, mutta toisen maailmansodan jälkeen Eurooppa ei enää ollut asemassa aiheuttaakseen geopoliittista muutosta itse, vaan se oli joutunut geopoliittisen kamppailun kohteeksi.

Toisen maailmansodan loputtua Yhdysvallat ei tyytynyt ainoastaan Britannian avustamiseen, vaan se aloitti laajan, ulospäin suuntautuneen ulkopoliitiikan vastustamaan kommunismin leviämistä maailmalla. Kommunismin leviämisen estäminen muodostui ajankohtaiseksi erityisesti sen jälkeen, kun Itä-Eurooppa ja Kiina olivat muuttuneet kommunistisiksi 1940-luvun loppuun mennessä. (Braden, Shelley 2000, 23.)

4.2. Kylmän sodan aikaiset geopoliittiset teoriat

4.2.1. Spykmanin malli

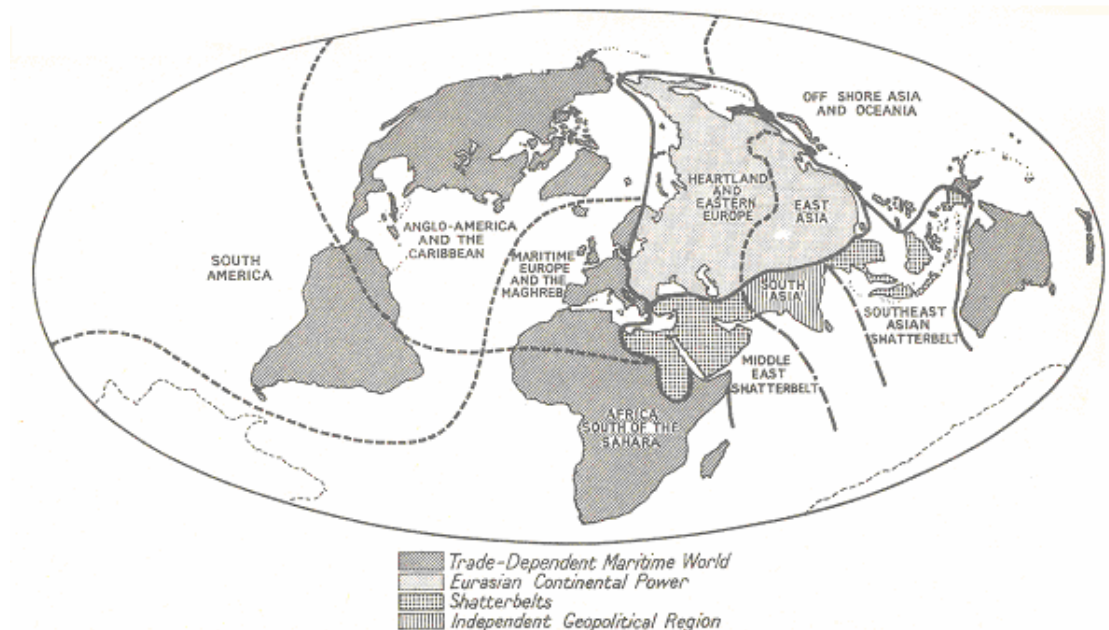
Kylmän sodan geopoliittisista teorioista tunnetuin on yhdysvaltalaisen Nicholas Spykmanin vuonna 1944 luoma malli. Spykmanin tarkoituksena oli luoda geopoliittinen malli, joka palvelisi Yhdysvaltoja mahdollisesti tulevassa, sodanjälkeisessä kamppailussa Euraasian sydänmaan kontrolloinnista. Kuvassa 4 on esitetty Spykmanin malli, jonka mukaan Euraasian reunavyöhykkeen (*rimland*) kontrolloinnin avulla, voitaisiin sydänmaan valta-asema riistää. (Taylor 1993, 59.) Taylorin (1993, 59) mukaan Spykman halusi mallillaan poistaa maavoimien ylivallan Euraasian sydänmaan suhteen, kuten Mackinder omassa sydänmaateorioissaan alkujaan ajatteli. Huomiottavaa on, että Spykmanin reunavyöhyke on Mackinderin mallin ensimmäisen version, sisäisen puolikuun alue (*inner-crescent*). Spykmanin malli toimi Yhdysvaltojen patoamispolitiikan keskeisenä työvälineenä koko kylmän sodan ajan.

Kuva 4. Spykmanin malli (Cohen 1972, 50)

4.2.2. Cohenin malli

Toinen, kylmän sodan muuttuvan luonteen johdosta luotu, geopoliittinen teoria on yhdysvaltalaisen maantieteilijän, Saul B. Cohenin maailman geopoliittinen malli. Vuonna 1973, kirjassaan *Geography and Politics in a World Divided*, Cohen esittää mallinsa, joka jakaa maailman kahteen suurempaan kokonaisuuteen, joita hän nimittää geostrategisiksi alueiksi (*geostrategic region*). Toinen geostrateginen alue, ”Kaupasta riippuvainen merimaailma” (*Trade dependent maritime world*) on Yhdysvaltojen johtamaa aluetta, toista ”Euraasian mannermaata” (*Eurasian Continental World*) hallitsee Neuvostoliitto. Molemmat geostrategiset alueet sisältävät geopoliittisia alueita (Kuva 5). Tämän lisäksi Cohen mainitsee teoriassaan konfliktivyöhykkeet (*shatterbelt*), jotka ovat molempien suurvaltojen, Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen intressien kohteena, sijainniltaan tärkeässä geostrategisessa paikassa. Cohenin teoria osoittaa, että alueet ovat geopoliittisesti eriarvoisia, eikä hänen mukaansa tasaista geopoliittisesti tärkeää vyöhykettä voida samalla tavalla erottaa kuin Mackinderin ja Spykmanin teoriat osoittavat. (Taylor 1993, 60 – 62.)

Kuva 5. Cohenin malli (Cohen 1972, 67)

4.3. Kylmän sodan geopolitiikan pääpiirteet

Kylmän sodan alussa Neuvostoliitolla oli näennäinen kontrolli Euraasian sydänmaasta. Tätä voimatasapainoa muuttaakseen Yhdysvallat käytti ydinasepelotetta, johon Neuvostoliitto vastasi myöhemmin kehittämällä oman ydinaseen (Taylor 1993, 60). Waltersin (1974) mukaan kylmän sodan aikana tapahtunut ydinaseiden kilpavarustelu syntyi sydänmaa-ajattelun takia. Geopolitiikan tärkeydestä politiikan teon välineenä kertoo se, että kysymys Euraasian sydänmaan kontrolloinnista muodosti Yhdysvalloissa ulkopoliitiikan perusteet, koko kylmän sodan ajaksi (Taylor 1993, 59).

Kylmän sodan aikaista valtopolitiikkaa hämärtävät teknologiset edistysaskeleet. Vaikka perinteisiä sotia käytiin ympäri maailmaa, teki ydinohjusten kehittäminen perinteisistä, geopolitiittisista teorioista periaatteessa mitättömiä (Braden & Shelley 2000, 74 - 75). Mitä sydänmaan kontrollointi enää merkitsi, jos ydinsukellusveneestä laukaistut ydinohjukset kykenisivät tuhoamaan sydänmaalla sijaitsevat kaupungit? Taylorin (1993, 60) mukaan ydinaseet muodostivat kylmän sodan aikaisen valtatasapainon merkittävimmän välineen. Tästä esimerkkinä toimii hyvin ydinasevarustelu, jonka avulla molemmat suurvallat yrittivät kääntää maailman valtatasapainon itselle suotuisaksi. Samalla, kun perinteiset geopolitiittiset teoriat menettivät jalansijaa sodankäynnissä, nousivat psykologiset aseet, propaganda ja mielikuvat tärkeiksi sodan välineiksi (Braden & Shelley 2000, 75). Molemmat osapuolet käyttivät geopolitiittisiä teorioita, ja niistä kumpuavia mielikuvia politiikan tekemisen oikeutuksena, vaikka teorian tasolla ne eivät enää olleet ajankohtaisia (Taylor 1993, 60).

4.4. Kylmä sota

Tarkoitukseni on seuraavassa esitellä kylmän sodan geopolitiittiset päävaiheet, sekä esitellä maailmanpoliittisesti tärkeät tapahtumat. Cohen (2003, 63) jakaa kylmän sodan geopolitiikan kolmeen vaiheeseen. Jokaisessa vaiheessa maailman geopolitiittisessä kartassa tapahtuu muutoksia, kun Neuvostoliitto tai Yhdysvallat pyrkivät laajentamaan valtapiiriään. Esittelen myös kylmän sodan vuosina tapahtuneet, maailmanpolitiikan kannalta merkitykselliset tapahtumat. Pääasiassa tarkastelen Yhdysvaltalaisista geopolitiikkaa, sillä se soveltuu parhaiten Bond-elokuvien taustamateriaaliksi. Elokuvia

analysoidessa kiinnitän huomiota siihen, miten kylmässä sodassa vallinnut aikakausi, sekä silloin taustalla vaikuttanut geopolitiikka ilmenee elokuvissa. Arvioin myös ovatko elokuvissa käytetyt teemat vanhahtavia, tai muutoin poikkeavia.

4.4.1. Kylmä sota vuosina 1945 – 1956

Kylmän sodan ensimmäistä geopolitiittista kautta kuvaa Yhdysvaltojen pelko kommunismin leviämisestä. Pelättiin, että mikäli Neuvostoliiton vaikutusvalta leviäisi Kreikkaan ja Turkkiin, olisi sillä väylä Lähi-Itään ja Afrikkaan. Tätä näkökulmaa, jossa maa toisensa jälkeen muuttuisi kommunistiseksi, kutsuttiin myöhemmin dominoteoriaksi (Mason 1996, 8). John Agnew (1998, 117) toteaa kirjassaan *Geopolitics re-visioning world politics* dominoteorian olevan kuvaus tartuntataudin leviämisestä, joka ulkoistaa tehokkaasti maan sisäiset ongelmat. Tämän periaatteen myötä Yhdysvallat ryhtyi ulottamaan omaa turvallisuuspolitiikkaansa muihin maihin. Kreikan ja Turkin kommunismille menettämisen pelosta Yhdysvaltojen silloinen presidentti Harry S. Truman teki ilmoituksen, jonka mukaan Yhdysvallat tukisi kaikkia vapaita kansoja, jotka vastustivat sisäisiä tai ulkoisia uhkia (Blouet 2001, 149). Tämä vuonna 1947 ilmoitettu doktriini, eli poliittinen oppijärjestelmä nimettiin Trumanin opiksi. Käytännössä tämä merkitsi sitä, että Yhdysvallat ryhtyi tukemaan sellaisia valtioita, jotka vastustivat kommunismia. Trumanin doktriini oli Yhdysvaltojen ensimmäinen, kylmän sodan geopolitiittinen julkilausuma (Ó Tuathail 2006, 60).

Samana vuonna Yhdysvallat loi Marshall-apuna tunnetun suunnitelman, jonka mukaan Yhdysvallat ryhtyisi tukemaan Eurooppaa taloudellisesti, mikäli Euroopan ja Yhdysvaltojen välille syntyisi taloudellista yhteistyötä (Blouet 2001, 150). Marshall-apu aloitti Euroopan jakautumisen kahteen valtapiiriin, eli blokkiin. Tämä merkitsi kylmän sodan ajan maantieteen hahmottumista (Blouet 2001, 151). Yhdysvalloilta Marshall-apua hyväksyneet maat katsottiin kuuluvan läntiseen, taloudelliseen blokkiin. Marshall-apua vastustamaan Neuvostoliitto loi sosialistista talousjärjestelmää edistävän yhteistyöverkoston Neuvostoliiton, Bulgarian, Tsekkoslovakian, Unkarin, Puolan ja Romanian välille. Comeconiin (*Council for Mutual Economic Assistance*) hyväksyttiin myöhemmin Itä-Saksa, Mongolia, Kuuba ja Vietnam. (Blouet 2001, 153.) Kylmän sodan taloudellinen jakautuminen oli tapahtunut.

Kylmän sodan alussa Yhdysvalloilla oli käytössään ydinasepelote, jonka avulla se pystyisi mitätöimään Neuvostoliiton strategisen aseman Euraasian sydänmaan keskellä (Taylor 1993, 60). Neuvostoliitolta puuttui vielä tuolloin keinot, joilla vastata Yhdysvaltojen ydinpelotteeseen. Tästä johtuen Neuvostoliiton harjoittama ulkopoliittikka oli kylmän sodan alussa hillittyä ja se tyytyi pääpiirteissään reagoimaan Yhdysvaltojen toimiin. Tilanne kuitenkin muuttui vuonna 1947, jolloin Neuvostoliitto suoritti ensimmäisen ydinkokeensa. Ensimmäinen vetypommi kehitettiin 1953. (Cohen 2003, 63.)

Kun Neuvostoliitto asetti Itä-Berliinin vuonna 1948 kauppasaartoon vastustaakseen Saksan joutumista länsimaisen kauppajärjestelmän piiriin, tapahtui ensimmäinen varsinainen konflikti länsivaltojen ja Neuvostoliiton välillä (Lightbody 1999, 22). Berliinin kriisin ja Neuvostoliiton onnistuneen ydinkokeen jälkeen Yhdysvallat koki, että kauppasuhteet eurooppalaisten maiden kanssa eivät riittäneet turvaamaan Yhdysvaltojen intressejä. Tästä johtuen huhtikuussa 1949 yhdessä Iso-Britannian, Ranskan, Benelux-maiden, Kanadan, Italian, Tanskan, Islannin, Norjan ja Portugalin kanssa, Yhdysvallat muodosti Pohjois-Atlantin puolustusliitto NATO:n (*the North Atlantic Treaty Organization*). (Blouet 2001, 152.) Vuonna 1952 Turkki liittyi NATO:on, jonka asema Euroopan läntisen rintaman puolustajana oli erityisesti Yhdysvaltojen harjoittamalle, Trumanin doktriinille tärkeä (del Río Luelmo, 142). NATO:n lisäksi Yhdysvallat solmi vuoteen 1954 mennessä puolustus sopimuksia mm. Japanin, Australian ja Uuden-Seelannin kanssa (Cohen 2003, 66). Näin Yhdysvallat loi vahvasti kommunistisen Euraasian sydänmaan ympärille Spykmanin visualisoiman reunavyöhykkeen (*rimland*), kommunismin leviämistä estävän rintaman (Blouet 2001, 153). Tämä patoamispolitiikkana (*containment policy*) tunnetun poliittisen doktriinin kehittäjänä pidetään Yhdysvaltalaista poliitikkoa, George Kennania, joka kirjoitti *Foreign Affairs* –lehdessä artikkelin, jonka mukaan Yhdysvaltojen tulisi rajoittaa Neuvostoliiton leviämistä kaikkialla, missä kommunismin leviämisen uhka oli ilmeinen (Blouet 2001, 149). Neuvostoliiton laajentumisen patoaminen säilyi Yhdysvaltojen politiikan perusteena 1990-luvun alkuun saakka, vaikka doktriinit päämäärän saavuttamiseksi vaihtelivat eri aikoina (Tuomi 1996, 89).

Euroopan lisäksi myös muita alueita maailmalla jakautui kahtia suurvaltojen kamppaillessa alueiden ideologisesta hallinnasta. Korea jakautui kommunistiseen

pohjoiseen ja kapitalistiseen eteläiseen. Kiinassa kommunistit voittivat sisällissodan vuonna 1949 ja länsimieliset nationalistit vetäytyivät Taiwaniin, jota Yhdysvallat suojeli hyökkäykseltä. Vuoteen 1953 mennessä kylmän sodan aikana käydyt konfliktit Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen välillä oli käyty Spykmanin visualisoimalla reunavyöhykkeellä (*rimland*), Kreikassa, Turkissa, Itä-Saksassa ja Koreassa (Taylor 1993, 79). Koreassa käydyt taistelut ja Vietnamin 1954 jakautuminen kahteen osoitti Yhdysvalloille, että kylmää sotaa käytäisiin myös Kaakkois-Aasiassa, reunavyöhykkeen ulkorajalla, josta se kykenisi edelleen leviämään.

Vuonna 1955 Neuvostoliitto muodosti oman puolustusliiton vastustamaan NATO:a. Kaksi vuotta aikaisemmin Neuvostoliiton kehittämä vetypommi takasi sen, että Neuvostoliitto kykeni harjoittamaan aggressiivisempaa ulkopoliittikkaa, kun geopoliittinen valtatasapaino oli jälleen kallistunut Neuvostoliiton suuntaan. Perustettuun Varsovan liittoon kuului Neuvostoliiton ohella Puola, Tšekkoslovakia, Itä-Saksa, Unkari, Romania ja Bulgaria. Varsovan liitolla oli samat periaatteet kuin NATO:lla, mikäli yhden jäsenmaan kimppuun hyökätään, pidetään tätä hyökkäyksenä koko sotilasliittoa kohtaan. (Blouet 2001, 153 - 154.) Varsovan liiton perustaminen merkitsi Euroopan jakautumista kahteen sotilasliittoon. Neuvostoliitto ulotti vaikutusvaltaansa myös Lähi-Itään toimittaessaan aseita Egyptille vuonna 1956. Egyptistä Neuvostoliiton vaikutusvalta levisi Syyrian ja Irakiin, jotka saivat aseita Neuvostoliitolta. (Blouet 2001, 154.)

4.4.2. Kylmä sota vuosina 1957 - 1979

Kylmän sodan toista geopoliittista vaihetta kuvaa Cohenin (2003, 71) mukaan kommunismin leviäminen Yhdysvaltojen muodostaman ”padon” läpi. Kylmä sota levisi Euraasian mantereen ulkopuolelle (Liite 1). Tuon aikaisen maailmanpolitiikan tapahtumia kuvaa asevarusteluna tunnettu ajanjakso, jossa molemmat suurvallat kilpailivat sotilasteknologisilla saavutuksillaan. Berliinin muurin rakentaminen vuonna 1961, Kuuban ohjuskriisi vuonna 1962 ja Vietnamin sota vuonna 1965 olivat aikakauden merkittävimmät tapahtumat. Näiden tapahtumien lisäksi molemmat suurvallat osallistuivat epäsuorasti Afrikassa käytyihin sisällissotiin, toimittamalla aseita omalle kannattajajoukolleen (Blouet 2001, 154).

Vuonna 1957 Neuvostoliitto laukaisi ensimmäisen satelliitin, Sputnikin. (Braden & Shelley 2000, 24.) Samana vuonna Neuvostoliitto ilmoitti rakentaneensa ensimmäisen mannertenvälisen ohjuksensa. (Cohen 2003, 71.) Sputnikin laukaisu vuotta ennen Yhdysvaltoja sekä Neuvostoliiton kyky rakentaa ydinkärjellä varustettu mannertenvälinen ohjus osoitti Yhdysvalloille, että Neuvostoliitolla oli kyky kilpailla teknologiassa (Mason 1996, 29). Nämä tapahtumat aloittivat asevarusteluna tunnetun ajanjakson, jossa molemmat suurvallat kilpailivat sotilasteknologian saralla. Molemmat suurvallat kehittivät erilaisia tapoja laukaista ydinohjuksia toista kohtaan, ja vastavuoroisesti myös kykyä vastata ydinasehyökkäykseen. Neuvostoliiton ulkopoliittika sai aggressiivisemmän käänteen asevarustelun aikana. Näennäinen teknologinen yliote Yhdysvaltoihin nähden aiheutti sen, että Neuvostoliiton silloinen johtaja Nikita Hrutsev ryhtyi käyttämään ulkopoliittikan neuvotteluvälineenä ydinaseuhkaa (Mason 1996, 29 – 31).

Neuvostomielinen Fidel Castro nousi valtaan Kuubassa 1959 ja vuonna 1962 Castro otti vastaan Neuvostoliiton ohjuksia (Braden & Shelley 2000, 25). Kuuban ohjuskriisi vei kaksi suurvaltaa lähelle ydinsotaa. Kuuban ohjuskriisi oli kylmän sodan ensimmäinen konflikti, joka käytiin geopolitiikan teorioissa keskeisenä olleen Euraasian mantereen ulkopuolella (Taylor 1993, 80). Yhdysvallat vaati Neuvostoliittoa vetämään ohjuksensa Kuubasta ja Neuvostoliitto vaati Yhdysvaltoja vetämään ohjuksensa pois Turkista. Tilanne rauhoittui vasta, kun Yhdysvaltain presidentti John F. Kennedy ilmoitti Neuvostoliitolle, ettei se aio vallata Kuubaa, mikäli Neuvostoliitto vetäisi ohjuksensa pois. Myös amerikkalaiset ohjukset vedettiin pois Turkista. (Braden & Shelley 2000, 25.)

Liennytyks kuva parhaiten Kuuban ohjuskriisin jälkeistä, kylmän sodan vaihetta. Molemmat suurvallat halusivat estää ydinsodan syttymisen, joten molemmat osapuolet osallistuivat erilaisiin, ydinaseita rajoittaviin sopimuksiin (Lightbody 1999, 66). Liennytykseen kuului Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välisten kauppasuhteiden solmiminen, kulttuurivaihdon tekeminen, kansainvälisten neuvotteluiden avoimuus, sekä aseistariisunta (Braden & Shelley 2000, 26). Liennytyksen alkaminen johtui pitkälti siitä, että Neuvostoliitto oli saavuttanut Yhdysvallat ydinasevaltiona. Euroopan geostrateginen asema väheni, kun Aasian, Etelä-Amerikan, Afrikan sekä Lähi-Idän merkitys kasvoi. Liennytyksen tuomasta, avoimemmasta kansainvälisestä ilmapiiristä huolimatta molemmat suurvallat halusivat kontrolloida suuria maa-alueita. Tästä johtuen molemmat

suurvallat joutuivat mukaan eriasteisiin konflikteihin, joiden vastapuolena ei suoranaisesti ollut toinen suurvalta.

Yhdysvaltojen patoamispolitiikka laajentui Spykmanin visualisoiman reuna-alueen (*rimland*) ulkopuolelle. Yhdysvallat pelkäsi, että kommunismi leviäisi Pohjois-Vietnamista Etelä-Vietnamiin, josta se leviäisi dominoteorian mukaan naapurimaihin, Malesiaan, Thaimaaseen, Burmaan ja Indonesiaan. Tämän pelossa Yhdysvaltain senaatti hyväksyi sotilasoperaatioon Etelä-Vietnamissa, Pohjois-Vietnamia vastaan. (Blouet 2001, 155.) Vuoden 1966 loppuun mennessä Yhdysvallat oli lähettänyt yli 400 000 sotilasta Vietnamiin (Braden & Shelley 2000, 25). Sotilasoperaatio Pohjois-Vietnamia vastaan epäonnistui, ja Yhdysvaltain sotilasvoimat vetäytyivät Vietnamista 1975.

Kommunismien leviäminen Yhdysvaltojen muodostaneen ”padon” ulkopuolelle aiheutti Cohenin (2003, 74) mukaan ensimmäisten konfliktivyöhykkeiden muodostumisen. Cohenin, vuonna 1973 esittelemä maailman geopoliittinen malli pyrki kuvaamaan muuttunutta, geopoliittista tilannetta. Aiemmin sydänmaateorian ympärillä pyörinyt geopoliittinen ajattelu ei Cohenin mukaan riittänyt kuvaamaan kylmän sodan monimutkaistunutta, geopoliittista maailmankarttaa (Taylor 1993, 60 – 61). Käsittelen kylmän sodan aikana muodostuneita konfliktivyöhykkeitä tuonnempana.

Hävitty sota Vietnamissa muutti Yhdysvaltojen geopoliittista ajattelua. Trumanin doktriinista lähtien Yhdysvallat oli tukenut vieraita valtioita taistelussa kommunismia vastaan. Vietnamin sodan häviäminen muutti Yhdysvaltojen ulkopoliittikkaa enemmän sisäänpäin kääntyneeksi kuin aiemmin. (Braden & Shelley 2000, 26). Suoria sotilaallisia operaatioita ulkomailla ei enää ajateltu järkeviksi. Neuvostoliiton hyökkääminen Afganistaniin osoitti Yhdysvalloille, että Neuvostoliitto halusi edelleen laajentaa valtapiiriään maailmassa (Lightbody 1999, 67). Tämän lisäksi Neuvostoliitto jatkoi edelleen ydinohjuksien kehittelyä. Vuonna 1977 uuden, SS-20 –ohjusjärjestelmän kantomatka riitti peittämään koko läntisen Euroopan.

Amerikkalaisten vetäytyttyä Vietnamista ja kommunistien yhdentymisen alueella merkitsi Kiinalle geostrategista voittoa (Cohen 2003, 84). Kiina muodosti oman valtakeskittymän Itä-Aasiaan, jolla oli laajentumispyrkimyksiä Kiinan eteläpuolisiin naapurivaltioihin. (Cohen 2003, 84.) Cohen (2003, 82) nimittää Kiinan perustamaa, uutta

geopoliittista valtakeskittymää Itä-Aasian geostrategiseksi alueeksi (*East Asian geostrategic realm*). Kiina avasi neuvotteluyhteydet suoraan Yhdysvaltojen kanssa, eikä se enää tyytynyt olemaan alisteisessa asemassa Neuvostoliittoon nähden (Cohen 2003, 84).

Vuoteen 1979 mennessä kylmän sodan konfliktit olivat jatkuneet Lähi-Idässä. Tämän lisäksi uusia konflikteja oli muodostumassa eteläiseen Afrikkaan ja keskiseen Amerikkaan. Mackinderin ja Spykmanin geopoliittiset mallit, eivät enää kyenneet kuvaamaan kylmän sodan muuttunutta geopolitiikkaa. (Taylor 1993, 80.) Konfliktien leviäminen ja erityisesti konfliktit Afganistanissa ja Vietnamissa johtivat liennytyksen loppumiseen ja kylmän sodan voimistumiseen.

4.4.3. Kylmä sota vuosina 1980 - 1991

Vuoden 1980 kylmän sodan maailmankartta oli monimutkaistunut, kun sitä verrataan vuoden 1959 tilanteeseen. Aiemmin hyvin voimakkaasti kaksinaisesti jakautunut maailmankartta on muuttunut, kun molemmat osapuolet olivat saaneet uusia alueita vaikutusvaltansa alle (Liite 2). Kylmän sodan kolmatta, ja samalla viimeistä geopoliittista vaihetta kuvaa Neuvostoliittojohtoisen kommunismin vetäytyminen Yhdysvaltojen kontrolloimalta merimaailmalta (*trade dependant maritime world*) (Cohen 2003, 82).

Ronald Reagan valittiin Yhdysvaltain presidentiksi vuonna 1980. Yhdessä Margaret Thatcherin, Iso-Britannian silloisen pääministerin kanssa Reagan muodosti Neuvostoliittovastaisen ”rintaman”, joka kulmineitui Reaganin vuonna 1983 pitämään puheeseen, jossa hän nimitti Neuvostoliittoa ”Pahan Imperiumiksi” (*Evil Empire*). (Lightbody 1999, 96 - 98.) Reagan aloitti uuden vaiheen asevarustelussa. Hänen mukaansa Yhdysvallat oli laiminlyönyt oman puolustuksensa ja aliarvioinut Neuvostoliiton sotilaallisen kasvun (Braden & Shelley 2000, 27). Tämän lisäksi Reagan totesi, että Neuvostoliitto oli ohittanut Yhdysvallat ydinaseissa. (Lightbody 1999, 96). Reagan painotti ydinaseiden tärkeyttä maailman geopoliittisen valtakamppailun avainasemassa. Tästä johtuen hän lisäsi Yhdysvaltojen puolustusmenoja dramaattisesti, uusi asevarustelun vaihe kylmässä sodassa oli alkanut. Reagan aloitti ”tähtien sotana” (*Strategic Defence Initiative*) yleisesti tunnetun ohjelman vuonna 1984, jonka tarkoituksena oli poistaa Neuvostoliiton ydinasevalmius

antamalla Yhdysvalloille mahdollisuus tuhota mannertenväliset ohjukset avaruudesta käsin (Black 2000, 143). Asevarustelun massiiviset kustannukset loivat geopolitiikan tutkimuskentässä geoekonomiaksi kutsutun geopolitiikan tutkimussuuntauksen, joka keskittyy valtioiden taloudellisen voiman merkityksen tutkimukseen (Harle & Moisis 2003, 9). Kylmän sodan uusiutuminen liennytyksen jälkeen loi laajaa pelkoa kansalaisissa. Sen ajan erilaiset elokuvat kuvasivat laajamittaisen ydinsodan vaikutuksia, ja edistivät rauhanomaisen kanssakäymisen tärkeyttä (Lightbody 1999, 96).

Neuvostoliitto oli kylmän sodan aikaan käydyssä asevarustelussa joutunut taloudelliseen kriisiin (Lightbody 1999, 96). Lisäksi Neuvostoliiton valtarakenteissa tapahtuneet muutokset rauhoittivat tilannetta idän ja lännen välillä. (Braden & Shelley 2000, 27). Neuvostoliiton johtoon nousi vuonna 1985 Mihail Gorbatsov, joka uudisti Neuvostoliiton ulkopoliittikkaa myöntämällä vanhat virheet. Gorbatsovin politiikan ytimessä oli avoimuus (*glasnost*) sekä uudistukset (*perestroika*). Gorbatsov aloitti Neuvostojoukkojen vetämisen itäisestä Euroopasta. Glasnostin sanotaan lopettaneen kylmän sodan, mutta perestroikan tuomat, Neuvostoliiton sisäiset uudistukset eivät toimineet Gorbatsovin haluamalla tavalla. Neuvostoliiton kansa ei vakuuttunut perestroikan mukana tuomista uudistuksista, tämä johti Neuvostoliiton hajoamiseen vuoteen 1991 mennessä. Vuonna 1989 Berliinin muuri hajotettiin ja Saksa yhtenäistyi. Neuvostoliitosta eronneet valtiot ryhtyivät järjestämään hallintoaan uudelleen, ja monissa maissa pidettiin demokraattiset vaalit.

Vaikka Yhdysvallat nousi voittajana kylmästä sodasta, sai Mihail Gorbatsov tunnustuksen kylmän sodan loppumisesta. Hänelle luovutettiin kansainvälisesti arvostettu Nobelin rauhanpalkinto vuonna 1990. Gorbatsovin kausi päättyi vuonna 1991, jolloin Boris Jeltsin korvasi hänet Moskovassa suoritettussa vallankaappauksessa. Neuvostoliitto hajosi Venäjäksi sekä itsenäisiksi, Venäjää reunustaviksi valtioiksi. Kylmä sota päättyi lopullisesti samana vuonna. (Lightbody 1999, 111 - 112.)

4.4.4. Kylmän sodan konfliktivyöhykkeet

Kylmä sota oli loppunut kestätyään 44 vuotta. Sinä aikana suurvaltojen ulkopoliittisissa päätöksissä heijastui taustalla geopolitiittinen ajattelu. Sen aikana käytiin satoja sotia ympäri maailmaa. Cohenin (1973, 85) mukaan niitä alueita, jotka olivat suurvaltojen

kannalta erityisen tärkeässä, geostrategisessa asemassa nimitetään konfliktivyöhykkeiksi (*shatterbelt*). Kylmän sodan aikana tunnistettiin neljä eri konfliktivyöhykettä. Lähi-Idässä ja Kaakkois-Aasiassa sijaitsevien konfliktivyöhykkeiden lisäksi eteläisessä Afrikassa ja Kaakkois-Euroopassa sijaitsevat konfliktivyöhykkeet on merkitty kuvaan 6. (Cohen 1973, 85 - 87). Näitä alueita nimitetään konfliktivyöhykkeiksi kahdesta syystä. Jokainen alue oli geostrategisesti merkittävä kummallekin suurvallalle, joten niitä kohtaan kohdistui erityistä mielenkiintoa ja painetta suurvaltojen puolelta. Tämän lisäksi kaikilla alueilla oli ratkaisemattomia riitoja alkuperäisväestön parissa. Ongelmat muuttivat alueiden rajoja useaan otteeseen. (Braden & Shelley 2000, 34.)

Lähi-Idän konfliktivyöhyke sijaitsee geostrategisesti merkittävässä paikassa, kolmen eri mantereiden risteyksessä. Tämän lisäksi sen öljyvarat kiinnostavat suurvaltoja vielä nykyään. Alueen alkuperäisväestöjen kesken on ollut pitkään jännitteitä. Israelin perustaminen vuonna 1948 on aiheuttanut alueella konflikteja Israelin ja sitä ympäröivien arabivaltioiden välillä. (Braden & Shelley 2000, 34.) Näkökulmasta riippuen täällä käytiin kylmän sodan viimeinen, tai kylmän sodan jälkeisen aikakauden ensimmäinen, aseellinen konflikti YK:n ja Irakin välillä Kuwaitin öljyvarojen hallinnasta.

Kaakkois-Aasian konfliktivyöhyke sijaitsee suurien kauppayhteyksien äärellä. Tämän lisäksi sen sijainti on molemmille suurvalloille geostrategisesti merkittävä. Kaakkois-Aasian konfliktien syntymiseen on vaikuttanut siirtolaisuus, jolloin alueelle on saapunut useita eri etnisiä ryhmiä mm. Kiinasta ja Intiasta. (Braden & Shelley 2000, 34.)

Etelä-Afrikan konfliktivyöhykkeen merkitys käy parhaiten ilmi, tarkasteltaessa sen luonnonvaroja. Etelä-Afrikasta löytyy paljon erilaisia mineraaleja, joitakin esiintyy yksinomaan siellä. Tämän lisäksi Etelä-Afrikka sijaitsee Euroopan ja Aasian välisen, merireitin varrella. Etelä-Afrikan konflikteja on aiheuttanut lähinnä Eurooppalaisten siirtolaisten ja alkuperäisväestön väliset riidat. (Braden & Shelley 2000, 35.)

Viimeinen konfliktivyöhykkeistä sijaitsee Kaakkois-Euroopassa. Vaikka konflikteja tällä alueella käytiin myös kylmän sodan aikaan, erityisesti Kreikassa ja Turkissa, tuli alue tunnetuksi taisteluistaan entisen Jugoslavian alueella. Yhdysvallat jakoi Jugoslavian kommunisminvastaisille alueille apua taistelussa kommunismia vastaan. Kuten Lähi-Idän

konfliktialue, myös Kaakkois-Euroopan alueella käydään konflikteja edelleen, kylmän sodan loputtua. (Braden & Shelley 2000, 35.)

Kuva 6. Kylmän sodan aikaiset konfliktivyöhykkeet (Cohen 1973, 85 – 87)

5 GEOPOLITIikka KYLMÄN SODAN JÄLKEEN

5.1. Geopolitiikan murros ja uusi maailmanjärjestys

Taylorin (1993, 85) mukaan maailman geopolitiikassa koettiin muutos vuosien 1989 ja 1991 välisenä aikana. Maantieteilijät ja politiikan tutkijat uskoivat vielä 1980-luvun lopulla, että kylmä sota oli luonteeltaan pysyvä asiantila. Neuvostoliiton pirstoutumista ja kommunististen hallitusten kaatumista lyhyellä aikavälillä ympäri maailmaa ei osattu odottaa. Kommunistinen hallitus kaatui Puolassa, Tšekkoslovakiassa, Itä-Saksassa, Unkarissa, Bulgariassa ja lopulta Neuvostoliitossa. (Taylor 1993, 85.) Neuvostoliiton hajoaminen oli tutkijoiden mielestä niin odottamaton tapahtuma, että vielä vuoden 1991 alussa käydyissä poliittisissa keskusteluissa, jotka käsittelivät kylmän sodan jälkeistä maailmaa, ei edes puhuttu Neuvostoliiton häviämisestä maailmanpolitiikasta (Taylor 1993, 85). Ó Tuathail (2006b, 71) toteaa tämän johtuvan siitä, että länsimainen kylmän sodan aikainen geopolitiikka käsittelee Neuvostoliittoa ainoastaan suurena ja voimakkaana uhkana. Länsimaalaisten mielikuvissa ei ollut tilaa haavoittuvalle ja heikolle Neuvostoliitolle.

Neuvostoliiton hajottua Yhdysvallat jäi ainoaksi supervallaksi. Ó Tuathailin (1998, 108) mukaan uusi, maailman geopolitiittinen järjestys tulee rakentumaan Yhdysvaltojen ja sitä vapaaehtoisesti seuraavien maiden komennossa. Ó Tuathailin (2006c, 119) mukaan yhdysvaltalaisen geopolitiikan keskeisiä, kylmän sodan jälkeisiä kysymyksiä oli selvittää, mitkä strategiset haasteet Yhdysvalloilla ja sen liittolaisilla olivat ja miten kylmän sodan aikaiset instituutiot mukautuvat näihin haasteisiin. Ensimmäinen uhka tälle uudelle maailmanjärjestykselle tuli jo kylmän sodan viimeisinä vuosina, kun Irak hyökkäsi Kuwaitiin. Vuonna 1990 tapahtunutta hyökkäystä voidaan pitää kylmän sodan viimeisenä konfliktina, mutta koska Yhdysvaltojen vastustajana ei ollut Neuvostoliitto, ei sen katsota varsinaisesti kuuluvan kylmän sodan konflikteihin. Yhdysvaltojen silloinen presidentti George Bush koki, että Kuwaitissa sijaitsevat öljyvarat eivät saa joutua Irakin hallintaan (Bush 1991, 132). Tämän lisäksi Bushin (1991, 131 - 134) mukaan Yhdysvalloilla on aivan erityinen asema ihmiskunnan vapauden puolustajina. Voidaan sanoa, että Yhdysvallat ainoana supervaltana dominoi kylmän sodan jälkeistä geopolitiikkaa, jonka

pääosassa ovat länsimaisen (yhdyksvaltalaisen) ideologian ja arvojen turvaaminen muualla maailmassa.

Kylmän sodan jälkeiset muutokset maailman geopolittisissa rakenteissa ovat muuttaneet monen alueen geostrategista asemaa. Neuvostoliiton hajoaminen loi Kiinalle tilaisuuden laajentaa valtapiiriään itäisessä Aasiassa, Euroopan Unionin perustaminen on vahvistanut Euroopan asemaa verrattuna merellisiin reunavaltioihin, joista Etelä-Amerikan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan geostrateginen asema on pienentynyt. (Cohen 2003, 88.)

Geostrategian muuttuminen ei ollut ainoa, kylmän sodan jälkeen tapahtunut asia, vaan tämän lisäksi maailma avautui monessa eri suhteessa. Taloudelliset ja kulttuuriset verkostot, sekä yhteistyö eri maiden välillä ovat lisääntyneet huomattavasti. Taloudellinen kasvu sekä informaatiovirtojen nopea siirtyminen paikasta toiseen ovat merkinneet uusien näkökulmien avautumista myös tavalliselle kansalaiselle. (Cohen 2003, 89.) Vaikka maailman avautuminen tapahtui Yhdysvaltojen komennossa, on tiedon nopea leviäminen, sekä rajojen avautuminen aiheuttanut myös ongelmia Yhdysvaltojen johtamalle maailmanjärjestykselle. Intia ja Pakistan ovat kehittäneet ydinaseita, näin väittää myös Pohjois-Korea ja aseiden kehittämistä epäillä tapahtuvan Iranissa. Ihmisten, aseiden, sekä huumeiden liikkuminen rajojen yli on lisääntynyt. Tämä on aiheuttanut uudenlaisia ongelmia, joista esimerkiksi kansainvälinen terrorismi ja Yhdysvaltojen johdolla käytävä sota terrorismia vastaan sekä suoranainen sodanjulistus pääasiassa islamilaisia ääriaineksia kohtaan on hallinnut maailman geopolitiikkaa viimeisten vuosien ajan. (Cohen 2003, 88 – 89 ja Agnew 1998, 119.)

5.2. Kriittinen geopolitiikka

Uudessa monimutkaistuneessa maailmassa vanha geopolitiikka ei päde (Harle 2003, 50). Kylmän sodan geopolitiikan loppu herätti uuden, geopolittisen tutkimuksen rintaman, jota nimitetään kriittiseksi geopolitiikaksi (Taylor 2000, 102). Taylorin (2000, 102) mukaan kriittinen geopolitiikka tutkii niitä diskursseja, joiden avulla eri paikoille annetaan geopolittisiä merkityksiä, jotka oikeuttavat geopolittisten toimien tekemiseen. Kriittisessä geopolitiikassa politiikkaa ei nähdä pelkästään instituutioiden ja erityisesti valtion toimintana, vaan myös muiden toimijoiden yhteiskunnallisen toiminnan kuvaajana

(Harle & Moision 2003, 12). Muita toimijoita voivat olla yksityiset henkilöt tai vaikka terroristiorganisaatio.

Kriittisen geopolitiikan tärkeimpinä tutkijoina voidaan pitää irlantilaisyyntyistä Gearoid Ó Tuathailia, sekä kanadalaistunutta Simon Dalbya (Moision 2003, 28). Tässä työssä käytän erityisesti Ó Tuathailin teoksia lähteenä kriittistä geopolitiikkaa tarkemmin kuvattaessa. Peter J. Taylor (2000, 102 – 103) esittää kirjassaan *Political Geography: World-Economy, Nation-State and Locality* kaksi hyvää esimerkkiä kriittisestä geopolitiikasta. Ensimmäisenä esimerkkinä hän mainitsee Yhdysvalloissa vuonna 1990 ja 1991 käydyt keskustelut siitä, pitäisikö yhdysvaltalaisia joukkoja lähettää Bosniaan. Joukkojen lähettämisen vastustajat loivat Bosniasta ”suomaisen” mielikuvan, jonka yhdysvaltalaiset yhdistäisivät Vietnamiin. Toisaalta joukkojen lähettämisen kannalla ollut osapuoli esitti Bosniassa tapahtunutta kansanmurhaa, yhdistäen Bosnian tapahtumat Natsi-Saksassa tapahtuneeseen juutalaisten kansanmurhaan. (Taylor 2000, 102 – 103.) Toisena esimerkkinä voidaan nähdä George Bushin kuvausta Irakista häikäilemättömänä roistovaltiona, joka yrittää kontrolloida maailman öljyvaroja. Kriittisen geopolitiikan eräs perustavaa laatua olevista tehtävistä on osoittaa, että jo näiden mielikuvien luominen ja esittäminen ulkopoliitikassa on geopolitiikkaa (Taylor 2000, 103). Kriittinen geopolitiikka keskittyy tarkastelemaan niitä valtarakenteita, jotka ovat geopolitiittisten tapahtumien taustalla. Se pyrkii vastaamaan niihin muutoksiin, jotka ovat tapahtuneet maailman geopolitiittisissa rakenteissa niiden monimutkaistuttua.

5.3. Geopolitiikan vaiheet kylmän sodan jälkeen

Kylmän sodan voittajana selvinneen Yhdysvaltojen harjoittama geopolitiikka maailmalla voidaan jakaa Ó Tuathailin (2006c, 119) mukaan kahteen vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe sijoittuu vuosien 1993 ja 2001 väliin, Bill Clintonin ollessa Yhdysvaltain presidentti. Toinen vaihe alkoi vuonna 2001 ja jatkuu ainakin vuoteen 2009, presidentti George W. Bushin presidenttiyden loppuun saakka. (Ó Tuathail 2006c, 119.)

5.3.1. Geopolitiikka vuonna 1993 – 2001

Bill Clintonin hallitus keskittyi korjaamaan sisäisiä talousongelmia samalla, kun kansainvälinen geopolitiikka jäi vähemmälle (Ó Tuathail, 2006c, 120). Clintonin hallitus painotti ulkopolitiikassa kaupankäynnin vapauttamisen lisäksi myös uutta laajentumispolitiikkaa (*enlargement*), jonka tarkoituksena oli NATO:n laajentaminen mm. Keski-Euroopan alueelle (Ó Tuathail 2006c, 120; Albright 2003; Clinton 2004; Mallaby 2004). Clintonin hallituksen geopolitiikka otti huomioon maailmanlaajuiset vaarat, kuten sairaudet ja yleisen sekasorron ja pyrki etsimään näihin ratkaisuja liittolaisiensa kanssa (Ó Tuathail 2006c, 123).

Sen ajan maailman ulkopolitiikan tärkeimmät tapahtumat ovat konfliktit Somaliassa, Bosniassa, Kosovossa sekä Yhdysvaltalaisiin kohteisiin maailmalla kohdistuneen terrorismin kasvu. Näiden lisäksi tärkeänä maailmanpolitiikan kannalta voidaan pitää Euroopan unionin muodostamista vuonna 1993.

Vuonna 1988 alkanut Somalian sisällissota sai uuden käänteen vuonna 1992, jolloin YK lähetti rauhanturvaajia rauhoittamaan tilannetta. Vuonna 1994 yhdysvaltalaisen joukkoihin suunnatussa väijytyksessä haavoittui 75 sotilasta, kuolleita oli 18. Amerikkalainen yleisö koki, että amerikkalaisia ihmishenkiä ei haluta menettää, vaikka kyseessä olisi humanitäärinen tehtävä. Amerikkalaiset joukot vedettiin nopeasti pois Somaliasta, YK vetäytyi paikalta seuraavana vuonna. (Cohen 2003, 88.) Tilanne Somaliassa on edelleen rauhaton, konfliktien jatkuttua. Vuonna 1992 alkanut Bosnian sisällissota kesti vuoteen 1995, Kosovon sota alkoi seuraavana vuonna, kestäen vuoteen 1999 asti. Näitä kaikkia konflikteja kuvaa se, kuinka Yhdysvallat osallistuvat taisteluihin YK:n alaisuudessa, pyrkien rauhoittamaan alueella käynnissä olevan konfliktin.

Yhdysvaltojen harjoittamat toimet eivät aina olleet onnistuneita. Konfliktit ja niiden taustalla vallitsevat tekijät ovat lähes aina monimutkaisia, eikä niihin ole selkeää ratkaisua. Tämä on ollut varmasti yksi syy siihen, että yhdysvaltalaisia kohteita vastaan tehdyt terroristi-iskut lisääntyivät 1990-luvulla. Aluksi Yhdysvaltojen hallitus ei reagoinut voimakkaasti näihin terroristi-iskuihin (Cohen 2003, 90). Cohenin (2003, 90) mukaan tämä johtui siitä, että terroristi-iskut tapahtuivat pääasiassa Yhdysvaltojen ulkopuolella,

eikä niiden koettu olevan uhka maailmanlaajuiselle tasapainolle. Vasta vuonna 1996 luotiin Yhdysvalloissa terrorisminvastainen aloite (*U.S. Anti-terrorism and Death Penalty Act*), jossa tunnistettiin ja otettiin huomioon sellaisia terroristijärjestöjä, jotka olivat vaaraksi Yhdysvaltojen intresseille ja turvallisuudelle. Vuoteen 2000 mennessä Yhdysvallat nimesi 29 terroristiorganisaatiota, joista suurin osa oli Arabi-lähtöisiä. Samalla Yhdysvallat nimesi ne ”roistovaltiot” (*rogue states*), jotka antoivat turvapaikan Yhdysvaltoja uhkaaville terroristeille. Kuuba, Pohjois-Korea, Iran, Irak, Libya, Sudan ja Syyria joko tukivat terroristiorganisaatioita rahallisesti, tai antoivat näiden jäsenille turvapaikkoja. (Cohen 2003, 91.)

5.3.2. Geopolitiikka vuodesta 2001 alkaen

Vuoden 2000 lopulla Yhdysvaltojen presidentiksi nousi George W. Bush, jonka toinen kausi presidenttinä päättyi 2009. Yhdysvaltojen ulkopoliittika keskittyi käsittelemään vuoden 2001 syyskuussa tapahtuneiden terroristi-iskujen jälkeen lähes yksinomaan kansainvälisen terrorismin uhkaa, niin kutsutussa sodassa terrorismia vastaan (Ó Tuathail 2006c, 119, 125). Yhdysvaltojen toimet ”roistovaltioita” ja niiden tukemia terroristiorganisaatioita vastaan olivat ennaltaehkäiseviä. Yhdysvallat voivat oman ulkopoliittikkansa mukaan toimia, mikäli jokin maa näyttää olevan vaaraksi heille. Yhdysvaltojen geopolitiikassa ajattelussa yleistyksistä hyvästä ja pahasta voimistuivat. Tässä asetelmassa Yhdysvallat toimii hyvän lähettiläänä, koettaen hävittää pahan maailmasta. (Ó Tuathail 2006c, 126.)

Voidaan sanoa, että Bushin hallituksen käyttämät termit geopolitiikan keskustelussa taantuivat takaisin kylmän sodan aikaiseen retoriikkaan, jossa Neuvostoliitto oli pahuuden tyyssija. George W. Bushin vuonna 2002 pitämässään puheessa hän nimeää valtiot, jotka kuuluvat ”pahan akseliin” (*axis of evil*). Pahan akselin valtiot, Irak, Iran ja Pohjois-Korea olivat Bushin puheessa ”pahoja”, jonka avulla Yhdysvaltojen hallinto oikeutti hyökkäyksen Afganistaniin ja Irakiin. (Ó Tuathail 2006c, 126 – 127.)

Yhdysvaltojen toimet maailmanpolitiikassa ovat vieraannuttaneet sen entiset liittolaiset Euroopassa. Ó Tuathail (2006c, 130 – 132) puhuu, kuinka Yhdysvalloista on tullut ”rikollinen supervaltio” (*rogue superpower*), jonka puheet sodasta ”Islamin” ja ”lännen”

välillä jakavat edelleen maailmaan kahteen. Rikollisella supervaltiolla Ó Tuathail (2006c 119 – 132) tarkoittaa Yhdysvaltojen toimia, kuten kansainvälisen lain vastainen kidutus, itsenäisten valtioiden valtaaminen (Irak) ja avoin uhkailu muita valtioita kohtaan.

Maailmanpoliittisista tapahtumista tärkeimmiksi nousevat Yhdysvaltojen tekemät hyökkäykset Afganistaniin ja Irakiin. Pohjois-Korean kanssa käydään edelleen voimakasta vuoropuhelua, kun Pohjois-Korea ilmoitti tehneensä ydinkokeen lokakuussa 2006. Lokakuussa 2001 Yhdysvallat hyökkäsi liittolaisineen Afganistaniin, löytääkseen edellisen kuukauden terroristi-iskuista vastuun ottaneen Osama Bin-Ladenin. Bin-Laden on edelleen vapaalla, eikä tilanne Afganistanissa ole rauhoittunut. Hyökkäys Irakiin alkoi vuonna 2003, jonka pääkohteena olivat Irakin joukkotuhoaseet, sekä Irakin johtajan, Saddam Husseinin syrjäyttäminen vallasta (Ó Tuathail 2006c, 129). Joukkotuhoaseita ei ole vielä löytynyt, mutta Saddam Hussein saatiin vangituksi ja hänet tuomittiin kuolemaan hirmuteoista, jotka hän oli suorittanut maansa johtajana.

6. JAMES BOND

6.1. Yleistä Bondista

”Nimeni on Bond, James Bond” –lausahduksen tuntee lähes jokainen elokuvissa koskaan käynyt ihminen. Joidenkin arvioiden mukaan puolet maapallon väestöstä on nähnyt Bond-elokuvan. Ne ovat maailman pitkäaikaisin ja parhaiten tunnettu elokuvasarja. (Black 2000.) James Bond, brittiläisen salaisen palvelun, MI6:n agentti, koodinimeltään 007. Tämän lisäksi Bond tunnetaan sivistyneenä herrasmiehenä, naissankarina, brittinä sekä miehenä, jolla on lupa tappaa. Bond taistelee Britannian ja länsimaisen sivistyksen puolesta mitä eksoottisimmissa paikoissa, yleensä yksin tai luotettu Bond-nainen kumppaninaan. James Bond on eittämättä brittiläinen kulttuuri-ikoni, kuten The Beatles.

Aikaisemmin maailmanpolitiikassa voimakkaasti vaikuttanut Iso-Britannia oli joutunut toisen maailmansodan aikana talousvaikeuksiin, jonka vuoksi se joutui ottamaan Yhdysvalloilta lainoja. Tämä merkitsi Iso-Britannian joutumista alisteiseen asemaan Yhdysvaltoihin nähden, jolloin Iso-Britannian kansallinen identiteetti heikkeni voimakkaasti. (Braden & Shelley 2000, 23.) Tätä identiteettikriisiä vastaan James Bond tuntui erinomaiselta vaihtoehdolta.

Tässä osiossa käyn läpi James Bondin luoja, Ian Flemingin taustoja ja hänen kirjoittamiaan Bond-kirjoja. Niitä tärkeemmän roolin tarkastelussa saavat ehdottomasti Bond-elokuvat, sillä ne ovat varsinaisesti tämän tutkimuksen kohteena. Käyn tässä läpi Bond-elokuvien taustoja ja niiden tekemiseen vaikuttaneita asioita. En varsinaisesti vielä analysoi niiden sisältöjä, vaan luon kokonaiskuvan siitä, millaisia Bond-elokuvat yleensä ottaen ovat, miten ne ovat menestyneet ja mitä ominaispiirteitä Bond-elokuvista voidaan löytää. Myös Bond-elokuvien merkitys brittiläiselle identiteetille on huomion kohteena.

6.2. Ian Fleming

James Bondin loi Ian Fleming, joka toimi toisen maailmansodan aikaan brittiläisen laivaston tiedustelupalvelun upseerina (Cork, 1995). Fleming nousi armeijan rivistöissä korkealle, päätyen lopulta Britannian korkea-arvoisemman vakoojan, Amiraali John Godfreyn avustajaksi. Sodan viimeisenä vuonna Fleming osallistui laivaston järjestämään konferenssiin, joka pidettiin Jamaikalla. Fleming rakastui saareen, jossa ei ollut jälkiä sodasta ja hän päätti muuttaa tähän merelliseen paratiisiin sodan päätyttyä. (Cork, 1995.)

Sodan päätyttyä vuonna 1945 Fleming toteutti haaveensa, ja rakennutti loisteliaan asunnon Jamaikan pohjoisrannikolle. Hän vietti Jamaikalla alkuvuoden 1946, mutta palasi Englantiin toukokuussa, jossa hän otti vastaan työn sanomalehtiyhtiössä. Vuoteen 1952 asti Fleming asui talvet Jamaikalla viettäen huoletonta poikamies-elämää naisten ja alkoholin parissa (Cork, 1995). Flemingillä oli tuona aikana muodostunut suhde naimisissa olleeseen Lady Anne Rothmereen, joka tuli raskaaksi Flemingille. Fleming joutui luopumaan huikentelevaisesta elämäntyylistään 44-vuotiaana ja hyväksymään vastuunsa tulevan lapsen isänä. Odottaessaan Jamaikalla Rothmeren avioeron voimaan tuleamista, hän kirjoitti ensimmäisen James Bond-kirjan, *Casino Royalen*, joka julkaistiin vuonna 1952. (Cork, 1995.)

6.3. James Bond –kirjat

Bond-kirjojen suosio oli verraten vaatimaton niiden ilmestyttyä, eikä Fleming löytänyt niille kustantajaa Yhdysvalloista (Bennet, Woollacott 2003, 14). Fleming ansaitsi kolmella ensimmäisellä Bond-kirjallaan yhteensä 2000 puntaa, jonka hän näki liian pieneksi verrattuna siihen työmäärään, jonka hän oli kirjoittaessaan sitoutunut (Bennet, Woollacott 2003, 16). Tästä syystä Flemingin aikomuksena oli tappaa Bond kirjassa *007 Istanbulissa (From Russia with Love)*. Nykyään kaikkien tuntema henkilöahmo olisi jäänyt vain muutamien henkilöiden tietoisuuteen, mikäli kirjoista ei olisi tehty elokuvia, joiden suosio lisäsi myös Bond-kirjojen myyntiä (Bennet Woollacott 2003, 20). James Bond tunnetaankin maailmalla parhaiten Bond-elokuvien kautta.

6.4. James Bond –elokuvat

Flemingin kirjat eivät päätyneet valkokankaalle suoraan, vaan ne käsikirjoitettiin uudestaan, palvelemaan paremmin elokuvamaailman vaatimuksia. Tästä johtuen Flemingin alkuperäiset ideat ovat pikemminkin kolmannen osapuolen, kuten käsikirjoittajan ja ohjaajan, muokkaamia versioita. Bond-elokuvat ovat ilmestyneet kirjoja myöhemmin, joten niissä näkyy enemminkin elokuvan aikana vallinnut maailmanpoliittinen ilmapiiri kuin kirjojen vastaava (Black 2000, 92). Blackin (2000, 92) mukaan elokuvissa politiikalla on pienempi osa kuin kirjoissa. Tämä johtuu suoraan elokuvan erilaisista vaatimuksista kirjaan verrattuna, jos mietitään kohdeyleisöä ja sitä, että kyseessä on toimintaelokuva, jonka tarkoituksena on viihdyttää katsojaa.

Aluksi Bond-kirjojen siirtäminen valkokankaalle näytti vaikealta, oli lähes mahdotonta löytää elokuville rahoittajaa (Black 2000, 93). Kesti lähes kymmenen vuotta, ennen kuin ensimmäisen Bond-elokuvan tuotanto lähti käyntiin. Vuonna 1960 kanadalaisyyntyinen elokuvatuottaja Harry Saltzman osti oikeudet Bond-elokuvien tekemiseen. Seuraavana vuonna hän liittoutui amerikkalaisen tuottajan Albert ”Cubby” Broccolin kanssa ja he perustivat yhdessä Eon Productions –tuotantoyhtiön. Vuotta myöhemmin he saivat taivutelluksi United Artist –elokuvastudion rahoittamaan kuusi ensimmäistä Bond-elokuvaa. (Black 2000, 93.)

Ensimmäiseksi Bond-elokuvaksi kaavailtiin alun perin *Pallosalamaa (Thunderball)*, mutta sopimusteknisistä syistä tätä ei toteutettu, vaan ensimmäisenä virallisena Bond-elokuvana julkaistiin *Salainen Agentti 007 ja tohtori No (Dr. No)* vuonna 1962 (Bennett & Woollacott 1987, 179). Ensimmäisenä Bondina näytteli Sean Connery, joka näytteli Bondia yhteensä kuudessa virallisessa Bond-elokuvassa. Elokuva oli taloudellisesti menestys, sillä vain miljoona dollaria maksanut elokuva tuotti noin 60 miljoonaa dollaria maailmanlaajuisesti. Elokuvan menestyksen syynä oli sen erilaisuus verrattuna siihen, mitä katsojat olivat voineet aiemmin elokuvateattereista seurata. (Chapman 2003, 93.) Tämän jälkeen julkaistut Bond-elokuvat olivat edeltäjänsä tavoin taloudellisia menestyksiä. Vuoteen 2006 mennessä Bond-elokuvien maailmanlaajuisen tuoton on arvioitu olevan yli 4 miljardia dollaria (Liite 3). Bond-elokuvien menestys on ollut elokuvahistoriassa ainutlaatuista. Ne ovat kestäneet 60-luvulta nykypäivään, yli 40-vuoden ajan. Tämä aikaväli on karkeasti ottaen kolmasosa koko elokuvan historiasta, tai yli puolet

siitä ajasta, kun äänellä varustettuja elokuvia on ollut saatavilla (Chapman 2003, 91). Eikä Bond-elokuvien suosio näytä laantumisen merkkejä, kun tarkastellaan niistä saatuja tuottoja. Liitteestä 3 voidaan havaita, että Bond-elokuvat ovat kaikki olleet taloudellisia menestyksiä. Huomionarvoista on se, että viimeisin Bond-elokuva on tuottanut hyvin nopeassa tahdissa yli 590 miljoonaa dollaria maailmanlaajuisesti, tehden siitä taloudellisesti menestyksekkäimmän Bond-elokuvan.

Vuoden 2006 loppuun mennessä Bondeja ovat näytelleet kuusi eri näyttelijää; Sean Connery, George Lazenby, Roger Moore, Timothy Dalton, Pierce Brosnan ja Daniel Craig (Liite 3). Vaikka kaikki Bondien näyttelijät eivät ole itsessään olleet brittiläisiä (George Lazenby oli kotoisin Australiasta, Sean Connery piti itseään skotlantilaisena), he kaikki kykenivät Chapmanin (2003, 95) mukaan näyttelemään James Bondia uskottavasti brittiläisenä. James Bondin ”brittiläisyys” on ollut hyvä keino heijastaa Britannian kansallista identiteettiä Bond-elokuvissa, mutta se on toiminut myös keinona erottautua amerikkalaisista toimintasankareista (Chapman 2003, 95).

Ensimmäiseen Bond-roolin valittiin Sean Connery. Conneryn valitsi elokuvan tuottaja, Albert ”Cubby” Broccoli. Broccoli halusi Flemingin esikuvaa kovemman ja vähemmän brittiläisen Bondin, joka vetoasi paremmin amerikkalaiseen elokuvayleisöön (Black 2000, 113 – 114). Australialainen George Lazenby näytteli ainoastaan yhdessä Bond-elokuvassa *Hänen majesteettinsa salaisessa palveluksessa (On Her Majesty's Secret Service)*. Elokuva ei menestynyt taloudellisesti niin hyvin kuin odotettiin, joten Lazenby sai väistyä Roger Mooren tieltä seuraavaan Bond-elokuvaan mennessä (Black 2000, 133). Moore oli aiemmin näytellyt erittäin menestyneessä brittiläisessä tv-sarjassa *Pyhimyksessä (The Saint)*, joka antoi hänelle brittiläisittäin uskottavuutta Bondin roolia ajatellen (Black 2000, 134 & Last 2006b). Timothy Dalton esiintyi ainoastaan kahdessa Bond-elokuvassa (Black 2000, 150). Daltonin tähdittämä Bond oli raaempi ja tummempi kuin Moore esittämä. Blackin (2000, 150) mukaan tämä oli tietoinen vastaisku televisiossa ja elokuvissa esitettyihin, humoristisiin versioihin sankareista. Sopimusteknisten ongelmien takia Dalton kieltäytyi kolmannesta Bondista ja hänet korvasi Pierce Brosnan. Bondin roolia oli jo aiemmin tarjottu Brosnanille, mutta ollessaan amerikkalaisen tv-sarjan *Remington Steelen* pääosassa, hän ei kyennyt ottamaan roolia vastaan (Black 2000, 159.) *Remington Steele* oli etsiväsarja, joka yhdisti toimintaa ja komediaa hyvin paljon *Pyhimyksen* tapaan (Last 2006a). Brosnanin Bond menestyi hyvin johtuen siitä, että huolimatta Brosnanin

yhdistämisestä Mooreen heidän edellisten roolien perusteella, ei Brosnan tuonut huumoria mukanaan Bondin rooliin (Black 2000, 160). Brosnanin Bond ei tosin ollut yhtä raaka kuin Daltonin. Brosnanin korvasi vuonna 2006 Daniel Craig, jonka valitseminen Bondiksi nosti paljon vastalauseita. Craigin tähdittämä Bond on kuitenkin ollut taloudellisesti menestynein Bond tähän mennessä, ja Craig Bondina on vakuuttanut niin katsojat kuin kriitikotkin. Täytyy kuitenkin muistaa, että Bondin muutos ei ole ainoastaan näyttelijätyön ansiota, vaan ohjaaja, tuottaja sekä käsikirjoittajat ovat tietoisesti muuttaneet Bondia eri aikakausina vastaamaan paremmin aikakauden vaatimuksia.

Bond-elokuvat luokitellaan yleensä lajiltaan toiminta-, seikkailu- ja jännityselokuvien joukkoon. Vaikka Bond-elokuvat ovat visuaalisesti näyttäviä ja näin yleisöön helposti vetoavia, ei tämä selitä niiden vuosikymmeniä kestänyttä ja yhä jatkuvaa suosiota (Chapman 2003, 92 - 23). Chapman toteaa, että Bond-elokuvat ovat onnistuneesti muuntuneet mukautumaan elokuvakulttuurin vaatimuksiin läpi vuosikymmenien. Tämä on Chapmanin (2003, 92 - 93) mielestä yksi selitys siihen, miksi Bond-elokuvat ovat onnistuneet houkuttelemaan uusia katsojia.

Vuoden 2006 loppuun mennessä virallisia James Bond-elokuvia on tehty 21 kappaletta. Tämän lisäksi Bond-elokuviksi voidaan laskea myös Flemingin esikoiskirjaan perustuva *Casino Royale* sekä *Älä kieltäydy kahdesti* (*Never Say Never Again*). Haluan tässä tutkimuksessa keskittyä virallisiin Bond-elokuviin, joten jätän nämä kaksi edellä mainittua kokonaan käsittelemättä.

7. BOND-ELOKUVIEN ANALYYSI

7.1. Bond-elokuvien jakautuminen geopolitiikan aikakausien mukaan

Tutkimuksen tässä osiossa kuvailen lyhyesti Bond-elokuvien juonia, sekä yleisiä teemoja. Juonikuvauksen avulla voin myöhemmin verrata Bondin tapahtumia maailmanpolitiikassa vaikuttaneisiin tapahtumiin, sekä sijoittaa elokuvissa esitettyjä teemoja sisältöluokkiin tarkempaa analyysia varten. Koska elokuvia on runsaasti (21), en analysoi yksittäisen elokuvan juonta liian syvällisesti, vaan haluan luoda kokonaiskuvan niistä kysymyksistä, jotka ovat tämän tutkimuksen kannalta relevantteja.

Bond elokuvista ensimmäinen valmistui vuonna 1962, joten tämä sijoittaa Bond-elokuvien alkamisajankohdan kylmän sodan toiseen vaiheeseen. Tähän vaiheeseen voidaan sijoittaa valmistumisvuotensa perusteella yhteensä 11 Bond-elokuvaa. *Tohtori No (Dr. No)*, *Salainen agentti 007 Istanbulissa (From Russia With Love)*, *Kultasormi (Goldfinger)*, *Pallosalama (Thunderball)*, *Elät vain kahdesti (You Only Live Twice)*, *Hänen majesteettinsa salaisessa palveluksessa (On Her Majesty's Secret Service)*, *Timantit ovat ikuisia (Diamonds Are Forever)*, *Elä ja anna toisten kuolla (Live And Let Die)*, *007 ja kultainen ase (The Man with the Golden Gun)*, *007 rakastettuni (The Spy Who Loved Me)* ja *Kuuraketti (Moonraker)*. Kylmän sodan toista geopolitiittista vaihetta kuvaa kommunismin leviäminen Euraasian mantereen ulkopuolelle, sekä maailmanpolitiikassa asevarusteluna tunnettu ajanjakso.

Kylmän sodan kolmas ja viimeinen vaihe sijoittuu vuosien 1980 ja 1991 väliin. Aiemmin voimakkaasti kaksinaapainen maailmankartta on monimutkaistunut. Kolmannen vaiheen keskiössä on Neuvostoliittojohtoisen kommunismin vetäytyminen Yhdysvaltojen kontrolloimasta merimaailmasta sekä liennytyksen loppuminen. Kylmän sodan tässä vaiheessa valmistuneita Bond-elokuvia ovat *Erittäin salainen (For Your Eyes Only)*, *Octopussy*, *007 ja kuoleman katse (A View to a Kill)*, *007 vaaran vyöhykkeellä (The Living Daylights)* ja *007 ja lupa tappaa (Licence to Kill)*.

Kylmän sodan päättymisen jälkeisiksi Bond-elokuviksi lasketaan tässä työssä kaikki vuoden 1991 jälkeen valmistuneet Bond-elokuvat. Kylmän sodan jälkeen Bond-elokuvia on vuoteen 2007 mennessä julkaistu yhteensä viisi kappaletta. Näitä ovat *007 ja kultainen silmä (Goldeneye)*, *Huominen ei koskaan kuole (Tomorrow Never Dies)*, *Kun maailma ei riitä (The World Is Not Enough)*, *Kuolema saa odottaa (Die Another Day)* sekä *Casino Royale*. Maailmanpolitiikan tapahtumien keskiössä ovat vuoden 1991 jälkeen olleet Yhdysvaltojen suorittamat toimet maailmalla, sekä kansainvälisen terrorismin voimistuminen.

7.2. Kylmän sodan toisen vaiheen Bond-elokuvat

7.2.1. Salainen agentti 007 ja tohtori No

Vuonna 1962 julkaistu *Salainen agentti 007 ja tohtori No (Dr. No)* sijoittuu Jamaikalle, Karibian saaristoon. Bondin tehtävänä on selvittää brittiläisen, salaisessa palvelussa työskentelevän komentaja Strangwaysin ja hänen sihteerinsä katoaminen. Strangways oli alkujaan tutkimassa amerikkalaisten pyynnöstä sitä, kuka häiritsee amerikkalaisten raketin laukaisuja ohjaten ne pois kurssilta. Strangwaysin katoamisen takana on Tohtori No:na tunnettu kiinalainen terroristi, joka toimii SPECTRE-nimisessä (*Special Executive for Counter-intelligence, Terrorism, Revenge and Extortion*) terroristiorganisaatiossa, jonka toimia seurataan myös muissa Bond-elokuvissa. Bond matkustaa Jamaikalle ja löytää tohtori No:n tukikohdan ulkopuolisilta suljetulta saarelta, jossa No pitää ”keskitysleirimäistä” kuria. Bond jää kiinni ja hänet kuljetetaan No:n puheille, joka kertoo enemmän itsestään ja motiiveistaan. Tohtori No on entinen kiinalaismafian jäsen, joka on yrittänyt tarjota tieteellisiä palveluitaan niin Yhdysvalloille kuin Neuvostoliitollekin. Molempien kieltäytyttyä tohtori No liittyi SPECTRE:n ja ryhtyi terrorisoimaan molempia osapuolia. Maailman sen hetkistä tilannetta, sekä ideologisen vallan käyttöä kuvaa hyvin Bondin arvio tohtori No:sta, jonka mukaan No on kommunisti, sillä hän ei lainkaan kunnioita elämää. Huomionarvoista on myös se, että Tohtori No:lle ei suurvaltojen välinen kilpailu merkitse mitään. Bond tappaa Tohtori No:n ja tuhoaa hänen tukikohtansa ja näin Yhdysvaltojen rakettilähtö onnistuu.

Ensimmäinen Bond-elokuva ei perinteisessä mielessä kuvaa sen ajan geopolitiikassa käytyjä teemoja. Yhdysvaltoja vastaan asettuu kansainvälinen terroristiorganisaatio, eikä Neuvostoliitolla ole mitään tekemistä amerikkalaisten rakettkokeiden epäonnistumisesta. Tohtori No:n käytyreiden pukeutumisesta voi tosin nähdä viitteitä ja yhteneväisyyksiä kiinalaisen sotilasunivormun suuntaan. Elokuvan idea ei ole sinällään kaukaa haettu, sillä neuvostoliittolaisten ja amerikkalaisten kilpailu avaruuden valloittamisesta kävi kiivaana juuri 50- ja 60-luvuilla. Elokuvan amerikkalaisaspektina toimii kaksi kohtausta; elokuvan alussa Bondille annetaan myös tulevissa elokuvissa esiintyvä Walther PPK käsiase, ”joiden mukaan CIA:kin vannoo”, myöhemmin elokuvassa CIA:n (*Central Intelligence Agency*) agentti Felix Leiter avustaa Bondia. Bond tekee Leiterille selväksi, että Jamaika kuuluu brittiläiseen hallintaan. Tosiasiassa Jamaika sai itsenäisyyden juuri vuonna 1962, joten tämän esille tuominen elokuvassa toimii hyvänä esimerkkinä brittiläisen kansallisidentiteetin kohottamisesta. Siirtomaa-ajat olivat olleet briteille maailman vallan huippuaikaa, joka oli nyt päättymässä, kun siirtomaat itsenäistyivät. Mielenkiintoisesti Tohtori No:lla on palveluksessaan brittiläinen professori, joka yrittää estää Bondin tutkimukset. Elokuvan maailmassa on selkeitä viitteitä siihen, että maailma ei ole jyrkkärajaisesti kaksinapaistunut.

Elokuvan sijainti Jamaikalle antaa viitteitä siitä, että Karibianmerellä on maailmanpoliittisesti merkitystä, todellisuudessa Kuuban tilanne oli eräs kylmän sodan polttavimpia kysymyksiä juuri elokuvan ilmestymisvuonna tapahtuneen Kuuban ohjuskriisin takia.

7.2.2. Salainen agentti 007 Istanbulissa

Vuonna 1963 julkaistu *Salainen agentti 007 Istanbulissa* (*From Russia With Love*) sijoittuu pääasiassa Turkin pääkaupunkiin, Istanbuliin. Turkki oli ollut NATO:n jäsen vuodesta 1952 asti. Elokuvan teema keskittyy toistamiseen terroristiorganisaatio SPECTRE:n laatimaan juoneen, jonka tarkoituksena on saattaa kylmän sodan rauhallinen tilanne Istanbulissa loppuun ja aloittaa uusi konflikti idän ja lännen välillä. Teemallisesti elokuva sijoittuu paremmin kylmän sodan ilmapiiriin kuin *Tohtori No*. Neuvostoliittolaisilta SPECTRE:n palvelukseen siirtyneen KGB-agentin (*Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti*) avulla SPECTRE käynnistää suunnitelman, jonka

mukaan neuvostoliittolainen konsultyöntekijä olisi valmis loikkaamaan länteen ja tuomaan mukanaan neuvostoliittolaisten koodinpurkulaite Lektorin. Myös yhdysvaltalaiset haluavat laitteen käsiinsä, mutta britit haluavat päästä paikalle ensimmäisenä, eikä yhteistyötä amerikkalaisten kanssa tässä elokuvassa nähdä.

Istanbulissa SPECTRE:n edustajat tappavat molempien puolien edustajia, aiheuttaen tilanteen kiristymisen. SPECTRE:n tarkoituksena on tappaa Bond kostoksi Tohtori No:n surmaamisesta, sekä saattaa itä ja länsi toistensa kimppuun heikentäen molempia, jotta SPECTRE itse voisi nousta maailman herruuteen. Kyseinen asetelma on erittäin hyvä osoitus poliittisen vallan manipuloimisesta. Bondin onnistuu saamaan Lektor käsiinsä ja estämään SPECTRE:n suunnitelmat myydä se takaisin Neuvostoliittoon. Britit kykenevät tekemään sen, mitä muut suurvallat eivät. Elokuvassa onkin selkeästi brittiläistä kansallisidentiteettiä tukevia elementtejä. SPECTRE toimii jälleen molempia suurvaltoja vastaan ja sen ajan geopolitiikassa esitetty kaksinapainen maailmankuva sekoitetaan elokuvassa tehokkaasti.

Sijaintinsa perusteella elokuva on merkityksellinen, sillä Turkki toimii Euroopan ja Lähi-Idän sekä Afrikan välisenä käytävänä. Kuuban ohjuskriisissä neuvostoliittolaiset vaativat Yhdysvaltoja vetämään ohjuksensa pois Turkista, joten elokuvan sijainti on erittäin merkityksellinen sen ajan maailmanpolitiikan tapahtumia tarkasteltaessa. Tämän lisäksi Turkki sijaitsee Cohenin (1973, 85) hahmottamassa, Kaakkois-Euroopan konfliktivyöhykkeessä, joten Turkin geostrateginen merkitys on ollut erityisen merkityksellinen kylmän sodan molemmille osapuolille.

7.2.3. Kultasormi

Vuonna 1964 julkaistun *Kultasormen (Goldfinger)* teemana on geopolitiikan taloudellinen puoli. Tämä on mielenkiintoista, sillä vasta 1980-luvulla geopolitiikan teorioissa suurvaltojen välinen taloudellinen kamppailu tuli varsinaisesti esille. Elokuvan roisto, Auric Goldfinger, yrittää räjäyttää atomipommin Fort Knoxissa Yhdysvalloissa, saastuttaen Yhdysvaltojen kultavaranon ja nostaten maailmalla olevan kullan hinnan korkealle. Ydinaseet olivat erittäin keskeisessä roolissa maailmanpolitiikassa Kuuban ohjuskriisin jälkeen. Goldfingerin toimia ovat rahoittaneet yhdysvaltalaiset mafiaperheet,

sekä Kiinan hallitus, joka tuo elokuvaan kylmän sodan teeman vahvasti mukaan. Kiina toimittaa Goldfingerille hänen tarvitsevan ydinaseen. Kiinan tarkoituksena on saada länsimainen talous kaaokseen ja nousta näin itse mahtimaaksi. Yhdysvaltojen maailmanpoliittisesta tärkeydestä kertoo se, että koko länsimainen talous joutuisi kaaokseen, mikäli Yhdysvaltojen kultavarannot tuhotaan. Valta-asetelmaltaan *Kultasormi* on vahvasti taloudellisen vallankäytön ytimessä. Goldfinger rikastuisi operaatioissa huomattavasti, hänen kerättyä kultaa etukäteen talteen. Bondin onnistuu lopulta estämään amerikkalaisten sotilaiden kanssa Goldfingerin suunnitelmat. Lopulta Bond tappaa Goldfingerin, joka yrittää paeta Kuubaan.

Goldfinger on ensimmäinen Bond-elokuva, jossa länsimaita, erityisesti Yhdysvaltoja vastaan asettuu kommunistinen valtio, tässä tapauksessa Kiina. Kiina esiintyy useissa Bond-elokuvissa länttä vastustavana voimana. Täytyy muistaa, että geopolitiikassa vasta 1970-luvun puolessa välissä Kiina muodosti itsenäisen valtakeskittymän Itä-Aasiaan ja sen merkitys maailman geopolitiikassa kasvoi, kun se irtautui Neuvostoliitosta. Elokuvasa esiintyvät CIA:n agentit toimivat Bondia avustavina tarkkailijoina tai viestinviejinä. He jäävät Bondin pettämättömästi tyylistä pahasti jälkeen syödessään paistettua kanaa ja viettäessään öitä motelleissa. Bond viettää aikaa parhaissa hotelleissa ja nauttii kulinaristisista herkuista. Britit kuvataan hienostuneempina ja jälleen brittiläinen identiteetti vahvistuu.

Elokuva sijoittuu pääasiassa Yhdysvaltoihin, jossa pelko kommunistisesta toiminnasta oli vahvaa Kuuban ohjuskriisin jälkeen, sekä läpi kylmän sodan.

7.2.4. Pallosalama

Vuonna 1965 julkaistussa *Pallosalamassa* (*Thunderball*) elokuvan teemana toimii vuonna 1962 tapahtunut Kuuban ohjuskriisi. Elokuvasa SPECTRE kiristää Iso-Britanniaa ja Yhdysvaltoja kaappaamalla kaksi brittiläistä ydinasetta ja kätkemällä ne Nassahun, Bahamasaarille, jonne elokuvan tapahtumat pääosin sijoittuvat. SPECTRE osoittautuu monikansalliseksi terroristiorganisaatioksi, jolla on erilaista rikollista toimintaa sekä jäseniä Aasiassa, Ranskassa, Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa. SPECTRE:n suunnitelma on kohdistettu tällä kertaa kaikkia NATO-maita kohtaan, joista erityisesti Yhdysvalloilta

ja Iso-Britannialta vaaditaan lunnaita. Bond matkustaa Nassauhun, jossa hän löytää suunnitelman takana olevan SPECTRE:n jäsenen ja saa selville tämän aikeet räjäyttää atomipommit Miamiassa, Yhdysvalloissa. Kuuban ohjuskriisi oli pinnalla erityisesti Miamiassa sen Kuuban läheisen sijainnin ansiosta. SPECTRE:llä on Jamaikalla palveluksessaan puolalainen ydinaseasiantuntija, joka omalta osaltaan linkittää moraalisen rappion kommunistiseen Itä-Eurooppaan. Amerikkalainen ydinaseasiantuntija ei varmasti auttaisi terroristeja.

CIA:n agentti Felix Leiter avustaa Bondia elokuvan kuluessa, vaikkakin Bond on selkeästi tapahtumien keskipisteessä yhdysvaltalaisen jäädessä taustalle. Elokuvan lopussa Yhdysvaltoihin ydinaseita kuljettavan rikollisjoukkion kimppuun käyvät yhdysvaltalaiset joukot, jotka saavat Bondin avustuksella rikolliset kiinni. Lopputaistelu on hyvä osoitus sotilaallisen vallan käytöstä, ilman amerikkalaisia joukkoja terroristit olisivat onnistuneet suunnitelmissaan. Bond tappaa suunnitelman takana olleen SPECTRE:n jäsenen ja ydinaseet saadaan takaisin turvaan.

Elokuvan kantava teema on ydinaseuhka länsimaita kohtaan. Huomioitavaa on, että Kuuban ohjuskriisin jälkeen molemmissa Bondeissa on käsitelty ydinaseiden käyttöä tavalla tai toisella länsimaita, erityisesti Yhdysvaltoja kohtaan.

7.2.5. Elät vain kahdesti

Vuonna 1967 ensi-iltansa sai *Elät vain kahdesti* (*You Only Live Twice*), jonka tapahtumat sijoittuvat Japanin saaristoon. Elokuvan teema keskittyy jälleen Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton suhteiden kärjistymiseen, jonka on aiheuttanut kolmas osapuoli. Teema on useasti Bond-elokuvissa esiintyvä, jonka ytimessä on poliittisen- ja sotilaallisen vallan manipulointi kolmannen osapuolen toimesta. Kiinalaiset yrittävät SPECTRE:n avulla saattaa Yhdysvallat ja Neuvostoliiton avoimeen sotaan, jonka jälkeen Kiinasta tulisi uusi maailman supervaltta. SPECTRE kaappaa amerikkalaisen avaruussukkulan, josta Yhdysvallat syyttää Neuvostoliittoa. Suurvallat kokoontuvat neuvottelemaan tilanteesta, jossa britit toimivat välikätenä. Yhdysvallat syyttää Neuvostoliittoa aikeista dominoida avaruutta sotilaallisiin tarkoituksiin, kysymys oli noihin aikoihin erittäin polttava. Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen syyttäessä toisiaan, britit esiintyvät rationaalisina ja

rauhallisina. Tämän lisäksi briteillä on tiedustelutietoa asiasta, joita Yhdysvallat tai Neuvostoliitto ei ole onnistunut hankkimaan.

Neuvostoliitto lähettää kiertoradalle oman raketin, jonka SPECTRE jälleen kaappaa. Neuvostoliitto puolestaan syyttää Yhdysvaltoja ja maat uhkaavat toisiaan alkavalla sodalla. Brittien tiedustelutiedon mukaan raketit on ohjattu Japanin saaristoon, jossa SPECTRE:n asiamiehenä toimii suuren teollisuusyrityksen johtaja. Kiinalaisten toimittama avaruusteknologia mahdollistaa SPECTRE:n osallistumisen avaruudessa tapahtuvaan kahinointiin.

Bond lähtee Hong Kongin kautta Japaniin, jossa hän tekee yhteistyötä japanilaisen salaisen palvelun kanssa. Bond löytää SPECTRE:n tukikohdan sammuneesta tulivuoresta, jonne raketit kaapataan. Amerikkalaiset laukaisevat toisen raketin, jonka SPECTRE jälleen yrittää kaapata. Tällä kertaa kaappaajaraketissa on Neuvostoliiton tunnukset. Amerikkalaiset lähettävät pommittajat ilmaan, joiden tarkoitus on hyökätä Neuvostoliittoon, mikäli heidän rakettiinsa kajotaan. Bondin onnistuu yhdessä Japanin salaisen palvelun kanssa estämään SPECTRE:n suunnitelmat ja maailmanrauha säilyy.

Bond elokuvan sijainti Aasiassa on merkityksellinen. Juuri käynnistynyt Vietnamin konflikti alueella osoitti amerikkalaisille, että Aasiassa on geostrategista merkitystä. Yhdysvaltojen avaruuskeskus kuvataan valoisana paikkana, jossa työntekijöillä on rennot kauluspaidat. Neuvostoliiton avaruuskeskus on synkkä, lähes pimeä paikka, jonka työntekijöillä kaikilla on sotilaalliset neuvostounivormut.

Brittien maailmanpoliittinen asema on tässä elokuvassa selkeästi heikompi verrattuna aiempiin Bond-elokuviin. Britit toimivat neuvottelujen välikätenä, mutta uhka maailmanrauhalle kohdistuu Yhdysvaltoja ja Neuvostoliittoa kohtaan. Brittien ansiota toki on se, että maailmanrauha lopulta säilyy, mutta tämä muutos maailmanpoliittisessa roolissa on hyvä pitää mielessä tulevia elokuvia ajatellen. Käynnissä olevasta liennytyksen aikakaudesta ja suurvaltojen välisien suhteiden lähentymisestä viitataan Bondin kehuessa avoimesti neuvostoliittolaista vodkaa. Aasialaisen vodkan mausta Bond ei pidä.

7.2.6. Hänen majesteettinsa salaisessa palveluksessa

Vuonna 1969 julkaistu *Hänen majesteettinsa salaisessa palveluksessa* (*On Her Majesty's Secret Service*) eroaa teemaltaan aiemmista Bondeista, jossa kylmän sodan tunnelmat olivat tärkeässä asemassa. Bondin roolissa nähdään australialainen tv-mainosmalli George Lazenby. Elokuva on enemmän Bondin henkilökohtainen kostoretki SPECTRE:n johtajan, Blofeldin perässä, kuin kylmän sodan teemoihin sijoittuva tarina. Blofeldillä on tutkimuslaitos Sveitsin Alpeilla, jossa hän on kehittänyt ihmiset ja kasvit sterilisoivan viruksen. Tällä kertaa kiristyksen kohteena on YK, mikä on mielenkiintoista, sillä Yhdysvallat jätetään elokuvasta kokonaan ulos. Juuri menossa ollut Vietnamin sota on varmasti tähän syynä, sillä Yhdysvaltojen maine maailmalla oli erittäin huono tuolloin. Brittien salainen palvelu ei saa lupaa YK:lta toimia Blofeldia vastaan, mutta Bond liittoutuu eurooppalaisen rikollisyndikaatin johtajan kanssa ja suorittaa hyökkäyksen Blofeldin tukikohtaan tuhoten sen. Blofeld pakenee paikalta ja surmaa elokuvan lopussa Bondin kanssa naimisiin menneen naisen.

Elokuvan tapahtumat sijoittuvat pääasiassa Sveitsiin, joten sijaintinsa perusteella elokuvasta ei voida havaita geopolitiikkaa. Elokuvan teemana ovat biologiset aseet ja näiden kohdistama uhka YK:ta kohtaan. YK:n läsnäolo tekee elokuvasta mielenkiintoisen, sillä se ikään kuin korvaa Yhdysvallat asioista päättävänä elimenä.

7.2.7. Timantit ovat ikuisia

Vuonna 1971 valmistunut *Timantit ovat ikuisia* (*Diamonds are forever*) keskittyy jälleen SPECTRE:n johtaja Blofeldin aiheuttamaan uhkaan. Blofeld on onnistunut kaappaamaan amerikkalaismiljardööri Williard Whyten identiteetin itselleen plastiikkakirurgian keinoin. Hän salakuljettaa ja kerää afrikkalaisia timantteja Yhdysvaltoihin, jossa hän käyttää timantteja suuren laserin rakentamiseen. Timanttien katoaminen epäilyttää brittejä, jotka luulevat, että timantit tuodaan myöhemmin kerralla markkinoille, joten niiden hinnat romahtaisivat. Tästä syystä Bond lähetetään tutkimaan tilannetta, joka olisi potentiaalisesti erittäin vakava brittien taloudelle. Bondin onnistuu soluttautua salakuljetusrenkaaseen, joka kuljettaa timantit Yhdysvaltoihin. Bond epäilee Williard Whytea, mutta

amerikkalaiset eivät saa lupaa kohdistaa tutkimuksia niin kuuluisaa yksilöä kohtaan. Yksilön valta nousee elokuvassa ohi Yhdysvaltojen hallituksen. Whitenä esiintyvä Blofeld käyttää kaappaamaansa teollisuusimperiumia rakentaakseen satelliitin, johon yhdistettäisiin timanteista koostettu laser. Blofeldin palveluksessa on tällä kertaa amerikkalaistiedemies, jolle Blofeld on vakuuttanut laseria käytettävän vain maailman rauhan edistämiseksi. Laserilla voitaisiin tuhota kaikki maailman ydinaseet. Blofeldin suunnitelmat paljastuvat, kun hän tuhoaa laserin avulla Yhdysvalloilta, Neuvostoliitolta sekä Kiinalta ydinaseen. Blofeld asettaa laserin huutokauppaan, jonka voittaja saisi sen käyttöönsä ja näin myös mahdollisuuden tuhota kilpailijoiden ydinaseet, sekä poistaa näiden sotilaallinen valta. Kun maat eivät vastaa, yrittää Blofeld tuhota Washington D.C:n. Bondin onnistuu estää Blofeldin suunnitelmat jälleen kerran yhdessä amerikkalaisen iskujoukon kanssa. Amerikkalaisten sotilaallinen valta teki yhdessä Bondin kanssa rikollisten aiheet turhiksi.

Elokuvan teemana ovat ydinaseet ja uhka avaruudesta, joka on tuohon aikaan ollut suosiossa maailmalla. Elokuvassa kylmä sota on korkeintaan taustalla, Vietnamin sodasta ei ole mainintaa, joka johtunee siitä, että Yhdysvaltojen tilanne Vietnamin sodan loppuvaiheessa oli kansainvälisesti häpeällinen.

Brittien asemaan maailmanpolitiikassa viitataan elokuvassa totuudenmukaisesti. Brittejä kohtaan ei tehdä mitään uhkavaateita ja Blofeld ihmettelee Bondin sekaantumista tilanteeseen sanomalla Bondille että ”eihän teidän säälittävää pikkusaartanne edes uhata”. Brittien kolonialismin ajoilta jäänyt maailmanpoliittinen valta on kuihtunut olemattomiin. Brittien kansallista identiteettiä ylläpitää Bond, jonka erehtymätön maku viinien suhteen paljastaa elokuvan lopussa häntä uhkaavat salamurhaajat.

Elokuva sijoittuu pääasiassa Yhdysvaltoihin, joka oli maailmanpolitiikassa esillä Vietnamin sodan tapahtumien suhteen.

7.2.8. Elä ja anna toisten kuolla

Vuonna 1973 valmistunut, Roger Mooren ensimmäinen Bond-elokuva, *Elä ja anna toisten kuolla* (*Live and Let Die*) eroaa sävyiltään aiemmista Bond-elokuvista. Elokuva on

huomattavasti kevyempi ja humoristisempi ja kylmän sodan teemoja ei elokuvasta enää juuri voida erottaa. Tämä johtune siitä, että liennytyt oli kestänyt tuolloin jo kymmenen vuotta ja uhka Neuvostoliiton taholta vaikutti kaukaiselta. Elokuvan teemana toimii huumekauppa ja sen lisääntyminen Yhdysvalloissa. Syy James Bondin lähettämiseksi tutkimaan tilannetta on kolmen brittiagentin murha, joka linkittyy huumekaupan johtajan herra Kanangan, kuvitteellisen Karibian valtion San Moniquen pääministerin toimiin. Elokuvan tapahtumat sijoittuvat San Moniquen lisäksi Yhdysvaltoihin, erityisesti eteläisiin osavaltioihin. Bond lähtee selvittämään brittiagenttien murhaa ensin Yhdysvaltoihin, josta matka jatkuu San Moniqueen. Täältä Bond löytää Kanangan unikkoviljelmät, joista voidaan valmistaa heroïinia.

Bondia vastaan asettuu ainoastaan tummaihoisia niin Yhdysvalloissa kuin San Moniquessakin. Ensimmäistä kertaa Bond-elokuvissa otetaan esille näin selkeästi kulttuurien värinen yhteentörmäys ja tumman väestön linkittäminen huumeisiin. Tämä on hyvä esimerkki ideologisen vallan käyttämisestä. Kanangan suunnitelmissa on tuoda Yhdysvaltojen markkinoille kaksi tonnia ilmaista heroïinia ja tiputtaa katukaupan hinta ensin niin alas, että muu kilpailu joutuu konkurssiin. Tämän jälkeen, kun heroïiniriippuvaisten lukumäärä on kaksinkertaistunut, Kananga aikoo nostaa hinnat korkeaksi tienaten suuria summia rahaa. Bondin onnistuu estää Kanangan suunnitelmat ja Bond-elokuvien perinteen mukaan Bond tappaa Kanangan ja tuhoaa hänen tukikohtansa.

Elokuvassa esitetään mielenkiintoisesti yhdysvaltalainen patriootti, Louisianassa asuva seriffi J.W. Pepper, joka pitää Bondia takaa-ajavia Kanangan käytyreitä ”mustina kommareina”. Seriffin henkilöahmo kuvataan niin kutsuttuna ”punaniskana”, yhdysvaltalaista isänmaallisuutta käytetään elokuvassa komiikan lähteenä. Pepper esiintyy myös seuraavassa Bond-elokuvassa koomisena sivuhenkilönä.

Tässä, kuten kahdessa edellisessä Bond-elokuvassa Bondia vastustavana voimana toimii yksilö, eikä organisaatio tai valtio, kuten Bond-elokuvissa yleensä. Tapahtumien sijainnin perusteella tämäkään Bond ei varsinaisesti kuulu kylmän sodan tapahtumien joukkoon, mutta huumekauppa teemana vie sen lähelle kriittisen geopolitiikan ajatuksia.

7.2.9. 007 ja kultainen ase

Vuonna 1974 valmistunut *007 ja kultainen ase (Man with the Golden Gun)* jatkaa Mooren Bond-uraa. Elokuvan teemat sijoittuvat 70-luvun energiakriisin ympärille. Lännestä kommunistien puolelle loikannut tiedemies on kehittänyt tehokkaan aurinkoenergialaitteen Solexin. Tiedemies yrittää palata takaisin länteen mukanaan tämä laite, mutta elokuvassa Bondia vastustavat henkilöt, kiinalainen liikemies Hai Fat ja hänen palkkaama, KGB:n kouluttama palkkatappaja Scaramanga estävät miehen paluun länteen. Bond lähtee Scaramangan perään Beirutin kautta Macaoon, Kiinaan ja Hong Kongiin. Hong Kongissa brittien salaisen palvelun tukikohtana toimii äskettäin uponnut Queen Elisabeth –laiva, jossa britit ovat turvassa ”kiinalaisten ja amerikkalaisten salakuuntelulta”. Tämä antaa ensimmäistä kertaa viitteitä siitä, että brittien ja amerikkalaisten liittolaisuus ei ole vahvalla pohjalla. Tämä toimii samalla viittauksena alueella käytävästä, poliittisesta kamppailusta, jonka keskiössä britit ovat. Hong Kongissa Scaramanga tappaa paluuta yrittävän tiedemiehen Hai Fatin käskystä. Tiedemies oli ollut Hai Fatin palveluksessa kehittäessään Solexin. Bond matkustaa johtolankojen perässä Kiinaan, jossa Scaramanga suorittaa vallankaappauksen tappamalla työnantajansa, Hai Fatin ja ottamalla hänen liikeimperiumin omaan kontrolliinsa.

Kiinasta Scaramanga vie Solexin omaan saaritukikohtaansa, joka sijaitsee kommunistisen Kiinan aluevesillä. Britit eivät ole halukkaita lähettämään Bondia paikalle, mutta Bond vakuuttaa lentävänsä paikalle kiinalaisten tutkapeiton alapuolelta. Bond pääsee Scaramangan saarelle, mutta hänen saapumisensa huomataan kiinalaisten toimesta, jotka ilmoittavat asiasta Scaramangalle. Scaramanga ottaa Bondin vastaan ja kertoo suunnitelmistaan myydä Solex eniten tarjoavalle valtiolle, joka voisi tehdä itsestään aurinkoenergiamonopolin. Myös öljysheikit voisivat ostaa Solexin ja estää sen markkinoille tulon. Bond estää Scaramangan suunnitelmat ja tappaa hänet kaksinkamppailussa. Samalla Scaramangan tukikohta tuhoutuu, mutta Bond pakenee ajoissa paikalta.

Teemaltaan elokuvan ei suoranaisesti ole kylmän sodan aikainen, vaikka länsimaita vastustavana voimana on kiinalainen liikemies, sekä KGB:n kouluttama palkkatappaja. Energiakriisiin sitominen tuo elokuvan lähemmäs sen ajan katsojaa. Elokuva sijoittuu pääasiassa Kaakkois-Aasiaan, joka sitoo sen sijainniltaan tehokkaasti kylmän sodan

tapahtumakenttään. Vietnamin sota oli tuolloin lopullaan, joten elokuvan sijoittaminen Kaakkois-Aasiaan liitti sen paremmin maailmanpoliittisiin tapahtumiin.

Amerikkalaisia elokuvassa näkyy edellisestä elokuvasta tuttu J.W. Pepper, joka vierailee turistina alueella. Bondia avustaa yhdysvaltalainen naisagentti, josta tosin on elokuvan edetessä enemmän haittaa kuin hyötyä. Elokuvan Bondia ja länsimaita vastustavana voimana on jälleen yksilö tai yksilön johtama organisaatio.

7.2.10. 007 rakastettuni

Vietnamin konfliktin jälkimainingeissa vuonna 1977 valmistunut *007 rakastettuni* (*The Spy Who Loved Me*) palaa suurvaltojen välisen kriisin pariin. Elokuvassa kolmas osapuoli, miljardööri Stromberg yrittää saattaa Yhdysvallat ja Neuvostoliiton ydinsotaan kaappaamalla ensin molempien puolien ydinsukellusveneen ja laukaisemalla neuvostoliittolaisesta sukellusveneestä ohjukset New Yorkiin, yhdysvaltalaisesta Moskovaan. Stromberg aikoo käyttää molempien suurvaltojen sotilaallista valtaa omien tarkoitusperiensä saavuttamiseksi. Brittien sekaantuminen tilanteeseen selitetään, kun Stromberg kaappaa ensin brittiläisen ydinsukellusveneen testatakseen suunnitelmansa toimivuutta. Alkuun britit olettavat, että Neuvostoliitto on oppinut keinon jäljittää heidän ydinsukellusveneitään, vaikka kyseessä on Strombergin tiedemiesten tekemä keksintö. Sukellusveneitä jäljittävän laitteen piirustuksista tehty mikrofilmi vuotaa Strombergilta mustan pörssin markkinoille, jonne Bond lähetetään tutkimaan. Myös neuvostoliittolaiset lähettävät agenttinsa tutkimaan oman sukellusveneensä katoamista. Bond suuntaa saatujen vihjeiden perusteella Egyptiin, jossa hän ryhtyy tekemään yhteistyötä neuvostoagentin kanssa mikrofilmin hankkimiseksi. Neuvostoliiton ja Iso-Britannian tiedustelupalvelut ryhtyvät tekemään virallista yhteistyötä, jotta sukellusveneiden kaappaja saataisiin kiinni. Liennytyksen aikakausi on havaittavissa voimakkaammin kuin yhdessäkään aiemmassa Bond-elokuvassa. Bond ja neuvostoagentti lähetetään Sardiniaan, Italiaan, jossa he siirtyvät yhdysvaltalaisen ydinsukellusveneen kyytiin, jonka Stromberg kaappaa. Lopulta Bondin onnistuu estää Strombergin suunnitelmat yhdessä kaapattujen sukellusvenemiestöjen kanssa. Bond tappaa Strombergin sekä tuhoaa hänen tukikohtansa ja jälleen kerran maailman rauha on turvattu.

Huomionarvoista tässä elokuvassa on liennytyksen määrä. Bond tekee yhteistyötä neuvostoagentin kanssa, sillä molempien valtioiden intressit ovat uhattuina. Brittien asema jää elokuvassa pieneksi, sillä kaapattua sukellusvenettä lukuun ottamatta elokuvan tapahtumat pyörivät brittien osalta lähinnä mikrofilmin ympärillä. Stromberg ei edes uhkaa brittejä, joka on selkeä viittaus sen vähäisemmästä asemasta maailmanpolitiikassa. Elokuvan tapahtumat sijoittuvat Egyptin ja Sardinian lisäksi pääasiassa merelle, jonka kontrollointi on geopolittisissa teorioissa kuulunut Yhdysvalloille ja sen liittolaisille. Länsimaita vastustavana voimana on jälleen yksilö, jolla on käytössään organisaatio.

7.2.11. Kuuraketti

Vuonna 1979 valmistunut *Kuuraketti (Moonraker)* on kylmän sodan toisen vaiheen viimeinen Bond elokuva. Teemoiltaan elokuva on hyvin pitkälle edellisen Bondin kaltainen. Maailmaa uhkaa jälleen yksityinen taho, tällä kertaa avaruudesta. Hugo Drax, ranskalaisyntyinen miljardööri haluaa tuhota ihmiskunnan ja kansoittaa maapallon uudelleen, valitsemillaan ihanneihmisillä. Drax kaappaa yhdysvaltalaisen raketin, joka oli matkalla kohti Englantia. Bond lähetetään tutkimaan raketin kaappausta ensin Kaliforniaan, josta hän suuntaa vihjeiden perusteella Venetsiaan, josta Bond löytää hermokaasua tuottavan laboratorion. Venetsiasta Bond löytää seuraavan vihjeen, jonka mukaan Draxin tukikohta on Brasiliassa, jonne Bond matkaa seuraavana. Brasiliassa on ajalle epätyypillisesti brittiläisen salaisen palvelun tukikohta. Brasiliassa Draxin suunnitelmat selviävät Bondille ja hänen kanssa yhteistyötä tekeväle CIA:n agentille. Draxilla on kiertoradalla tukikohta, josta käsin hän aikoo tuhota ihmiskunnan päästämällä ilmakehään hermomyrkyä, joka tappaa vain ihmisiä. Drax aikoo tämän jälkeen kansoittaa planeetan uudelleen täydellisillä ihmisillä, jotka hän ensin kuljettaa asemalle turvaan. Tämä uusi ”superrotu” viittaa natsien arjalais-politiikkaan. Bondin onnistuu soluttautua yhdessä CIA:n agentin kanssa Draxin avaruusasemalle, jonka sijainnin he paljastavat maan tutka-asemille. Yhdysvallat ja Neuvostoliitto molemmat huomaavat aseman. Asiasta tehdään suurvaltojen välillä jälleen yhteistyötä siten, että mikäli yhdysvaltalaiset eivät onnistu hyökkäyksessään asemaa vastaan, yrittävät neuvostoliittolaiset sitä heidän jälkeensä. Bondin avulla avaruusasemalle hyökkäävät amerikkalaiset voittavat Draxin joukot. Bond itse tappaa Draxin ja tuhoaa maata kohti matkalla olevat hermokaasusäiliöt.

Elokuvassa ei sinällään ole mitään kylmään sotaan liittyvää. Liennytyks on yhä havaittavissa Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen tehdessä yhteistyötä. Brittien asema on edellisten elokuvien kaltainen, heidät on sysätty maailmanpolitiikan valtakamppailusta syrjään. Elokuvan tapahtumat sijoittuvat Yhdysvaltoihin, Venetsiaan ja Brasiliaan, jotka kaikki ovat tavalla tai toisella liitossa Yhdysvaltojen kanssa. Elokuvassa maailmaa vastustavana voimana on edelleen yksilö, ei suurempi yksittäinen organisaatio tai valtio. Elokuvan avaruusteeman selittää samaan aikaan julkaistu *Tähtien Sota (Star Wars)*, jonka maailmanlaajuinen menestys vaikutti *Kuurakettia* tehdessä.

7.3. Kylmän sodan geopolitiikan viimeisen vaiheen Bond-elokuvat

7.3.1. Erittäin salainen

Vuonna 1981 julkaistu *Erittäin salainen (For Your Eyes Only)* palaa takaisin kylmän sodan tunnelmiin. Elokuvassa brittiläinen vakoilualus uppoaa Albanian edustalla kantaen sisällään ydinsukellusveneiden koodatun viestintäjärjestelmä ATAC:n, jonka avulla näille lähetetään käskyjä. Neuvostoliittolaiset ovat kiinnostuneita laitteesta ja he palkkaavat KGB:n palkkalistoilla olevan kreikkalaisen, Kristatoksen etsimään laitetta. Kristatos toimii myöhemmin Bondin kontaktina, sillä britit luulevat hänen toimivan lännen puolella. Britit pelkäävät laitteen joutumista Neuvostoliittolaisille, mutta aluksen sijainti kommunistisen Albanian rannikolla aiheuttaa sen, etteivät britit voi suorittaa alueella virallisia etsintöjä. Brittien poliittinen valta ei ulotu kommunististen valtioiden alueelle. Tästä syystä he ovat palkanneet meriarkeologin etsimään epävirallisesti aluksen jäännöksiä. Meriarkeologin kuitenkin tappaa kuubalainen palkkatappaja, joten Bond lähetetään paikalle. Bondin lähettäminen alueelle, jonne brittien valtio ei virallisesti voi mennä, on hyvä esimerkki yksilön vallan kohottamisesta yhteiskunnan normien yläpuolelle. Bond toimii eräässä mielessä Iso-Britannian sotilaallisen vallan jatkeena siellä, missä se ei pysty julkisesti toimimaan.

Bond matkustaa Espanjaan kuubalaisen palkkatappajan perässä, ja hän saa vihjeitä tämän palkkaajan henkilöllisyydestä. Espanjasta Bond suuntaa Pohjois-Italiaan, jossa Bondin kontaktina toimii Kristatos, joka ryhtyy syöttämään Bondille väärää informaatiota. Bond

lähtee Kristatokselta saamansa informaation takia Kreikkaan, jossa hän tapaa Colombon, jonka Kristatos leimaa KGB:n agentiksi. Colombon kuitenkin onnistuu todistamaan Bondille, että Kristatos on kaksoisagentti. Kreikasta Bond suuntaa Albanian rannikolle, jonne brittiläinen vakoilualus on uponnut. Hänen onnistuu saamaan ATAC haltuunsa, mutta Kristatos varastaa sen Bondilta ja pakenee Kreikassa olevaan tukikohtaansa, jonne Bond Colombon avulla tunkeutuu. Kristatoksen suunnitelmissa on myydä ATAC neuvostoliittolaisille ja paeta Kuubaan saamiensa rahojen turvin. Bond kuitenkin estää yhdessä Colombon kanssa Kristatoksen suunnitelmat. Kristatos kuolee ja Bond saa ATAC:n käsiinsä juuri, kun neuvostoliittolainen kenraali Gogol saapuu paikalle. Neuvostoliittolaiset uhkaavat Bondia aseella, joka heittää ATAC:n alas vuorelta tuhoten sen täydellisesti. Gogol estää neuvostosotilaita ampumasta Bondia, joka toteaa hänelle ”tässä teille liennytystä, meillä ei ole sitä, teillä ei ole sitä”, jolle Gogol nauraa ja poistuu paikalta.

Elokuvan lopussa Britannian silloinen pääministeri Margaret Thatcher onnittelee Bondia hyvin tehdystä työstä. Thatcher esitetään kotiäitinä, joka oli juuri laittamassa ruokaa ennen soittoa Bondille. Elokuvan tapahtumat sijoittuvat kaikki Eurooppaan, tätäkään ei aiemmin Bond-elokuvissa tapahtunut. Elokuvassa Britannian vastavoimana toimii pitkästä aikaa Neuvostoliitto, vaikka liennytykseen viitataan.

7.3.2. Octopussy

Vuonna 1983 valmistunut *Octopussy* jatkaa edellisen Bond-elokuvan teemaa, jossa länsivaltoja uhkaava vaara tulee Neuvostoliitosta. Tällä kertaa vastavoimana toimii neuvostokenraali Orlov, joka harjoittaa laittomuuksia neuvostohallituksen tietämättä asiasta. Orlov on kopioinut neuvostoliittolaisia kansallisaarteita, jonka avulla hän maksaisi ydinkärjen salakuljetuksen Länsi-Saksassa sijaitsevaan amerikkalaiseen lentotukikohtaan. Ydinkärjen räjähtäminen lentotukikohdassa vaikuttaisi onnettomuudelta, jonka johdosta Yhdysvallat joutuisi vetämään ydinaseet pois Euroopasta. Orlovin suunnitelman ytimessä on Euroopassa tuolloin käydyt, ydinaseiden vastaiset mielenosoitukset. Hän käyttäisi kansalaisten tuottamaa, ydinasevastaista ideologista valtaa omien suunnitelmiansa toteuttamisessa. Amerikkalaisten ydinaseiden vetäminen jättäisi Neuvostoliitolle ydinaseylikon Euroopassa.

Aluksi Orlov yrittää taivutella Neuvostoliiton johtoa hyökkäämään Länsi-Eurooppaan väittäen, että puheet liennytyksestä ja aseistariisunnasta ovat vanhanaikaisia. Neuvostoliitolla on Orlovin mukaan kymmenen suhde yhteen ylivoima NATO:a vastaan Euroopassa. Orlovin mielestä tätä tulisi käyttää hyväksi ja hyökätä Länsi-Eurooppaan. Paikalla olevat kenraalit ja kommunistisen puolueen pääsihteeri eivät pidä Orlovin suunnitelmista vaan toteavat, että Neuvostoliiton asevoimat ovat olemassa ainoastaan puolustustarkoituksia varten. Yksi kenraaleista, aiemmissa Bond-elokuvissa esiintynyt Gogol ehdottaa, että voimavaroja käytetään Neuvostoliiton sisäisten ongelmien selvittämiseen sen sijaan, että resursseja suunnataan sotilasoperaatioihin. Neuvostoliittolaiset kenraalit sekä pääsihteeri kuvataan elokuvassa rationaalisina yksilöinä, Orlov on aggressiivinen ja häikäilemätön oman edun tavoittelija. Orlov aikoo toteuttaa suunnitelmansa afgaaniprinssi Kamal Khanin kanssa, joka voi järjestää ydinkärjen salakuljetuksen liikkuvan sirkuksen matkassa amerikkalaiseen lentotukikohtaan.

Britit saavat selville, että neuvostoliittolaisia kansallisaarteita kopioidaan. Britit olettavat, että kyseessä on Neuvostoliiton hallituksen operaatio, jonka avulla Neuvostoliiton ulkomaan velkoja saadaan vähennettyä. Tuohon aikaan Neuvostoliiton varallisuus kärsi voimallisen asevarustelun seurauksena. Bond lähetetään tutkimaan asiaa ja hän pääsee epäilyttävän Kamal Khanin perässä Intiaan, jossa hän saa vihjeitä Orlovin suunnitelmista. Intiasta Bond matkustaa Itä-Saksaa, Karl Marxin kaupunkiin, jossa esiintyvän sirkuksen junaan Orlov ja Kamal Khan piilottavat ydinkärjen. Paikalle saapuu myös aiemmissa Bond-elokuvissa esiintynyt Kenraali Gogol, joka yrittää pidättää Orlovin rikkomuksista Neuvostoliittoa kohtaan. Gogol ei onnistu pidättämään Orlovia, sillä Bond häiritsee Orlovin suunnitelmia niin pahasti, että laittomasti Saksojen rajaa ylittävä Orlov ammutaan rajavartijoiden toimesta. Bond estää ydinkärjen räjäytyksen viimehetkellä ja lähtee Intiaan paenneen Kamal Khanin perään, jossa Bond surmaa tämän.

Elokuvan tapahtumat sijoittuvat Intian lisäksi Itä-Saksaan. Itä-Saksa oli geostrategialtaan erittäin tärkeässä asemassa molempien suurvaltojen kannalta. Intia on ollut vanha Iso-Britannian siirtomaa, jonka rooli kylmän sodan aikaan oli erittäin vähäinen. Intia elokuvan tapahtumapaikkana voidaan selittää sen olevan eksoottinen kuvauspaikka, joka oli uusi Bond-elokuvissa.

Elokuvan teeman taustalla on maailmassa tuohon aikaan vallinnut voimakas ydinaseita vastustava ilmapiiri. Uhka Neuvostoliitosta osoittaa, että liennytyksen jälkeinen ilmapiiri on vaikuttanut myös Bond-elokuviin, vaikka uhan kuvataan tulevan jälleen enemmän yksityiseltä kuin valtiolliselta taholta. Ydinaseet ovat olleet kylmän sodan aikaisissa Bond-elokuvissa useasti pääosassa. Tätä Bond-elokuvaa ennen ydinaseet ovat olleet keskeisessä asemassa viidessä Bond-elokuvassa, joten voidaan väittää niiden vaikuttaneet populaarikulttuurissa esiintyviin teemoihin. Elokuvasa esiintyvät neuvostoliittolaiset johtohenkilöt kuvataan rauhanomaisina ihmisinä, ainoastaan Kenraali Orlov kuvataan sotaan yllyttävänä ”asehulluna”.

7.3.3. 007 ja kuoleman katse

007 ja kuoleman katse (A View To a Kill) on vuonna 1985 valmistunut Bond-elokuva, jossa Bondina nähdään viimeistä kertaa Roger Moore. Elokuvasa britit ovat kehittäneet mikrosirun, joka ei hajoa ydinaseista vapautuvan sähkömagneettisen pulssin vaikutuksesta. Bond löytää tehtävällään Siperiassa samanlaisen mikrosirun neuvostoliittolaisilta, KGB:llä on pääsy briteille mikrosiruja tuottavaan tehtaaseen. Käy ilmi, että mikrosiruja tuottavan tehtaan on ostanut hieman ennen mikrosirun vuotamista neuvostoliittolaisille, brittiläis-ranskalainen teollisuusyritys Zorin Industries. Yhtiön johtaja Max Zorin on loikannut Itä-Saksasta länsimaihin, ja hän on tällä hetkellä eräs johtavista ranskalaisista teollisuusjohtajista. Zorinilla on brittien salaisen palvelun mukaan paljon ystäviä hallituksessa, sekä vahvasti kommunisminvastainen asenne. Bond ryhtyy tutkimaan Zorinia, mutta häntä kehoitetaan toimimaan erittäin varovasti.

Bond suuntaa Ranskaan, jossa hän soluttautuu Zorinin kartanolle. Zorin järjestää kartanollaan vuotuisen hevoshuutokaupan. Zorinin tilalla Bond löytää todisteita siitä, että tämä kasaa mikrosiruja itselleen, vaikka maailmalla mikrosirujen kysyntä ylittää tarjonnan. Tässä vaiheessa myös neuvostoliittolaiset saapuvat Zorinin kartanolle ja katsojalle selviää, että Zorin on toiminut aikaisemmin KGB:n palveluksessa. Aiemmistä Bond-elokuvista tuttu Kenraali Gogol antaa ymmärtää, että kukaan ei poistu KGB:n palveluksesta. Zorin toimii nykyään omien etujensa mukaisesti ja tämä mikrosirun vuoto on tapahtunut ennen Zorinin päätöstä lähteä KGB:stä. Zorinin suunnitelmissa on luoda

mikrosirukartelli tuhoamalla 80 prosenttia maailman mikrosiruista tuottavan Piilaakson. Suunnitelma on mainio esimerkki yksilön tuottaman taloudellisen vallan käytöstä Bond-elokuvissa. Zorin aikoo aiheuttaa maanjäristyksen San Andreaksin siirroksessa, josta syntyvä hyökyaalto hukuttaisi Piilaakson alleen.

Ranskasta Bond lähtee Kaliforniaan, Yhdysvaltoihin, jossa hänen tutkimuksiaan avustaa CIA. Bond onnistuu soluttautumaan Zorinin omistamaan hylättyyn kaivokseen, joka sijaitsee San Andreaksen siirroksen yläpuolella. Bondin onnistuu estää Zorinin suunnittelema räjäytys kaivoksessa, joka aiheuttaisi maanjäristyksen alueella. Zorin pakenee paikalta ilmalaivalla, mutta Bond ottaa hänet kiinni ja tappaa Zorinin Golden Gate –sillalla käydyssä kamppailussa.

Iso-Britanniassa kenraali Gogol palkitsee Bondin Leninin mitalilla, jota ei aiemmin ole myönnetty länsimaalaiselle. Britit ihmettelevät tapahtunutta, sillä Neuvostoliiton tulisi olla tyytyväinen Piilaakson tuhosta. Gogol vastaa tähän, että ”missä Neuvostoliiton tutkimus olisi ilman Piilaaksoa”. Tämä toimii viittauksena siihen, että Neuvostoliiton oma tutkimus lepää länsimaisen tietämyksen varassa.

Elokuvassa britit kuvataan jälleen kerran yhdysvaltalaisia sivistyneempinä. Hyvänä esimerkkinä voidaan mainita elokuvassa esiintyvät amerikkalaispoliisit, jotka käyttävät runsaasti alakulttuurin kieltä ja törkeitä kiro sanoja. Bond on aina käytökseltään tyylikäs ja hillitty.

Elokuvan tapahtumat sijoittuvat Ranskaan ja Yhdysvaltoihin. Tapahtumien sitominen Yhdysvaltoihin antaa sille voimakkaan geopolitiittisen perspektiivin, sillä Yhdysvallat toimivat kylmän sodan aikana lännen taloudellisen mahdin moottorina. Teemaltaan elokuva keskittyykin kansainväliseen rahapolitiikkaan, jota yksityinen henkilö yrittää manipuloida. Rahavirtojen manipulointi otettiin esille 1980-luvun geopolitiikassa, joten *007 ja kuoleman katse* on sen ajan geopolitiikkaan kytköksissä.

7.3.4. 007 vaaran vyöhykkeellä

Timothy Daltonin ensimmäinen esiintyminen James Bondina tapahtui vuonna 1987, elokuvassa *007 vaaran vyöhykkeellä* (*The Living Daylights*). Bondin tehtävänä on auttaa korkea-arvoista KGB:n agenttia, Kenraali Koskovia loikkaamaan länteen. Koskov salakuljetetaan Neuvostoliitosta kaasuputkea pitkin Itävaltaan, josta tämä lennätetään Britteihin. Briteissä Koskov kertoo loikkaamisen syyksi uuden KGB:n johtajan, Kenraali Pushkinin joka on ”yhtä hullu kuin Stalin”. Pushkin vihaa uutta liennytyksen aikakautta ja hän on aloittanut uuden operaation, jonka tarkoituksena on tappaa kaikki agentit lännestä. Länsi kostaisi agenttiansa tappamisen, joka voi johtaa hallitsemattomaan kostonkierteeseen ja lopulta ydinsotaan. Koskov kaapataan takaisin KGB:n toimesta, tapahtuma on suuri kansallinen häpeä Iso-Britannian tiedustelupalvelulle. Bond ei usko, että Pushkin yrittää tapattaa kaikki länsiagentit, vaan hän uskoo Koskovin suunnittelevan jotain. Bond ryhtyy hankkimaan todisteita Pushkinin viattomuudesta omin päin. Ensin hän suunnistaa Slovakiaan, jossa Bondille selviää, että Koskov ei aidosti halunnut loikata länteen vaan mustamaalata Pushkinia briteille, jotka tappaisivat hänet pois ja näin Koskov itse nousisi KGB:n johtoon. Koskov käyttää brittejä oman poliittisen vallan kohottamisessa.

Slovakiasta Bond suuntaa Itävallan kautta Marokkoon, jossa hän tapaa Pushkinin. Pushkin selittää, että Koskov on käyttänyt Neuvostoliiton rahoja väärin sijoittamalla suuria summia rahaa yhdysvaltalaiselle asekauppiaalle. Marokosta Koskov kaappaa Bondin ja kuljettaa hänet Afganistanissa sijaitsevaan neuvostotukikohtaan, josta Bond pakenee paikallisten, kommunismia vastustavien afgaanisissien luo. Bond taivuttelee sissit hyökkäämään neuvostotukikohtaan. Hyökkäys pakottaa Koskovin karkaamaan tukikohdasta amerikkalaisen asekauppiaan tukikohtaan Marokkoon, jonne Bond häntä seuraa. Tukikohdassa Bond tappaa asekauppiaan juuri ennen neuvostojoukkojen saapumista. Joukkoja johtava Pushkin pidätyttää Koskovin vehkeilystä Neuvostoliittoa kohtaan.

Elokuvan teema on KGB:n sisäinen valtataistelu, ja kuinka länsivaltiot sekaantuvat tilanteeseen Bondin avulla. Lopulta Bond pelastaa sisäiseen kriisiin joutuneen neuvostotiedustelupalvelun. Elokuvan tapahtumat sijoittuvat Itä-Eurooppaan, Pohjois-Afrikkaan sekä Afganistaniin. Vahvasti kylmän sodan maisemissa elokuvan tapahtumat

elävät, vaikka mielenkiintoisesti länsivaltioita vastaan toimii tällä kertaa neuvostoliittolaisten lisäksi myös amerikkalainen asekauppias.

7.3.5. 007 ja lupa tappaa

Vuonna 1989 julkaistu *007 ja lupa tappaa (License to Kill)* oli Timothy Daltonin toinen, ja samalla viimeinen esiintyminen Bondina. Tämän Bond-elokuvan teemat pyörivät kansainvälisen huumekaupan ympärillä. Elokuvan alussa Bond ja CIA:n agentti Felix Leiter ottavat kiinni kolumbialaisen huumeparoni Sanchezin hänen vieraillessaan Bahama-saarilla. Amerikkalaiset eivät voi syyttää Sanchezia Etelä-Amerikassa, sillä hän on ostanut tai tappanut lähes kaikki valtion virkamiehet, joten Sanchez aiotaan siirtää Yhdysvaltoihin. Sanchezin taloudellinen valta on niin suuri, että hänellä on vaikutusta maan poliittista valtaa käyttäviin elimiin.

Sanchez pakenee kesken kuljetuksen korruptoituneen FBI:n agentin avulla. Sanchez tappaa Leiterin vaimon ja rampauttaa Leiterin pysyvästi. Bond lähtee Sanchezin perään ilman salaisen palvelun suostumusta, joten tapahtumista kehittyy henkilökohtainen kostoretki. Salainen palvelu epäilee omaa poliittista ja sotilaallista valtaansa ja ei näin ollen uskalla lähettää Bondia tehtävälle.

Bond lähtee Isthmukseen, kuvitteelliseen etelä-amerikkalaiseen valtioon, jossa Sanchez saa rauhassa suorittaa huumeoperaatioitaan, sillä hän on lahjonut maan presidentin. Sanchez pitää Isthmuksessa sijaitsevassa hotellissaan kokouksen, jossa hän ehdottaa tulevaisuudessa tehtävää yhteistyötä idän ja lännen huumekauppiaiden välille. Muodostunut liittouma edustaa kansainvälistä rikollisuutta. Bondin onnistuu soluttautua Sanchezin lähipiiriin, sillä hän ryhtyy syöttämään vainoharhaiselle Sanchezille väärää informaatiota, joiden perusteella Sanchez tappaa amerikkalaisen meritutkijan, joka auttoi aiemmin Sanchezia huumeiden salakuljetuksessa. Sanchez vie Bondin uskonnolliseen keskukseseen, joka toimii kulissina huumetoiminnalle. Täällä huumeet sekoitetaan bensiiniin, jotta niitä ei pystytä jäljittämään. Huumeet saostetaan bensiinistä pois kemikaalien avulla. Bond tuhoaa huumelaitoksen, mutta Sanchez pakenee paikalta. Bond saavuttaa takaa-ajon jälkeen Sanchezin ja lopulta pitkän kamppailun jälkeen tappaa hänet.

Tapahtumat sijoittuvat pääasiassa Panamaa mallintavaan Istmukseen, joka on ollut kylmän sodan aikana erityisesti Yhdysvalloille geostrategialtaan tärkeä valtio. Elokuvan teema, kansainvälinen huumekauppa toimii tapahtumien kulissina ja itse elokuva keskittyy enemmän kuvailemaan Bondin henkilökohtaista kostoretkeä Sanchezia vastaan. Länsivaltioita uhkaa tässä Bondissa kansainvälinen huumekauppa, johon kuuluu jäseniä ympäri maailmaa. Järjestäytynyt rikollisuus on elokuvassa muodostanut kansainvälisen rikollisverkoston, jonka rahallinen valta ulottuu ainakin Etelä-Amerikan valtiopäämiehiin.

7.4. Kylmän sodan jälkeen valmistuneet Bond-elokuvat

7.4.1. 007 ja kultainen silmä

Kylmän sodan päättymisen jälkeen ensimmäisenä Bond-elokuvana julkaistiin vuonna 1995 valmistunut *007 ja kultainen silmä (Goldeneye)*. James Bondina nähdään ensimmäistä kertaa Pierce Brosnan. Kylmän sodan päättymistä juhlistetaan elokuvan alkutekstien aikana, joka on täynnä entisen Neuvostoliiton kommunistisia symboleja, jotka rappeutuvat tai tuhoutuvat. Sirppejä, vasaroita sekä kommunististen johtajien patsaita tuhoetaan näyttävästi, neuvostoliput tempautuvat tuulen mukana ja niin edelleen. Alkutekstien symboliikka kuvastaa voimakkaasti länsivaltioiden, erityisesti Yhdysvaltojen voittoa Neuvostoliitosta.

Elokuvassa entisen brittiläisen salaisen palvelun agentin perustama rikollisjärjestö Janus, kaappaa venäläiskenraali Ouromovin avustuksella kylmän sodan aikaisen, sähkölaitteita tuhoavia sähkömagneettisia säteitä ampuvan satelliitin kontrollijärjestelmän venäläisestä tukikohdasta. Kenraali Ouromov tuhoaa tukikohdan ampumalla sitä kaappaamallaan satelliitilla. Britit huomaavat tukikohdan tuhon vakoilusatelliitillaan ja he päättelevät tuhon laajuudesta, että kyseessä on ollut vain huhuksi aiemmin luultu Goldeneye-satelliittijärjestelmä. Amerikkalaisten tiedustelutietojen kommentoidaan tulevan CNN-uutiskanavalta, kommentti on hyvä esimerkki suhteiden viilentymisestä kylmän sodan jälkeen sekä brittiläisen itsetunnon kohottamisesta Bond-elokuvissa.

Bond lähetetään tutkimaan satelliittijärjestelmän katoamista. Tällä kertaa Bondin johtajana toimii perheellinen nainen, joka kutsuu Bondia ”seksistiseksi dinosaurukseksi ja jäänteeksi kylmän sodan ajoilta”. Elokuvan sitoo nykypäivään vielä seksuaalisesta häirinnästä puhuminen. Tiedusteltaessa Venäläisiltä tapahtuneesta he kommentoivat asian olleen onnettomuus, luottamusta idän ja lännen välillä ei kylmän sodan päättymisen jälkeenkään ole. Bond matkustaa Pietariin, jossa hän yrittää soluttautua rikollisjärjestö Janukseen entisen KGB agentin, Zukovskin avulla. Rikollisjärjestö on brittien tiedustelun mukaan toimittanut aseita Persianlahden sodan aikana irakilaisille. Tämä tekee Januksesta suoran vihollisen länsimaita, erityisesti Yhdysvaltoja kohtaan, joka taisteli Irakia vastaan Persianlahden sodassa, sekä uudelleen vuonna 2003 alkaneessa hyökkäyksessä Irakiin. Bondin soluttautuminen epäonnistuu, sillä rikollisjärjestöä johtava agentti 006 tunnistaa Bondin ja vangitsee hänet. 006 selittää rikolliseksi ryhtymisen motiivikseen rahan, hänelle ei pelkkä kiitos hyvästä työstä riitä palkkioksi. Bond pakenee paikalta ja saa selville, että Januksen avaruuslaseria kontrolloiva tukikohta sijaitsee jossain päin Kuubaa, jonne Bond suuntaa seuraavaksi. Kuubassa Bondia avustaa CIA:n agentti, joka eroaa Bondista niin pukeutumiseltaan kuin käytökseltään. Agentti on lihava ja pukeutuu kuin turisti.

Bondin onnistuu löytää Januksen tukikohta, jossa 006 selittää suunnitelmansa Bondille tämän jäätyä kiinni. 006 aikoo murtautua Lontolaisten pankkien tileille elektronisesti, sekä siirtää rahat omille tileilleen. Tämän jälkeen hän aikoo ampuu Lontoota kaappaamallaan satelliitilla tuhoten todistusaineiston rikoksestaan, sekä sekoittaen maailmanlaajuisen rahaliikenteen, kun Lontoon pörssin kaikki tiedot katoavat. Rikollisten juoni on erinomainen osoitus siitä, miten taloudellisella vallankäytöllä voi olla kauaskantoisia vaikutuksia. Bondin onnistuu estää 006:n suunnitelmat, sekä lopulta tappaa hänet kaksinkamppailussa. Bond pelastautuu räjähtävästä tukikohdasta viimehetkellä viidakoon, josta hän saa amerikkalaisilta kyydin pois maasta.

Elokuvan tapahtumat sijoittuvat pääosin Venäjälle ja Kuubaan. Bond-elokuvien tapahtumat eivät tavallisesti sijoitu Venäjälle, mutta rajojen avauduttua länsimaiset kuvausryhmät ovat päässeet paremmin maahan. Uskon, että tämä on ollut yksi päätekijä Venäjällä kuvattuihin tapahtumiin. Kuuba on Bond-elokuvissa ollut perinteinen rikollisten piilopaikka, joka on tuttu myös geopolitiikasta. Elokuvan teemat sijoittuvat kylmän sodan jälkeisten geopoliittisten teorioiden piiriin, kuten myös huomattavan moni, kylmän sodan aikana valmistunut Bond-elokuva. Rikollinen yrittää varastaa suunnattoman summan

rahaa ja samalla tuhota kansainvälisen pörssivaihdon ja sekoittaen rahaliikenteen pörssissä olevilta yrityksiltä.

7.4.2. Huominen ei koskaan kuole

Vuonna 1997 julkaistu *007 ja huominen ei koskaan kuole (Tomorrow Never Dies)* on Pierce Brosnanin toinen Bond-elokuva. Elokuvassa yksityinen mediaimperiumin johtaja Carver haluaa saada yksinoikeudet länsimaisena uutistoimistona lähetyksille Kiinassa. Tässä onnistuakseen Carver tekee yhteistyötä informaatioterroristien kanssa, joiden avulla hän manipuloi brittiläisen tykkiveneen Kiinan aluevesille. Kiinalaiset hävittäjät yrittävät pidättää brittialuksen, joka väittää olevansa kansainvälisillä aluevesillä. Paikalla on myös Carverin tutkassa näkymätön laiva, joka upottaa brittialuksen, sekä tuhoaa yhden kiinalaisten hävittäjästä. Kummatkin osapuolet luulevat toisen hyökänneen, joten asiasta kehkeytyy nopeasti kansainvälinen selkkaus, johon Carver tarjoutuu toimimaan välittäjänä. Brittiläiset lähettävät laivastonsa alueelle etsimään kadonnutta alustaan, tilanne kiristyy lähes sodan partaalle.

Brittiläisten tiedustelupalvelu huomaa, että Carverin uutinen tapahtumasta julkaistiin nopeammin kuin paikalliset viranomaiset asiasta tiesivät. Tästä johtuen Bond lähetetään Saksaan tutkimaan Carverin tekemisiä, jossa hän juhlistaa uuden tietoliikennesatelliitin laukaisua. Bond löytää paikalta amerikkalaisen gps-satelliittien kalibrointilaitteen, jonka avulla voidaan manipuloida gps-satelliiteilta saapuvaa informaatiota. Paikalle on Carveria tutkimaan saapunut myös kiinalaisagentti, jonka kanssa Bond ryhtyy tekemään yhteistyötä, jotta sota kahden maan välillä saadaan estettyä. Bond toimittaa gps-laitteen amerikkalaisille, joilta se on alun perin varastettu. Yhdysvallat haluaa virallisesti pysyä tilanteen ulkopuolella, mutta epävirallisesti CIA auttaa Bondin Etelä-Kiinan merelle, jonne brittien laiva on uponnut. Bond löytää laivan ja havaitsee, että sen sisältä on viety yksi risteilyohjus. Alusta tutkimaan saapuu myös kiinalaisagentti, jota Carverin miehet ovat seuranneet.

Bond ja kiinalaisagentti vangitaan ja kuljetetaan Kiinaan, jossa Carverin rikolliskumppaniksi paljastuu kiinalainen kenraali Chang, jonka on tarkoitus nousta Kiinan johtoon sen jälkeen, kun Carver laukaisee varastamansa brittiohjuksen Pekingiin

tappaen Kiinan ylimmän johdon. Chang antaisi Carverille yksinoikeudet uutislähetyksille Kiinassa ja samalla Carverin mediaimperiumista tulisi maailman vaikutusvaltaisin. Carverin mukaan perinteinen sotiminen on vanhanaikaista nykypäivän informaatiovirtoja täynnä olevassa maailmassa. Näiden informaatiovirtojen manipulointi on tehokkaampaa kuin perinteinen aseilla uhkailu. Bond ja kiinalaisagentti onnistuvat pakenemaan Carverin tukikohdasta kiinalaisagentin tukikohtaan, josta käsin he ryhtyvät etsimään Carverin käyttämän häivelaivan mahdollista sijaintia. Heidän onnistuu löytää häivelaivan kotisatama ja nousta aluksen kyytiin, kun alus suuntaa kohti brittien laivastoa. Carver on itse kyydissä ja hänen aikomuksenaan on ampua risteilyohjus häivelaivasta, joka olisi piiloutuneena brittien laivaston lähelle. Tämä antaisi kiinalaisille mielikuvan siitä, että britit olisivat ohjuksen laukaisseet. Bond ja kiinalaisagentti ilmoittavat aluksen sijainnin kiinalaisille ja briteille, jotka ryhtyvät ajamaan Carverin alusta takaa. Bond estää Carverin aluksen pakenemisen, sekä lopulta tappaa itse Carverin.

Elokuvan tapahtumat sijoittuvat pääosin Kiinaan, joka on ollut monesti aiemmissa Bond-elokuvissa huomion keskipisteenä. Geopolitiikassa Kaakkois-Aasian konfliktivyöhyke on ollut jo pitkään huomion kohteena. Useasti aikaisemmin Bond-elokuvissa länsimaita vastustavat voimat ovat saapuneet Kiinasta, mutta itse elokuvan sijoittamista Kiinaan ei aiemmin ole tapahtunut. Uskon, että kylmän sodan päättyminen ja kansainvälisten suhteiden parantuminen on vaikuttanut siihen, että Bond-elokuvia voidaan kuvata uusissa, aiemmin ideologisesti länsimaita vastaan olevissa maissa. Elokuvassa kommunistinen agentti kuvataan selkeästi positiivisessa valossa. Elokuvan teema sijoittaa sen suoraan kriittisen geopolitiikan ytimeen, jossa tärkeänä ovat informaation käyttö ja sen esittäminen politiikan sekä ideologisen vallan luomisen välineenä.

7.4.3. Kun maailma ei riitä

Vuonna 1999 valmistuneen *Kun maailma ei riitä* (*The World is Not Enough*) –tapahtumat sijoittuvat kansainvälisten öljymarkkinoiden ympärille. Elokuvan alussa Bond on Espanjassa, hankkimassa takaisin brittiläisen öljymiljonäärin aiemmin kaapatusta tyttärestään maksamia lunnasrahoja. Bond saa rahat käsiinsä ja toimittaa ne brittiläisen salaisen palvelun tukikohtaan, josta öljymiljonäärin on määrä hakea rahansa takaisin. Rahoja on käsitelty siten, että miljonäärin kantama medaljonki räjäyttää rahat tappaen

miehen ja tuhoten osan salaisen palvelun päämajasta. Öljyimperiumin perii miljonäärin tytär Elektra, joka on itse asiassa järjestänyt isänsä tappamisen yhdessä kaappaajansa, tunnetun terroristin Viktor Zokasin kanssa. Tämä on toiminut Venäjällä, Pohjois-Koreassa, Afganistanissa, Bosniassa, Irakissa, Iranissa, Beirutissa ja Kamputseassa aiheuttaen kaikkialla kaaosta. Britit ovat kerran yrittäneet saada Zokasin hengiltä ja melkein onnistuneet siinä, joten Zokas aikoo kostaa salaiselle palvelulle tämän käyttäen Elektraa kostonsa välikappaleena.

Bond lähetetään suojelemaan Elektraa, joka on Azerbaidzanissa rakentamassa isänsä kesken jäänyttä öljyputkea. Öljyputki halutaan rakentaa Turkin kautta, ohi Iranissa, Irakissa ja Syyriassa olevien terroristien, jotka eivät sallisi länsimaisen öljyputken kulkemista alueidensa läpi. Azerbaidzanissa Bond onnistuu soluttautumaan Zokasin miesten joukkoon tekeytymällä venäläiseksi ydintiedemieheksi. Bond kuljetetaan Kazakstanissa olevaan vanhaan kaivokseen, jossa puretaan venäläisiä ydinkärkiä. Zokas miehineen on soluttautunut paikalle aikomuksenaan ydinkärjen varastaminen. Bond yrittää estää tapahtuman, mutta epäonnistuu ja Zokas pääsee karkuun ydinkärjen kanssa. Ennen karkuaan Zokas käyttää samaa sanontaa kuin Elektra, jota Bond ryhtyy epäilemään Zokasin kumppaniksi. Bond palaa takaisin Azerbaidzaniin, jossa Zokas on laittanut puolet ydinaseen sisällä olevasta plutoniumista Elektran öljyputkeen. Bond menee estämään räjäytystä, jolloin Elektra kaappaa paikalle saapuneen M:n, Bondin esimiehen. Bond lavastaa oman kuolemansa räjähdyksessä, jotta pääsee rauhassa tutkimaan tilannetta. M kuljetaan Turkkiin, jonne Bond saapuu kuultuaan, että Elektralle kuljetetaan sinne tarvikkeita. Elektra ja Zokas ovat hankkineet Venäläisen ydinsukellusveneeseen, jonka ydinreaktoriin Zokas aikoo laittaa lopun plutonium saaden aikaan tuhoisan ketjureaktion. Syntyvä räjähdys saastuttaisi Bosborinsalmen ja Istanbulin, jota pitkin ei enää voisi kuljettaa öljyä länteen. Elektran öljyputkesta tulisi ainoa vaihtoehto länsivaltioille. Vankina olevan M:n onnistuu lähettämään signaali Bondille omasta olinpaikastaan. Bond hyökkää paikalle yhdessä Goldeneyestä tutun KGB-agentti, Zukovskin ja hänen miestensä kanssa. Bond tappaa Elektran ja tunkeutuu ydinsukellusveneeseen, jonka venäläinen miehistö on korvattu Zokasin joukoilla. Bondin onnistuu estää suunnitelmat reaktorin räjäyttämiseksi, tappaa Zokas ja lopulta upottaa sukellusvene.

Elokuvan keskiössä on öljy ja sen kuljettaminen länteen. Öljy oli 90-luvulla taloudellisen vallan sekä maailmanpolitiikan keskeisimpiä kysymyksiä. Yhdysvallat ovat turvanneet

oman öljynsaantinsa Persianlahden sodalla, sekä vuonna 2003 alkaneella sodalla Irakia vastaan. Elokuvan tapahtumat sijoittuvat pääasiassa Itä-Eurooppaan ja Turkkiin. Itä-Euroopan maat ovat erityisesti olleet Bond-elokuvissa esillä kylmän sodan päättymisen jälkeen. Pääasiassa nämä valtiot kuvataan heikkoina paikkoina, jossa terroristit voivat rauhassa työskennellä. Zokas sidotaan Yhdysvaltojen käyttämään roistovaltiopoliittikkaan kertomalla hänen toimistaan terroristeja tukevien, Yhdysvaltojen nimeämien ”roistovaltioiden” sisällä.

Ensimmäistä kertaa Bond-elokuvissa brittiläisen salaisen palvelun kimppuun hyökätään suoranaisesti. Ensin salaisen palvelun tukikohdassa räjähtää pommi ja myöhemmin elokuvassa Bondin johtaja, M kaapataan. Tällä halutaan selkeästi osoittaa terroristien vaarallisuus ja kapasiteetti hyökätä huippusalaista MI6:tta vastaan. Jälleen länsivaltioita vastustavana voimana on yksityishenkilö tai hänen johtama rikollisorganisaatio.

7.4.4. Kuolema saa odottaa

Vuonna 2002 valmistunut *Kuolema saa odottaa (Die Another Day)* on Pierce Brosnanin viimeinen esiintyminen Bondina. Tällä kertaa elokuvan teema keskittyy Pohjois-Koreaan. Elokuvan alussa Bond on suorittamassa tehtävää Pohjois-Koreassa, jossa Bond soluttautuu pohjoiskorealaisen Everstin tukikohtaan Pohjois-Korean de-militarisoidulla vyöhykkeellä. Everstin poika, Zhao myy aseita Afrikkaan, joka käyttää kauppavarana konfliktitimanteja, jotka ovat YK:n kauppasaarrossa. Pohjoiskorealaisille selviää Bondin henkilöllisyys, joten Bond yrittää paeta paikalta. Hän luulee Zhaon kuolleen pakoyrityksensä aikana, mutta tämä jää eloon ja esiintyy myöhemmin elokuvassa kasvoleikkauksien avulla brittiläisenä monimiljonäärinä. Bond jää vangiksi ja häntä ryhdytään kiduttamaan, jotta tämä puhuisi. Bond on vankina 14 kuukautta, kunnes britit ja amerikkalaiset vaihtavat Bondin pohjoiskorealaiseen terroristiin. Bondia pidetään petturina, koska amerikkalainen agentti teloitettiin Pohjois-Koreassa viikko ennen Bondin vaihtoa ja agentin nimennyt tieto tuli Bondia vankina pitävästä tukikohdasta. Bond vaihdettiin terroristiin, koska britit luulivat Bondin ratkenneen kuulusteluissa ja ryhtyneen kertomaan pohjoiskorealaisille salaisia tiedustelutietoja.

Bondilta otetaan salaisen agentin status pois ja jätetään vangiksi brittien tukikohtaan, Hong Kongin edustalla, josta Bond kuitenkin onnistuu pakenemaan. Hong Kongissa Bond ryhtyy tekemään yhteistyötä kiinalaisen tiedustelupalvelun kanssa, jotka eivät ole tyytyväisiä pohjoiskorealaisiin, jotka ovat tappaneet heidän agenttejaan. Kiinalaiset kustantavat Bondin Kuubaan, jonne Bondiin vaihdettu terroristi on viety saamaan plastiikkakirurgista hoitoa. Bond saa klinikan sijainnin selville kuubalaisen kontaktin avulla. Bond tapaa Kuubassa myös amerikkalaisen NSA:n (*National Security Agency*) naisagentin, jonka kanssa Bond ryhtyy myöhemmin tekemään yhteistyötä. Bond tunkeutuu klinikalle, jossa Zhao saa kasvonmuokkaushoitoja. Zhao pakenee, mutta Bond löytää Zhaon tavaroista timantin, jonka kemiallinen koostumus on identtinen afrikkalaisten konfliktitimanttien kanssa. Tämän lisäksi timantista löytyy brittimiljonääri Gustav Gravesin nimellä kulkevan Zhaon laserkaiverrus. Bond matkaa takaisin Englantiin, jossa hän esittelee M:lle saamansa todistusaineiston, joka linkittää Gravesin afrikkalaisiin konfliktitimantteihin. M antaa Bondille luvan tutkia Gravesia epävirallisesti. Tämä on ansainnut poliittista arvovaltaa lahjoituksillaan. Bond ei tiedä, että salainen palvelu on jo soluttautunut Gravesin operaatioihin. Graves on onnistunut lahjomaan soluttautujana toimiva brittiagentti puolelleen, joka on toiminut pohjoiskorealaisten tiedonantajana siitä lähtien.

Bond matkustaa Islantiin, jossa Graves esittelee paikalle kutsutuille vieraille Ikarosatelliitin, joka heijastaa timanttien avulla auringonvaloa suurella intensiteetillä maahan. Valoa voitaisiin käyttää energianlähteenä, mutta Gravesin suunnitelmissa on käyttää Ikarosta Koreoiden välisen miinakentän tuhoamiseen. Bond saa selville Gravesin suunnitelmat ja hän onnistuu pakenemaan Gravesin tappajien käsistä Etelä-Koreaan, jonka de-militarisoidulla vyöhykkeellä on amerikkalaistukikohta. Tällä välin Gravesia tukevat sotilaskomentajat ovat suorittaneet vallankaappauksen Pohjois-Koreassa. Nämä ryhtyvät keskittämään joukkojaan de-militarisoidun vyöhykkeen reunamille. Vakoilusatelliittien avulla länsivaltiot tietävät Gravesin sijainniksi pohjoiskorealaisen lentotukikohdan, jonne M lähettää Bondin. Amerikkalaiset eivät luota brittien kykyyn hoitaa tilannetta, joten he lähettävät naisagenttinsa Bondin matkaan. Agenttien onnistuu tunkeutua Gravesin lentokoneeseen, jonne on tämän lisäksi kerääntynyt vallankaappauksen takana olleita sotilaskomentajia. Graves aloittaa koreoiden välisen miinakentän tuhoamisen, jotta pohjoiskorealaiset voivat ulottaa sotilaallisen valtansa maansa ulkopuolelle hyökkäämällä ensin Etelä-Koreaan ja sieltä muualle Aasiaan, kuten Japaniin. Graves ei pelkää

ydinaseita, sillä satelliittinsa avulla hän voi tuhota ne lennosta. Bond ja amerikkalaisagentti onnistuvat tuhoamaan Gravesin lentokoneen, jota ennen Graves ja loikannut brittiagentti surmataaan. Radikaalit kenraalit kuolevat Gravesin lentokoneen kyydissä, joten avointa sotaa ei Koreoiden välille synny.

Elokuva sijoittuu Kuubaan, Englantiin, Islantiin ja Pohjois-Koreaan. Kuuba ja Pohjois-Korea ovat selkeästi maailman geopolitiikassa keskeisiä maita, erityisesti Pohjois-Korea on tullut näkyväksi 90-luvulla. Elokuvasa radikaalit pohjoiskorealaiset kenraalit aikovat aloittaa maailmansodan Zhaon avustuksella. Pohjois-Korean hallinto sinällään ei ole länsimaita vastustava voima, vaan vallankaappauksen tekevät kenraalit Zhaon johdolla. Elokuva on geopolitiisesti erittäin ajanmukainen niin sijainniltaan kuin teemoiltaan.

7.4.5. Casino Royale

Vuonna 2006 valmistunut *Casino Royale* on Daniel Craigin ensiesiintyminen Bondina. Elokuva on Flemingin samannimisen esikoiskirjan uusintakuvaus, joka on päivitetty nykypäivään. Elokuva on samalla tarina siitä, kuinka Bondista kehkeytyy kaikkien tuntuma 007. Elokuvan alussa Bond ansaitsee 00-statuksen tappamalla britannian salaisuuksia myyvän, korkea arvoisen salaisen palvelun jäsenen Tsekkoslovakiassa. Elokuvan varsinainen teema pyörii kansainvälisen terrorismin ja rahaliikenteen ympärillä.

Elokuvan alussa ugandalainen sissipäällikkö luovuttaa suuren summan rahaa Le Chiffre – nimiselle pankkiirille, jonka tarkoituksena on saada käteinen talletettua laillisesti pankkeihin, josta sissipäällikkö voisi myöhemmin nostaa sen takaisin itselleen. Le Chiffren tarkoituksena on käyttää sissipäällikön rahat kansainvälisessä pörssissä olevan lentoyhtiön osakkeisiin. Mikäli lentoyhtiön osakkeen arvo romahtaa, Le Chiffre ansaitsee pörssiä manipuloimalla sissipäällikön rahat laillisesti takaisin, jotka hän voi tallettaa pankkeihin sissipäällikön noudettavaksi. Le Chiffren on tarkoituksena estää lentoyhtiön uuden matkustajakoneen neitsytmatka ja näin lentoyhtiön pörssikurssi romahtaisi ja Le Chiffre saisi sijoittamansa rahat takaisin. Kyseessä on siis virtuaalisten rahavirtojen manipuloiminen taloudellisen vallan avulla.

Alussa Bond on Madagascarilla tunnetun afrikkalaisen pommimiehen perässä, joka on saanut toimeksiannon Le Chiffreltä, Bond seuraa miestä Mambutun, kuvitteellisen afrikkalaisen valtion suurlähetystöön, jossa tappaa miehen valvontakameroiden edessä. M ei ole tyytyväinen Bondin toimintaan, sillä MI6 olisi halunnut tietää, kuka rahoittaa kansainvälistä terroristiverkkoa, jonka jäsen pommimies oli. Pommimiehen kännykässä olevan viestin perusteella Bond lähtee Bahamaaarille, josta Le Chiffren alaisena toimiva terroristi elää. Bond selvittää miehen henkilöllisyyden ja tätä kautta myös tämän suhteen Le Chiffreen, josta tulee jutun pääepäilty. Bond matkustaa Le Chiffren alaisen perässä Miamiin, jossa Bond estää Le Chiffren suunnitelmat tuhota tämän lentoyhtiön neitsytlento. Le Chiffre velkaantuu sissipäällikölle ja rahat takaisin saadakseen hän järjestää pokeriturnauksen Montenegrossa, johon Bond valtuutetaan osallistumaan. Tarkoituksena on, että Bond voittaa Le Chiffren turnauksessa ja tarjoaa tälle turvapaikkaa Englannista, mikäli Le Chiffre suostuu paljastamaan tietoja terroristiverkostosta, johon hän kuuluu. Montenegrossa Bondin seuraan liittyy brittiläinen valtionvarainministeriön edustaja, joka huolehtii Bondin rahoituksesta. Bond häviää brittien hänelle luovuttamat rahat, mutta paikalla oleva CIA:n agentti Felix Leiter suostuu tukemaan Bondia lopputurnauksen ajan, mikäli amerikkalaiset saavat etuoikeuden Le Chiffreen. Bond voittaa pelin, mutta hänet sekä brittien valtiovarainministerin edustaja vangitaan Le Chiffren miesten toimesta. Le Chiffre ryhtyy kiduttamaan Bondia, jotta tämä luovuttaisi Le Chiffren tarvitsemat tiedot rahojen saamiseksi. Paikalle saapuvat terroristiverkossa Le Chiffren yläpuolella olevat henkilöt, jotka tappavat hänet ja päästävät Bondin sekä kaapatun valtionvarainministerin edustajan vapaaksi.

Bond matkustaa Venetsiaan tämän edustajan kanssa, jossa nainen pettää hänet ja siirtää rahat omalle tililleen, tarkoituksenaan antaa rahat Le Chiffren yläpuolella toimiville terroristeille, jotta hänen kaapattu poikaystävänsä vapautetaan. Bond pääsee naisen jäljille ja ryhtyy taistelemaan häntä tapaavia miehiä vastaan saadakseen varastetut rahat takaisin. Loppujen lopuksi nainen kuolee ja rahat päätyvät terroristijohtajalle, jonka tiedot Bond urkkii kuolleen naisen puhelimesta. Bond lähtee jahtaamaan terroristijohtajaa, mutta elokuva loppuu poikkeuksellisesti ”kesken”, eli Bond ei saa selvitettyä rikosvyyhtiä kokonaisuudessaan.

Elokvassa teemana on rahavirtojen manipulointi. Länsivaltioita ei sinällään uhata elokuvassa, vaan elokuva keskittyy terroristiorganisaatiossa toimivan pankkiirin

saamiseksi länsivaltojen palvelukseen. Elokuvan tapahtumat sijoittuvat pääasiassa Eurooppaan, vaikka alun sissipäällikkö ja varsinainen rikollisten rahojen lähde onkin afrikkalainen. Elokvassa on paljon pettureita, myös länsimaalaisten keskuudessa, joka osoittaa kylmän sodan kaksijakoisen tilanteen muuttuneen pysyvästi monimutkaisempaan suuntaan. Elokuva sijoitetaan kylmän sodan jälkeiseen ajanjaksoon myös viittaamalla Bondin esimiehen M:n kaipuuta kylmän sodan aikoihin.

8. JOHTOPÄÄTÖKSET

8.1. Yhteenveto

Maailma on muuttunut merkittävästi sinä aikana, kun James Bond –elokuvia on valmistettu. Ajanjakso ensimmäisen, vuonna 1962 valmistuneen Bond-elokuvan ja viimeisimmän, vuonna 2006 julkaistun Bond-elokuvan välillä on pitkä, yli 40 vuotta. Tämän työn tutkimuskysymyksistä tärkeimmäksi asetin sen, kuinka geopolitiikan eri aikakaudet ovat havaittavissa Bond-elokuvissa. Muiksi tutkimuskysymyksiksi asetin mm. englantilaisen identiteetin heijastumisen Bond-elokuvissa, sekä mahdollisten elokuvista kumpuavien mielenkiintoisten yksityiskohtien analysoinnin. Tämän selvittääkseni katsoin jokaisen Bond-elokuvan ja analysoin elokuvasta tehtävän teeman, tapahtumien sijainnin, Bondia vastaan asettuvan voiman laadun sekä muut seikat, jotka koin tärkeiksi tutkimuskysymyksiä selvittäessä. Ennakkokäsitykseni mukaan Bond-elokuvissa näkyvät eri geopolitiikan aikakaudet, kylmän sodan ideologinen valtakamppailu lännen ja idän välillä, 1980-luvun ”uuden” geopolitiikan nousun myötä suurvaltojen taloudellinen valtakamppailu ja 1990-luvun kriittisen geopolitiikan esittämä yksilöiden ja muiden, ei-valtiollisten organisaatioiden harjoittaman poliittisen vallan esiintyminen myös elokuvissa.

Analyysin alkuvaiheessa sain pian havaita, että Bond-elokuvat ovat geopolitiisilta teemoiltaan erittäin nykyaikaisia. Länsivaltioita vastaan asettuu yleisesti ottaen joko yksilö tai yksilöiden johtama organisaatio, jolla ei useimmiten ole sidoksia mihinkään ideologiseen ryhmittymään. Tämä on erityisesti havaittavissa kylmän sodan toisen vaiheen Bond-elokuvissa, joissa länttä uhkasi useassa vaiheessa SPECTRE, kansainvälinen terroristiorganisaatio. Terroristiorganisaatioiden huomioiminen geopolitiikan teorioissa, politiikkaa tuottavana elimenä tuli varsinaisesti vasta vuoden 2001 terroristi-iskujen jälkeen. Siksi on erittäin mielenkiintoista, että Bond-elokuvissa SPECTRE-terroristiorganisaatio ilmaantuu jo 1960-luvun alussa sekoittamaan maailmanpoliittista voimatasapainoa idän ja lännen välille. Bond-elokuvat eivät kuvaa maailmaa yhtä kaksijakoisena tai yksinkertaisena kuin maailmanpolitiikka tai perinteinen geopolitiikka. Se käsittelee rohkeasti suurvaltojen välistä valtapeliä lisäämällä pelilaudalle uusia pelaajia, joita on ryhdytty huomioimaan politiikan tekijöinä vasta kriittisen geopolitiikan myötä.

Bond-elokuvissa osoitetaan alusta saakka, että maailman voimakkaan ideologisen kaksinapaistumisen lisäksi sen geopolitiikassa toimii myös suurvaltojen ulkopuolisia tekijöitä. SPECTRE:n lisäksi Bond-elokuvissa esiintyvät tällaisina tekijöinä erilaiset rikkaat yksilöt ja heidän johtamansa organisaatiot.

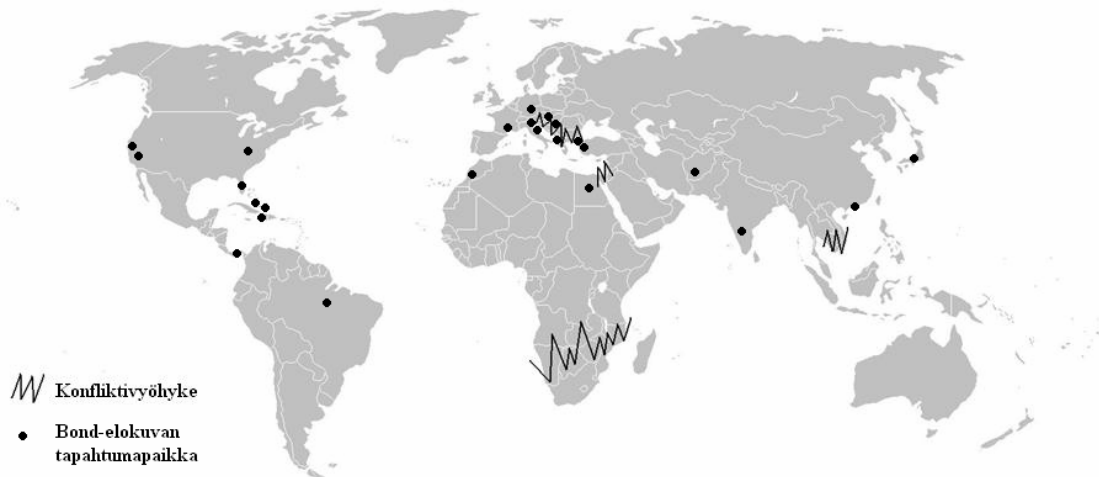
Neuvostoliiton verraten pieni rooli Bond-elokuvissa on myös huomiota herättävää. Neuvostoliiton tai myöhemmin Venäjän hallitus ei toimi länttä vastustavana voimana kuin yhdessä elokuvassa, vuonna 1981 valmistuneessa *Erittäin salaisessa*, joka on ensimmäinen liennytyksen loppumisen jälkeinen Bond-elokuva. Tämä luultavasti on syynä sille, miksi juuri kyseisessä elokuvassa Neuvostoliiton hallitus vastustaa länttä. Lännen ja Neuvostoliiton välillä on toki useassa Bond-elokuvassa kitkaa, joka johtaa mahdollisesti ydinsotaan, mutta sotaan yllyttämässä ja molempia osapuolia manipuloimassa on yleensä kolmas osapuoli. Mikäli länttä on vastustanut valtio, on tämä Bond-elokuvien tapauksessa ollut yleensä Kiina. Mielenkiintoiseksi tämän tekee se, että Kiina on toiminut Neuvostoliitosta erillisenä voimakeskittymänä vasta Vietnamin sodan päätyttyä vuonna 1975. Syitä Kiinan toimimiseen länttä vastustavana voimana on varmasti useita. Mielestäni elokuvamaailman vaatimukset ovat yksi päätekijä. Neuvostoliittoa kuvaavia elokuvia valmistettiin kylmän sodan aikana runsaasti. Yleisön mielenkiintoa piti yllä Bond-elokuvien ratkaisu tuoda kylmän sodan ”yhtälöön” mukaan myös muita kommunistisia valtioita, joista Kiina suurella koolla on luonnollinen valinta. Geopolitiikan näkökulmasta ajateltuna Kiinasta on ryhdytty puhumaan itsenäisenä valtakeskittymänä vasta 1970-luvun lopulla. Onko Bond-elokuvissa Kiinan nostaminen Venäjää vastustavaksi voimaksi tarkoittanut sitä, että Neuvostoliiton maailmanpoliittisen voiman heikkenemistä on osattu odottaa. Kiinan toimiminen Neuvostoliittoa vastaan toimii voimakkaana mielikuvana katsojalle siitä, että kommunistisessa blokissa yhteistyö ei suju yhtä hyvin kuin lännessä.

Tässä työssä käytetty kylmän sodan teoreettinen jako eri aikakausiin on havaittavissa myös Bond-elokuvissa. Valtaosa kylmän sodan toisen vaiheen elokuvista sijoittuu tapahtumiltaan Euraasian mantereen ulkopuolelle. Voidaan todeta, että kylmän sodan toisessa vaiheessa tapahtunut kommunismin leviäminen Euraasian mantereen ulkopuolelle, on vaikuttanut Bond-elokuvien tapahtumien sijoittamisessa. Sen ajan Bond-elokuvista *Salainen agentti 007 Istanbulissa* sekä *Hänen majesteettinsa salaisessa palveluksessa* tekevät sijaintiensa puolesta poikkeuksen. *Salainen agentti 007 Istanbulissa*

sijoittuu tapahtumiltaan Turkkiin, joka on ollut kylmän sodan geopolitiikassa mukana sen geostrategisesti tärkeän sijaintinsa vuoksi. Tämä selittää Turkin käyttöä elokuvan tapahtumapaikkana. Ainoastaan *Hänen majesteettinsa salaisessa palveluksessa* Sveitsin sijainnillaan tekee poikkeuksen, eikä sen voida katsoa noudattavan tässä mielessä geopolitiikan teorioita.

Kylmän sodan viimeisen vaiheen Bond-elokuvien tulisi sijoittua Euraasian mantereelle, sillä aikakauden keskiössä geopolittisissa teorioissa on kommunismin vetäytyminen takaisin Euraasian mantereelle Yhdysvaltojen kontrolloimasta merimaailmasta. Mielenkiintoista on, että lähes jokaisen kylmän sodan viimeisen vaiheen Bond-elokuvat sijoittuvat ainakin osittain tärkeiltä tapahtumiltaan Euraasian mantereelle. Ainoastaan *007 ja lupa tappaa* tekee poikkeuksen, jonka tapahtumat sijoittuvat Etelä-Amerikkaan. *007 ja lupa tappaa* sijoittuu muuten teemoiltaan kriittisen geopolitiikan piiriin kansainvälisestä huumekaupasta puhuttaessa.

Konfliktivyöhykkeiden vaikutus Bond-elokuvien tapahtumien sijainteihin on parhaiten havainnollistettavissa kartasta (Kuva 7), johon on merkitty kylmän sodan aikaiset konfliktivyöhykkeet ja Bond-elokuvien sijoittuminen suhteessa niihin.

Kuva 7. Kylmän sodan Bond-elokuvat ja konfliktivyöhykkeet (Cohen 1973, 85 – 87)

Kuten kuvasta voi helposti nähdä, sijoittuvat kylmän sodan Bond-elokuvat pääasiassa Kaakkois-Euroopassa olevan konfliktivyöhykkeen välittömään läheisyyteen. Bond-elokuvien sijoittaminen geostrategisesti merkittävien konfliktivyöhykkeiden läheisyyteen

antaa selkeitä viitteitä siihen, että eri alueiden geostrateginen asema on huomioitu Bond-elokuvia tehtäessä. Huomionarvoista on myös se, ettei Afrikan konfliktivyöhykettä ole huomioitu Bond-elokuvien tapahtumissa. Tämä johtunee siitä, että muiden muassa Iso-Britanniassa oli alueella siirtolaisia. Siirtomaavaltujen konflikteja ei haluta tuoda julkisuuteen, sillä niiden itsenäistyttyä entisten siirtomaaisäntien valta maailmalla vähenee, Iso-Britannian ollessa näistä yksi. Tapahtumien kuvaaminen olisi vahingoittanut brittien kansallista identiteettiä.

Kylmän sodan päättymistä ”juhlistetaan” ensimmäisessä, kylmän sodan päättymisen jälkeen julkaistussa Bond-elokuvassa. *007 ja kultainen silmä* omistaa koko alkuteksteissä esiintyvän teeman kommunistisien symbolien tuhoamiselle. Tämä toimii katsojalle tehokkaana muistuttajana kylmän sodan häviäjistä. Muissa kylmän sodan jälkeisissä Bond-elokuvissa kylmän sodan aikoja lähinnä muistellaan kaiholla, tai viitataan Bondin kuuluvan kylmän sodan tunnelmiin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että Bondista olisi tullut tarpeeton, vaan länttä uhkaavat voimat tulevat vain eri taholta.

Yhdysvallat on johtanut kylmän sodan jälkeistä maailmanjärjestystä. Bond-elokuvien tulee seurata Yhdysvaltojen harjoittamien geopoliittisten käytänteiden sijaintia maailmalla, mikäli ne haluavat sitoa elokuvien tapahtumat nykypäivän geopoliittisiin teemoihin. Kylmän sodan jälkeisistä Bond-elokuvista ainoastaan *Kuolema saa odottaa* sijoittaa Bondin tehtävän Yhdysvaltojen nimeämien ”roistovaltioiden” mukaan. Kyseessä oli Bondin tehtävä pohjoiskorealaista terroristia vastaan. Muita Yhdysvaltojen priorisoimia geopoliittisia teemoja ovat olleet öljy, jota Bond-elokuvat käsittelevät sijoittamalla tehtävän pikemminkin Turkkiin kuin Persianlahdelle. Yhdysvaltojen harjoittama sota Islamia vastaan on Bond-elokuvissa jätetty kokonaan käsittelemättä, joka osaltaan on osoitus siitä, että nykypäivän maailmanpolitiikkaa vaivaava yksinkertaistaminen ei ole yltänyt Bond-elokuviin.

Näyttää siltä, että tämän tutkimuksen valossa Bond-elokuvia voi kutsua geopoliittisesti valveutuneeksi populaarikulttuuriksi. Tällä tarkoitan sitä, että jo 1960-luvulla valmistuneissa Bond-elokuvissa käsitellyt teemat voidaan paremmin sijoittaa oman aikakauden geopolitiikan teorioiden sijasta 1980- ja 1990-luvun geopolitiikan teorioihin. Sijaintinsa perusteella Bond-elokuvat seuraavat melko tarkasti oman aikansa

maailmanpoliittisia tapahtumia ja samalla myös geopolitiikan teorioita, vaikka tehtävät ovat yksityiskohdiltaan edistyksellisiä.

Geopolitiikan lisäksi tarkkailin Bond-elokuvista sitä, miten brittiläisyys esitetään elokuvissa. Esitetäänkö se muista kansallisuuksista poikkeavasti, esimerkiksi brittiläistä identiteettiä kohottavalla tavalla. James Bond edustaa Bond-elokuvissa yleensä maailman viimeistä puolustusrintamaa, ei pelkästään länsimaisen maailman, vaan myös joissakin tapauksissa kommunistisen maailman. Bond ja Bondin ”brittiläisyys” ovat eräs elokuvan kantavia teemoja. Bondin äly, sujuvasanaisuus, laaja-alainen sivistyneisyys ja naisten hurmaamisen taito toimii erinomaisesti entisen siirtomaavallan identiteetin kohottajana. Iso-Britannian maailmanpoliittinen valta oli toisen maailmansodan jälkeen vähentynyt huomattavasti, kun sitä verrataan siirtomaa-ajan maailmanherruuteen. Se tosiasia, että brittiläinen Bond pikemminkin kuin amerikkalainen CIA:n agentti kiertää ympäri maailmaa pelastamassa sitä, on brittiläisen Flemingin osoitus kansakuntansa voimavarasta toimia yhä aktiivisena tekijänä maailmanpolitiikassa. Bondin käytöstavat, viinien tuntemus ja erehtymätön maku niin naisien, autojen kuin viinien suhteen ovat erinomaisia keinoja kohottaa Bond-elokuvia katsovan brittiläisyleisön tunnetta siitä, että he ovat parempia kuin muut elokuvassa esiintyvät kansallisuudet, mukaan lukien amerikkalaiset.

Amerikkalaiset agentit esitetään yleensä Bondia avustavina henkilöinä, jotka toimittavat Bondille viestejä, viettävät iltansa motelleissa syöden paistettua kanaa ja kiroillen ahkerasti samalla, kun Bond kuvataan täysin päinvastaisesti. Bond toimii useassa elokuvassa silloinkin, kun amerikkalaisagentit eivät määräyksiensä sitomina tee mitään. Tämä on mielestäni osoitus siitä, miten yksilölle suunnattu valta kanavoituu Bond-elokuvissa myös itsensä James Bondin kautta. Bondin ”lupa tappaa” on äärimmäinen osoitus yksilölle suotavasta vallasta. Tällaista ei esimerkiksi amerikkalaisagenteilla koskaan mainita olevan. Voidaan todeta, että Bond-elokuvilla on brittiläistä kansallisidentiteettiä nostava vaikutus ja mielestäni tämä on täysin tarkoituksellista. Brittiläisen identiteetin kohottamisen välineenä Bond-elokuvissa toimii nimenomaan Bond. Brittien maailmanpoliittinen asema asetetaan kyseenalaiseksi useassa Bond-elokuvassa. Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton/Venäjän välien kiristyminen on useammin Bond-elokuvan teeman keskiössä kuin Britteihin kohdistuva uhka. Siinä mielessä Bond-elokuvien tekijät ovat seuranneet maailmanpolitiikan keskeisiä tapahtumia.

Euroopan Unionin muodostaminen vuonna 1993 on jäänyt Bond-elokuvissa vähälle huomiolle. Vuonna 1995 valmistuneessa *007 ja kultaisessa silmässä* terroristit kaappaavat sotilaallisen ”eurokopterin”, joka on elokuva-sarjan ainoita viitteitä siitä, että Euroopasta muodostuisi maailmanpoliittisesti tärkeä elin. Tämä on sinällään mielenkiintoista, sillä Iso-Britannia on eräs EU:n tärkeimmistä jäsenistä, mutta maa ei ole ottanut käyttöön muualla Euroopassa pitkälti hyväksyttyä Euroa rahayksiköksi. Tämä viittaa Iso-Britannian korkeaan kansalliseen identiteettiin, jonka heijastuminen Bond-elokuvien teemoihin voi näkyä juuri Euroopan Unionin puuttumisena.

Tämän työn vertaaminen aikaisempiin tutkimuksiin on ongelmallista, sillä työ on ensimmäinen laatuaan. Siinä mielessä, että Bond-elokuvia lähestytään maantieteellisen geopolitiikan perspektiivistä. Jeremy Blackin teos *The Politics of James Bond* käsittelee Bond-elokuvia politiikantutkimuksen historian näkökulmasta. Pidän melko varmana sitä, että tällä hetkellä maailmanpolitiikassa meneillään oleva myllerrys heijastuu tulevaisuuden Bond-elokuviiin samalla tavalla kuin kylmän sodan tapahtumat. Kyseessä ei varmastikaan ole puhdas tiedon levittäminen ihmisille, vaan markkinavoimien sanelema ehto sijoittaa Bond-elokuvat ihmisten tuntemaan maailmanpoliittiseen ympäristöön. Uusimman Bondin ensi-iltasuosio on ollut valtaisa ympäri maailmaa. Tämä viittaa siihen, että myös nykypäivän kansalaisia kiinnostavat Bond-elokuvat samalla tavalla kuin 60 vuotta sitten. Itse toivon, että Bond-elokuvat eivät ryhdy harjoittamaan teemoillaan Yhdysvaltojen ajamaan geopolitiikkaa, josta geopolitiikan teorioitsijat käyttävät termiä ”kulttuurien välinen sota”.

8.2. Loppusanat ja jatkotutkimusaiheet

Tutkimustyössä on aina otettava huomioon se, miten hyvin tutkija omasta mielestään on tutkimuksen teossa onnistunut. Tässä nimenomaisessa tapauksessa elokuvien analyysi jäi melko pinnalliseksi johtuen elokuvien runsaasta määrästä verrattuna siihen, miten pitkä aika elokuvien analysointiin käytettiin. Toisaalta tämän työn tarkoituksena oli tutkia Bond-elokuvia melko pinnallisella tasolla, jolloin Bond-elokuvista tuli analysoitua tehtävän teema, johon sisältyy tehtävän tyyppi, kuka Bondia vastaan elokuvassa asettuu ja minne elokuvan tapahtumat sijoittuvat. Työtä kuvaa myös hyvin subjektiivisuus, tutkijan valinnat ovat vaikuttaneet saatuihin tutkimustuloksiin ja elokuvallisen materiaalin

analysointi on tapahtunut tutkijan omien päätöksien mukaan. Saatua tutkimustuloksia ei voida yleistää muihin elokuviin, vaan tutkimustulos keskittyy vain ja ainoastaan James Bond –elokuviin. Näiden seikkojen lisäksi brittiläisen identiteetin käsittely jäi pinnalliseksi, sillä työn teoriaosuudessa ei käsitellä sitä, miten kansallinen identiteetti rakentuu ja mitä sillä yleensä tarkoitetaan. Brittiläisen identiteetin tutkiminen jäi väistämättä toissijaiseksi seikaksi, geopolitiikan viedessä suuremman roolin. Tuloksista olisi tullut ehkä mielenkiintoisempia, mikäli olisin analysoinut Bond-elokuvia syvällisemmin pelkästään kriittisen geopolitiikan näkökulmasta. Tämän työn keskeisen tuloksen mukaan Bond-elokuvien teemat käsittelevät hyvin pitkälle vasta 1980-luvun ”uuden” geopolitiikan tai 1990-luvun kriittisen geopolitiikan mukana tuomia teemoja maailman politiikan tekijöinä. Tässä mielessä Bond-elokuvat ovat hyvä esimerkki siitä, kuinka populaarikulttuurinen teos voi olla aikaansa edellä.

Jatkotutkimusaiheita tämän tutkimuksen pohjalta syntyi useita. Eräs tärkeimmistä olisi varmasti analysoida Bond-elokuvat huomattavasti tarkemmin ja tarkkailla elokuvassa esitettyjen kansallisuuksien ja heidän edustamiaan stereotyyppioita. Tämän avulla Bond-elokuvien välittämä maailmankuva tavalliselle katsojalle selkiytyy huomattavasti paremmin kuin geopolitiikan analysointi Bond-elokuvissa. Itseäni ehkä eniten kiinnostaisi kuitenkin tarkastella Bond-elokuvat kriittisen geopolitiikan tarjoamien mahdollisuuksien mukaan ja selvittää, minkälaista geopolitiikkaa itse Bond-elokuvat luovat.

LÄHTEET

- Agnew, John (1998). *Geopolitics: re-visioning world politics*. Routledge, London.
- Albright, Madeleine (2003). *Madame Secretary: A Memoir*. Miramax Books, New York.
- Allen, John (2003). Power. *Teoksessa* Agnew, John, Katharyne Mitchell & Gerard Toal (toim.). *A Companion to Political Geography*. Blackwell Publishing, UK.
- Bennett, Tony & Janet Woollacott (1987). *Bond and Beyond: The political Career of a Popular Hero*. Macmillan education ltd, London.
- Black, Jeremy (2005). *The Politics of James Bond: From Fleming's Novels to the Big Screen*. First Nebraska paperback printing, USA.
- Blouet, Brian W. (2001). *Geopolitics and globalization in the twentieth century*. Reaktion Books ltd, UK.
- Braden, Kathleen E. & Fred M. Shelley (2000). *Engaging Geopolitics*. Prentice Hall, New York.
- Boulding, Kenneth E. (1962). *Conflict and Defence: A General Theory*. Harper & Brother, New York.
- Bush, George (1991). Toward a New World Order. *Teoksessa* Gearóid Ó Tuathail, Simon Dalby & Paul Routledge (toim.). *The Geopolitics Reader*. Julkaistu alunperin Public Papers of the Presidents of the United States. Routledge, London.
- Chapman, James (2003). A licence to thrill. *Teoksessa* Lindner, Cristoph (toim.) *The James Bond Phenomenon: A critical reader*. Manchester University Press, UK.
- Clinton, Bill (2004). *My Life*. Knopf, New York.

Cohen, Saul B. (2003). *Geopolitics of the World System*. Rowman & Littlefield Publishers Inc, UK.

Cork, John (1995). The Life of Ian Fleming: 1908-1964. [Http://www.klast.net/bond/flem_bio.html](http://www.klast.net/bond/flem_bio.html). 23.10.2006.

Del Río Luelmo, Jesús (1998). Turkey and the EU. *Teoksessa* Unwin, Tim (toim.) *A European Geography*. Addison Wesley Longman Limited, UK.

Dulles, Allen. W. (1993). *The Marshall Plan*. Oxford, UK.

Flint, Colin (2006). *Introduction to Geopolitics*. Routledge, London.

Godlewska, Anna. (1994). Napoleon's Geographers (1797-1815): Imperialists and Soldiers of Modernity. *Teoksessa* Godlewka, Anna & Smith Neil (toim.) *Geography and Empire*. Blackwell, Oxford.

Harle, Vilho & Sami Moisio (2003). Muuttuva Geopolitiikka. *Teoksessa* Harle, Vilho & Sami Moisio (toim.) *Muuttuva Geopolitiikka*. Gaudeamus, Helsinki.

Harle, Vilho (2003). Onko kriittinen geopolitiikka kriittistä tiedettä?. *Teoksessa* Harle, Vilho & Sami Moisio (toim.) *Muuttuva Geopolitiikka*. Gaudeamus, Helsinki.

Held, David, Anthony McGrew, David Goldblatt & Jonathan Perration (2000). *Global Transformations*. Oxford, UK.

Hirsijärvi, Sirkka, Pirkko Remes & Paula Sajavaara (2005). *Tutki ja Kirjoita*. Gummerus, Jyväskylä.

Kallioniemi, Kari (2006). *Blitzistä Blairismiin: Englantilainen populaarikulttuuri ja yhteiskunta toisen maailmansodan jälkeen*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Karsh, Efraim (1988). *Neutrality and Small States*. Routledge, London.

Last, Kimberly (2006a). Remington Steele: Background.

[Http://www.klast.net/steele/backgr.html](http://www.klast.net/steele/backgr.html). 18.2.2007.

Last, Kimberly (2006b). Sir Roger Moore Biography.

[Http://www.klast.net/bond/rm_bio.html](http://www.klast.net/bond/rm_bio.html). 18.2.2007.

Levgold, Robert (2006). Cold War.

[Http://encarta.msn.com/encyclopedia_761569374/Cold_War.html](http://encarta.msn.com/encyclopedia_761569374/Cold_War.html). 21.11.2006.

Lightbody, Bradley (1999). *The Cold War*. Routledge, London.

MI6 (2007). The Home Of James Bond 007. [Http://www.mi6.co.uk](http://www.mi6.co.uk). 18.2.2007.

Mallaby, Sebastian (2004). *The World's Banker*. Penguin, New York.

Mason, John W. (1996). *The Cold War, 1945-1991*. Routledge, London.

Moisio, Sami (2003). Geopolitiikan viisi olemusta. *Teoksessa* Harle, Vilho & Sami Moisio (toim.) *Muuttuva Geopolitiikka*. Gaudeamus, Helsinki.

Ó Tuathail, Gearóid (2002). Post-Cold War Geopolitics. *Kirjassa* Johnston, R.J., Peter J. Taylor & Michael J. Watts (toim.). *Geographies of Global Change: Remapping the world*. Blackwell Publishers Ltd, UK.

Ó Tuathail, Gearóid (2006a). General introduction. *Kirjassa* Ó Tuathail, Gearóid, Simond Dalby & Paul Routledge (toim.). *The Geopolitics Reader*. Routledge, New York.

Ó Tuathail, Gearóid (2006b). Introduction to part two. *Kirjassa* Ó Tuathail, Gearóid, Simond Dalby & Paul Routledge (toim.). *The Geopolitics Reader*. Routledge, New York.

Ó Tuathail, Gearóid (2006c). Introduction to part three. *Kirjassa* Ó Tuathail, Gearóid, Simond Dalby & Paul Routledge (toim.). *The Geopolitics Reader*. Routledge, New York.

Parker, Geoffrey (1988). *The Geopolitics of Domination*. Routledge, London.

Seitamaa-Hakkarainen, Pirita (1999). Kvalitatiivinen sisällönanalyysi.
<http://www.metodix.com>. 10.1.2007.

Slowe, Peter (1990). *Geography and Political Power*. Routledge, London.

Strahler, Alan & Arthur Strahler (2002). *Physical Geography: Science and Systems of the Human Environment*. John Wiley & Sons, USA.

Taylor, Peter J. (1985). *Political Geography: World-Economy, Nation-State and Locality*. Longman Group Limited, USA.

Taylor, Peter J. (1989). *Political Geography: World-Economy, Nation-State and Locality*. Longman Group Limited, USA.

Taylor, Peter J. (1993). *Political Geography: World-Economy, Nation-State and Locality*. Longman Group Limited, USA.

Taylor, Peter J. (2000). *Political Geography: World-Economy, Nation-State and Locality*. Longman Group Limited, USA.

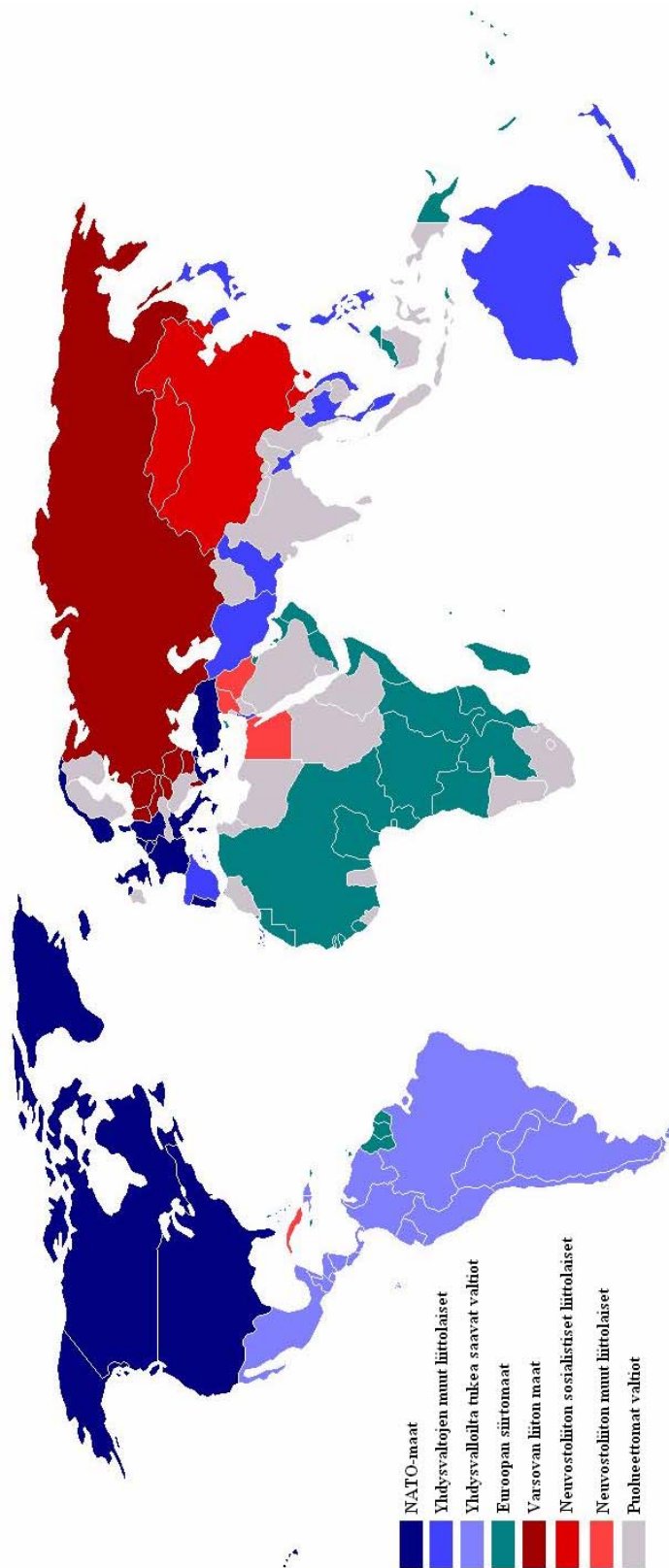
Tuomi, Osmo (1996). Uusi Geopolitiikka. *Ulkopoliittisen instituutin julkaisuja 4*.

Walters, R.E. (1974). *The Nuclear Trap: An Escape Route*. Penguin, UK.

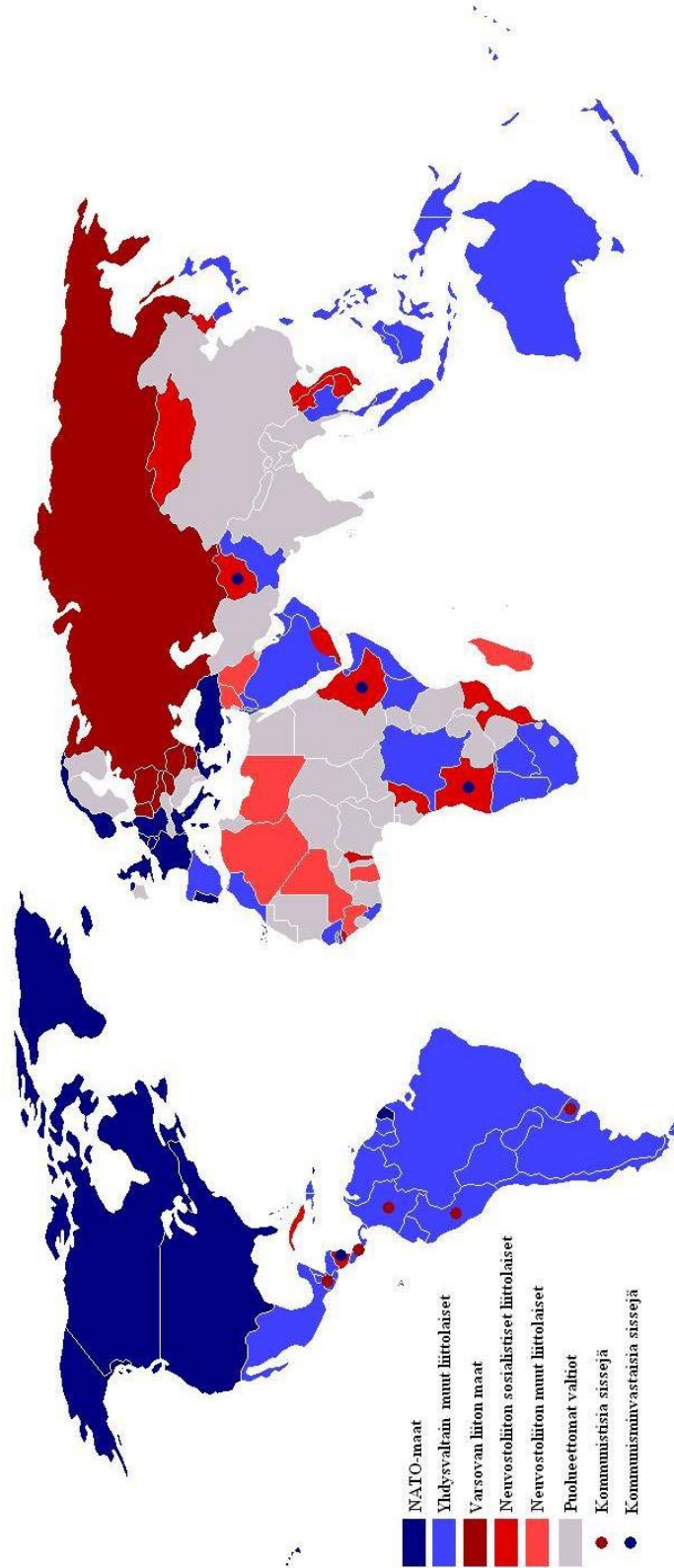
White, Matthew (1997). *The Cold War: 1945 – 1960*.
<http://users.erols.com/mwhite28/coldwar1.htm>. 5.3.2007.

White, Matthew (2000). *The Cold War: 1960 – 1991*.
<http://users.erols.com/mwhite28/coldwar2.htm>. 5.3.2007.

LIITE 1. Kylmän sodan tilanne vuonna 1959 (White 1997)

LIITE 2. Kylmän sodan tilanne vuonna 1980 (White 2000)

LIITE 3. Bond-elokuvien tilastot (MI6)

Nimi	Julkaisuvuosi	James Bond	Ohjaaja	Tuotto	
				Budjetti (\$)	maailmanlaajuisesti (\$)
Dr. No	1962	Sean Connery	Terence Young	1,000,000	59,500,000
From Russia With Love	1963	Sean Connery	Terence Young	2,000,000	78,900,000
Goldfinger	1964	Sean Connery	Guy Hamilton	3,000,000	124,900,000
Thunderball	1965	Sean Connery	Terence Young	5,600,000	141,200,000
You Only Live Twice	1967	Sean Connery	Lewis Gilbert	9,500,000	111,600,000
On Her Majesty's Secret Service	1969	George Lazenby	Peter R. Hunt	7,000,000	64,600,000
Diamonds Are Forever	1971	Sean Connery	Guy Hamilton	7,200,000	116,000,000
Live And Let Die	1973	Roger Moore	Guy Hamilton	7,000,000	126,400,000
The Man With the Golden Gun	1974	Roger Moore	Guy Hamilton	7,000,000	97,600,000
The Spy Who Loved Me	1977	Roger Moore	Lewis Gilbert	14,000,000	185,400,000
Moonraker	1979	Roger Moore	Lewis Gilbert	34,000,000	202,700,000
For Your Eyes Only	1981	Roger Moore	John Glen	28,000,000	194,900,000
Octopussy	1983	Roger Moore	John Glen	27,500,000	183,700,000
A View to a Kill	1985	Roger Moore	John Glen	30,000,000	152,400,000
The Living Daylights	1987	Timothy Dalton	John Glen	40,000,000	191,200,000
Licence to Kill	1989	Timothy Dalton	John Glen	36,000,000	156,200,000
GoldenEye	1995	Pierce Brosnan	Martin Campbell	60,000,000	350,700,000
Tomorrow Never Dies	1997	Pierce Brosnan	Roger Spottiswoode	110,000,000	335,300,000
The World is Not Enough	1999	Pierce Brosnan	Michael Apted	135,000,000	352,000,000
Die Another Day	2002	Pierce Brosnan	Lee Tamahori	142,000,000	456,000,000
Casino Royale	2006	Daniel Craig	Martin Campbell	130,000,000	590,000,000
					4,271,200,000 Tuotto yht. (\$)